

SUOMALAISTEN NAISTEN KOKEMUKSET YK-VAIMONA

SARI SYRJÄ
Tampereen yliopisto
Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos
Sosiaalityön pro gradu –tutkielma
Marraskuu 2007

Tässä kvalitatiivisessa tutkimuksessa tarkastellaan YK-vaimojen kokemuksia Field Service-organisaatiossa. Tutkimuksen viitekehys on feministinen. Tämä tutkimuksen näkökulma löytyi liberaalin feminismin teorialähtökohdista, joissa yhteiskunta nähdään kahtiajakautuneena. Erottelu julkisen ja yksityisen välillä on liberaalissa feminismissä oleellista. Naisten elämä voidaan katsoa rajoittuvan yksityisen, kodin, piiriin. Miehillä kuuluu puolestaan julkisen elämän piiri. Sukupuolijärjestelmässä naisten ja miesten edustamat vastakohtaiset käsiteparit pitävät sisällään hierarkkisuuden. Naisten kotona tekemä työ ei ole yhtä arvokasta kuin miesten työpaikoilla tekemä työ. Naisten kotiäitivuodet eivät kartuta naisten eläkkeitä eivät edistä naisten työuralla etenemistä. Miesten riippuvuus naisten hoivasta ja palveluksista mahdollistaa miesten oman riippumattomuuden työntekijöinä ja kansalaisina.

Tutkimusaineisto koostui seitsemän Jerusalemissa YK-vaimona olleen naisen haastattelusta. Haastattelumenetelmänä oli teemahaastattelu ja aineiston analyysissä käytettiin metodina teemoittelua. Ensimmäisessä teemaryhmässä analysoitiin naisten ikää, koulutusta, ammattia. Siinä selvitettiin myös, kuinka monta vuotta naiset olivat olleet avioliitossa tai avoliitossa ja kuinka monta vuotta siitä ajasta YK-vaimona tai -avovaimona. Toisessa teemaryhmässä pohdittiin niitä syitä, miten naiset olivat päätyneet YK-vaimoksi, milloin päätös komennukselle mukaan lähdöstä alkoi muotoutua. Lisäksi naiset kertoivat perusteluja miksi he päättivät lähteä mukaan komennukselle. Kolmannen teemaryhmän puitteissa pohdittiin niitä muutoksia, joita YK-vaimoksi siirtyminen toi oman työn, uran, toimeentulon ja sosiaaliturvan kannalta. Lisäksi naiset kertoivat, miten ulkomaankomennuksella mukanaolo vaikutti lasten hoitoon, kasvatukseen, kotitöihin ja sosiaalisiin verkostoihin. Neljännessä teemaryhmässä selvitettiin naisten taloudellista asemaa YK-vaimona. Naiset kertoivat tuntemuksistaan taloudellisen riippuvuuden ja tasa-arvon näkökulmasta. Tässä kohtaa käsiteltiin myös heidän ajatuksiaan liittyen YK-elämän riskitilanteisiin. Viidennessä teemaryhmässä pohdittiin tulevaisuuden näkymiä YK:n jälkeen oman koulutuksen, uran ja toimeentulon kannalta. Kuudennen teemaryhmän aiheina olivat YK-vaimouden hyvät ja huonot puolet. Seitsemännessä teemassa naiset kertoivat mietteitään siitä, miten YK:n tulisi ottaa vaimojen aseman huomioon.

Suomalaisten naisten oli pääasiallisesti vaikeaa luopua omasta urasta ja tuloistaan. Naiset joutuivat sopeutumaan taloudelliseen riippuvuuteen, joka aiheutti useimmissa naisissa hämmennystä. Vaikeissa parisuhteissa rahasta tuli vallan väline. Suomeen paluu oli useimmille naisille vaikea. He kokivat, että he joutuivat aloittamaan kaiken nollapistestä. He joutuivat kouluttautumaan uudestaan, luomaan uraa. Eläkettä ei oltu useimmille naisista maksettu ollenkaan. Kotityöt ja lasten hoito jäivät pääasiallisesti naisille komennuksella. Toisaalta kotityöt saattoivat tarjota naisille tärkeää ajankulua, koska miehet olivat paljon töissä. Pienten lasten äideille kotona olemisen sujui luontevasti; äitiys on helpoin tapa perustella pitkää kotona olemista. Naiset nauttivat

mahdollisuudesta hoitaa lapsiaan itse ja mahdollisuudesta olla lasten kanssa pidempään kotona mitä Suomessa olisi ollut mahdollista. Suurin puute lastenhoitoa ajatellen oli sukulaisten, tuttavien ja muiden turvallisten tukiverkoston puuttuminen.

YK:ssa pitäisi olla vaimoille oma kotouttamisohjelmansa. Naiset toivoivat arjen tukihenkilöä, opaskirjaa ja kielikurssia. Toisaalta myös YK-elämän nurjiin puoliin, kuten yksinäisyyteen, miesten pitkiin poissaoloihin ja äkillisiin evakuointitilanteisiin, toivottiin ennakoivaa informaatiota. Naiset toivoivat myös mahdollisuutta työllistyä komennusten aikana. Toisaalta naiset toivoivat YK:lta tunnustusta siitä työstä, mitä he naisina tekevät tukeakseen miehiensä vaativaa työuraa. Tällaisena tunnustuksena voitaisiin pitää esimerkiksi vaimon palkkaa.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	1
1.1 Aiheen henkilökohtainen kiinnostavuus.....	1
1.2 Tutkimuskysymys.....	2
1.3 Peruskäsitteet.....	3
1.4 Aiempi tutkimus.....	4
2 YK JA NAISTEN SYRJINNÄN POISTAMINEN.....	6
3 SUOMALAISTEN NAISTEN HYVINVOINTIVALTIO.....	9
3.1 Suomalainen sukupuolijärjestelmä.....	9
3.2 Pohjoismaisen hyvinvointivaltion naisystävällisyys.....	12
4 YK:N MIESELÄTTÄJÄMALLI.....	15
5 FEMINISTINEN TEORIAKEHYS.....	17
5.1 Feministinen tutkijan positio.....	17
5.2 Feministiset teoriat.....	19
5.3 Kotityö feministisissä teorioissa.....	21
5.4 Sukupuolijärjestelmä.....	22
6 NAISKOKEMUS TIEDON LÄHTEENÄ.....	25
6.1 Feministinen standpoint.....	25
6.2 Naiskokemuksen erot.....	26
6.3 Kokemuksen käsitteen ongelmallisuus.....	28
7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	30
7.1 Kvalitatiivinen tutkimus.....	30
7.2 Aineiston hankinta.....	31
7.3 Aineiston analyysi.....	33
7.4 Tutkittujen taustatiedot.....	34

8 NAISTEN KOKEMUKSET YK-VAIMONA ELÄMISESTÄ.....	36
8.1 Lähtötilanne.....	36
8.2 Taloudellinen tilanne.....	38
8.2.1 Perheenjäsenten etuudet Field Service-organisaatiossa.....	38
8.2.2 Riippuvuus puolison rahoista.....	40
8.2.3 Raha vallan välineenä.....	43
8.2.4 Vaimojen sosiaaliturva.....	45
8.3 Kotityöt ja lasten hoito.....	46
8.3.1 Kotityöt.....	46
8.3.2 Lastenhoito.....	47
8.4 Sosiaaliset verkostot.....	49
8.5 Tulevaisuus YK:n jälkeen.....	55
8.6 YK-vaimouden hyvät ja huonot puolet.....	58
8.6.1 Hyvät puolet.....	58
8.6.2 Huonot puolet.....	59
8.7 Miten YK:n tulisi ottaa huomioon vaimojen asema?	61
9 JOHTOPÄÄTÖKSET.....	64
LÄHTEET.....	69

1 JOHDANTO

1.1 Aiheen henkilökohtainen kiinnostavuus

Lähes jokainen suomalainen tietää Yhdistyneiden Kansankuntien eli YK:n rauhanturvatoiminnasta ja siihen liittyvistä rauhanturvaajista sinine baretteineen. Monet muut YK:n organisaatiot ovatkin jo paljon tuntemattomampia. Joitakin suomalaisia työskentelee muun muassa niin sanotussa Field Service-organisaatiossa, joka tarkoittaa suomeksi kenttäpalveluorganisaatiota. Se tukee YK:n varsinaista toimintaa eri rauhanturvaoperaatioissa. Siinä työskentelee esimerkiksi turvallisuusvirkailijoita, sihteereitä, kuljetus- ja huoltoväkeä. Suomen valtio lähettää rauhanturvaajia, siviilipoliiseja ja tarkkailijoita YK:n eri operaatioihin maailmalle. Kun Suomi lähettää rauhanturvaajia maailmalle, se myös maksaa näille palkat. Kenttävirkailijat työskentelevät suoraan YK:n alaisuudessa. Tämä tarkoittaa sitä, että he tekevät työsopimuksen suoraan YK:n kanssa ja heille maksetaan palkka YK:n päämajasta New Yorkista.

Mieheni on työskennellyt neljätoista vuotta siviilivirkailijana Yhdistyneiden Kansakuntien Field Service-organisaatiossa eri puolilla maailmaa. Olen seurannut häntä mahdollisuuksien mukaan komennuksille lastemme kanssa. YK:ssa olen ollut vaimon asemassa. Myös muita suomalaisia naisia on ollut mukana miestensä matkassa samassa organisaatiossa. Annika Oksanen (2006, 26) tekee eron ulkomaantyön ja ulkomaantyökomennuksen välillä. Oksasen mukaan komennukseen liittyy ajatuksellisesti myös määräaikaisuus. Kumpikin määre vaikuttaa siihen, minkälaiseksi ulkomaantyökomennukselle puolisoiksi lähteneen arki muotoutuu. YK:ssa työsopimukset ovat yleensä määräaikaisia. YK:ssa määräaikaisia työsopimuksia jatketaan normaalisti vuosi tai kaksi kerrallaan. Käytännössä useiden YK:n siviilivirkailijoiden työsopimukset jatkuvat keskeytyksettä muodostaen vakinaiseen työsuhteeseen verrattavan työsopimuksen. Määräaikaisen työsopimuksen aikana työntekijä voidaan lähettää mihin tahansa meneillään olevaan YK-operaatioon. Määräaikaisen kahden vuoden työsopimuksen aikana YK:n siviilivirkailija voi työskennellä määräaikaisesti useammassa eri maassa. Toisinaan komennus saattaa venähtää useamman vuoden komennukseksi jossakin operaatioissa. Perheet seuraavat vaihtelevasti mukana, joskus jääden ensimmäiseen komennuspaikkaan odottamaan perheenpään paluuta, joskus seuraten uuteen komennuspaikkaan. Jos komennuspaikka on perheiltä kielletty, saattavatpa perheet muuttaa lähinnä olevaan asuttavaan paikkaan. Joskus turvallisemmaksi vaihtoehdoksi todetaan oma kotimaa, johon monet YK-perheet päätyvät YK-komennukselta joko väliaikaisesti tai lopullisesti. Eli YK-

virikailijan ja hänen perheensä rytmi ei kulje samaan tahtiin. Oksasen mukaan ulkomaantyökomennuksella on selkeä rytmi: lähtö, asettautuminen ja paluu, joka koskee yhtä hyvin varsinaista työntekijää kuin hänen puolisoaan. Rytmi löytyy Oksasen mukaan sekä liiketaloustieteellisestä ekspatriaattitutkimuksesta (Adler 2002, 259-300) että Oksasen omasta haastatteluaineistosta ja Living in Singapore-opaskirjasta (Oksanen 2006, 58). YK-komennuksilta puuttuu tietty rytmi, joka luo jatkuvan epävarmuuden sekä YK-virikailijoille että heidän perheilleen.

Ensimmäinen komennuspaikkamme oli UNTSO Jerusalemissa Israelissa. Se on yksi YK:n päämajaista, jossa koulutetaan Field Service-henkilöstöä muitakin operaatioita varten. Käytäntönä on, että kenttävirikailijat ovat Jerusalemissa, Wienissä tai New Yorkissa (YK:n ”kotiasemia”) aluksi parisen vuotta, jonka jälkeen heidät saatetaan lähettää ihan mihin YK:n operaatioon tahansa. Näitä operaatioita ovat UNMIS Sudanissa, ONUB Burundissa, UNOCI Norsunluurannikolla, UNMIL Liberiassa, MONUC Kongossa, UNMEE Etiopiassa ja Eritreassa, UNAMSIL Sierra Leonessa, MINURSO Länsi-Saharassa, MINUSTAH Haitilla, UNMOGIP Intiassa ja Pakistanissa, UNFICYP Kyproksella, UNOMIG Georgiassa, UNMIK Kosovossa, UNDOF Golanin kukkuloilla ja UNIFIL Libanonissa.

Perheet seuraavat YK:n kenttävirikailijoita mahdollisuuksiensa mukaan. Joillekin YK:n missioalueille voivat perheet muuttaa asumaan. Tällaisia ovat esim. Jerusalem ja Kypros. Näitä komennuspaikkoja kutsutaan ”family mission” -nimellä eli vapaasti suomennettuna perhekomennus. Tällaisilla alueilla YK ottaa vastuun perheen turvallisuudesta. Toisia YK-komennuksia, joille ei periaatteessa voi viedä perheitä, kutsutaan ”non family mission” nimellä. Osalle näistä alueista ei suositella perheiden menoa esimerkiksi kehnojen elinolosuhteiden takia (esim. Länsi-Sahara tai Eritrea). Näillä YK-alueilla perheet voivat kuitenkin olla mukana omalla vastuullaan. Jotkut operaatiot ovat perheiltä ehdottomasti kiellettyjä (esim. Irak ja Somalia). Sellaisia ovat alueet, joissa on sota tai jatkuvia vakavia levottomuuksia.

1.2 Tutkimuskysymys

YK:lla on omat julistuksensa liittyen naisten asemaan ja se osallistuu aktiivisesti naisten aseman parantamiseen ympäri maailmaa. Toisaalta miten YK:ssa hoidetaan omien työntekijöiden ja näiden perheiden asioita ei käsittääkseni ole juurikaan tutkittu.

Tässä tutkimuksessani selvitän suomalaisten naisten kokemuksia YK-vaimona olemisesta Field Service-organisaatiossa. Tutkielmani keskiössä ovat vaimojen kokemukset YK-vuosiltaan taloudellisia ja sosiaalisia kysymyksiä pohtien. Tutkimuskysymykseni on:

Miten suomalainen nainen kokee osansa vaimona YK:n Field Service-organisaatiossa?

Pohdin tutkielmassani naisten kokemuksia tulojen, eläkkeen ja parisuhteen kautta. Käsittelen tutkimuksessani myös naisten lasten- ja kodinhoitoon liittyviä kokemuksia sekä sosiaalisia verkostoja. Tutkielmassani en ota esille sosiaalisia ongelmia, kuten perheväkivaltaa tai alkoholismia, koska koin ne liian arkaluontoisiksi. Tunnenhan useimmat haastateltavistani henkilökohtaisesti. Lisäksi olen kartoittanut haastateltavieni näkemyksiä siitä, mitkä ovat YK-vaimouden hyviä ja huonoja puolia suomalaisen naisen näkökulmasta ja miten heidän mielestään YK:n tulisi ottaa vaimojen asema huomioon. Toisaalta tässä tutkimuksessani pohdin myös pitkien töistä poissaolojaksojen vaikutusta suomalaisen naisen elämään.

Oksasen (2006, 149) mukaan Suomessa määrääjäksi pieniä lapsia kotiin hoitamaan jäävien naisten kotiäitiys eroaa ratkaisevasti ekspatriaattikotirouvuudesta, jonka keskiössä on parisuhde, ei äitiys. Myös tässä tutkimuksessani voin todeta, että keskiössä ei ole kotiäitiys, vaan nimenomaan YK-vaimona oleminen.

1.3 Peruskäsitteet

Liiketaloustieteessä ulkomaantyökomennusten tutkimusta kutsutaan ekspatriaattitutkimukseksi. Yleiskielisessä käytössä ekspatriaatti (an expatriate) tarkoittaa henkilöä, joka on muuttanut pois isänmaastaan. (Junkkari & Junkkari 2003, 11.) YK puolestaan on organisaatio, jonka tarkoitus on mm. ylläpitää kansainvälistä rauhaa ja turvallisuutta, kehittää valtioiden ystävällisiä suhteita, ratkaista kansainvälisiä taloudellisia, kulttuurisia ja humanitäärisiä ongelmia (White 2002, 12). YK:n omaa toimintaa tutkittaessa voidaankin puhua YK-tutkimuksesta.

Annika Oksanen käyttää tutkimuksessaan ulkomaantyöjaksolle puolisona osallistuvasta usein nimitystä puolisopestiläinen. Hän on lainannut käsitteen Kaija Maria ja Lari Junkkarin kirjasta *Nykyajan paimentolaiset* (2003). Junkkarit toteavat kirjassaan, että vaikka viime aikoina on alettu puhua uudesta ilmiöstä, ”Brysselin koti-isistä”, nykyajan paimentolaisille on tyypillistä, että

ulkomaille lähettäessä perheen isällä on työpaikka ja äiti jää kotiin hoitamaan lapsia. (Junkkari & Junkkari 2003, 83.) Oksasta lainaten nimitys ei kuitenkaan paljasta mukana muuttavan puolison sukupuolta. Lähetettävistä työntekijöistä kuitenkin suurin osa on edelleen miehiä, sillä sekä kansainvälisten että kotimaisten havaintojen mukaan puolisopestiläinen on lähes poikkeuksetta nainen. (Oksanen 2006, 15.) Yleisin tilanne ulkomaille työkomennukselle lähettäessä on, että vaimo seuraa työntekijämiestään ja vaimolla ei ole omaa uraa kodin ulkopuolella. Syy tähän ei ole ainoastaan se, että kaikki ulkomaankomennukselle lähtevät puoliset olisivat naisia, vaan myös se, että yritykset harvoin lähettävät naimisissa olevia naisia ulkomaankomennuksille ja toisaalta naisten puoliset lähtevät vielä harvemmin mukaan. (Adler 2002, 302).

Itse koen käsitteen puolisopestiläinen oudoksi. Kuitenkin tässä tutkimuksessani käytän sitä paljon lainauksissa. YK:ssa perheenjäsenistä, jotka ovat henkilökuntaan kuuluvan perheenjäsenen vastuulla taloudellisesti, käytetään englanninkielen sanaa *dependant*. Se tarkoittaa suomeksi elätettävää. Oxfordin suppeassa sanakirjassa (1982, 265) 'dependant' määritellään henkilöksi, joka on riippuvainen toisen elätyksestä; (pitkäaikainen) palvelija, palvelusväki. YK:n Field Service-organisaatiossa olevat suomalaiset työntekijät ja puoliset käyttävät myös yleisesti keskenään dependantti-nimitystä, joten koen sen olevan luonteva käsite myös tähän tutkimukseeni.

Lisäksi käytän tutkielmassani, ehkä itseni tai sitten meidän kaikkien YK:ssa vaimon asemassa olleiden naisten kehittämää käsitettä, YK-vaimo. YK-vaimo voi olla myös avovaimo. Se kuvaa hyvin sitä henkistä olotilaa, joka vaimoille YK:ssa muodostuu. Eli miehensä lisäksi sitä kokee olevansa naimissa myös YK:n kanssa. YK-elämä vaatii paljon uhrauksia vaimoilta ja perheiltä – toki myös siinä työskenteleviltä miehiltä.

1.4 Aiempi tutkimus

Minun on ollut vaikea paikantaa omaa tutkimustani aikaisempiin tutkimuksiin. Feministinen tutkimus tarjoaa omalta osaltaan oivia näkökulmia naisen asemaan. Olin ollut kirjoitusvapaalla jo yli kaksi kuukautta, kun löysin Annika Oksasen (2006) väitöskirjan *Siirtonaisena Singaporessa*, jossa pohditaan paljolti samoja asioita, joita haluan tässä tutkimuksessani tutkia. Oksasen tutkimuksessa käsitellään ulkomaantyökomennukselle Singaporeen mukaan muuttaneiden suomalaisnaisten kokemuksia. Oksanen tekee tutkimuksessaan näkyväksi ulkomaantyökomennuksille muuttaneiden suomalaisten naisten elämäntilanteen. Oksasen tavoite on purkaa naista vahingoittavaa dikotomiaa ansiotyön ja kotona olemisen välillä. Hän on kehittänyt

siirtonaiseuden käsitteen positiiviseksi ilmaukseksi naisista, jotka matkaavat miestensä mukaan ulkomaantyökomennuksille. Suomalaisilta naisilta puuttuu Oksasen mukaan kotirouvuuden myönteinen kertomus. Oksanen esittää, että ansiotyön ja itsensä elättämisen imperatiiviin kiinni kasvaneet suomalaiset naiset on nostettu yhdeksi nykysuomalaisuuden symboleista. Jo alkuriveillä Oksasen tutkimusta lukiessani huomasin, että hän puhuu samasta asiasta, josta myös minun on tarkoitus puhua eli vaimona olemisesta miehen ulkomaan työkomennuksella ja erityisesti ansiotyön ja itsensä elättämisen näkökulmasta. Ulkomaantyökomennuksella olevien naisten asema on aihe, joka on tutkimuksellisesti varsin käsittelemätön. Tutkimuksia on tehty vain muutama maailmassa. Oksasen väitöskirjaa lukiessani koin suuren ”ahaa”- elämyksen. Vihdoin löysin sellaisen tutkimuksen, jossa käsitellään samaa aihepiiriä, jota minä tässä pro gradu –tutkielmassani haluan käsitellä. Koska aihe on varsin käsittelemätön, niin tässä tutkielmassani tulen käymään paljon vuoropuhelua juuri Oksasen väitöskirjan kanssa. Oksasen tutkimuksen haastatteluaineisto on laaja, yli 900 sivua, rivinvälillä 1. Minulla puolestaan sivuja on vain vähän yli 30 ja rivinväli on 1,5. Yhteisiä kokemuksia löytyy kuitenkin paljon, oli sitten kyseessä yritysmaailmassa tai YK:ssa tapahtuva suomalaisten naisten kokemusten kartoittaminen miehen ulkomaan työkomennuksella mukana olosta.

Nancy J. Adler (2002) käsittelee ekspatriaattipuolison elämää kirjassaan *International Dimensions of Organizational Behavior*. Adlerin mukaan vielä tänäkin päivänä ulkomaantyökomennukselle lähtee useimmiten mies ja vaimo seuraa mukana asettuen kotirouvan rooliin. Adlerin mukaan puolison osa ulkomaantyökomennuksilla on vaikein. Puolisot kokevat komennuksilla yksinäisyyttä, ikävystymistä ja elämän tarkoituksettomuutta. Puolisot eivät yleensä saa tukea arkielämäänsä. Myös kielitaidottomuus saattaa olla puolisoille suurempi ongelma.

2 YK JA NAISTEN SYRJINNÄN POISTAMINEN

Seuraavassa käyn läpi joitakin mielestäni tämän tutkimuksen kannalta tärkeitä kohtia YK-sopimuksista, jotka tähtäävät naisten syrjinnän poistamiseen.

Suomen YK-liiton (<http://www.ykliitto.fi/yktieto/naiset.htm>) mukaan, vaikka YK:ta pidetään yleisesti hyvin miehisenä poliittisena linnakkeena, on se viime vuosikymmeninä osoittautunut edelläkävijäksi ja uranuurtajaksi monissa naisille tärkeissä asioissa. Se on hyväksynyt naisten aseman edistämiseksi suosituksia ja ohjelmia, joista on voitu vain uneksia useissa sen jäsenmaissa.

YK toimii työntekijöilleen valtion kaltaisena instituutiona. Esimerkiksi suomalaiset pitkäaikaiset työntekijät perheineen luopuvat Suomen sosiaaliturvasta ja alkavat elää YK:n tarjoamien etuisuuksien varassa. Myös suomalaisen naisen asema muuttuu siirryttäessä Suomen valtion ja sen sosiaaliturvan piiristä YK:n alaisuuteen.

Jo YK:n peruskirjassa painotettiin sukupuolten välisen tasa-arvon tärkeyttä. Siinä Yhdistyneiden kansakuntien kansat vakuuttavat uskovansa ”ihmisten perusoikeuksiin, ihmisyksilön arvoon ja merkitykseen, miesten ja naisten sekä kansakuntien, suurten ja pienten, yhtäläisiin oikeuksiin”. Myös ihmisoikeuksien yleismaailmallisessa julistuksessa ilmaistaan kaikkien ihmisten tasavertaisuuden periaate toteamalla, että ”kaikki ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan”. (Em. internet-sivut.)

Vuonna 1946 perustetun YK:n ihmisoikeustoimikunnan rinnalle perustettiin seuraavana vuonna erityinen naisten asemaa käsittelevä toimikunta. Sen ensimmäisenä tehtävänä oli selvittää, minkälaisissa olosuhteissa ja tilanteissa naiset toisen maailman sodan jälkeen elivät ja missä asioissa syrjintää eniten esiintyi. Keskeisiä painopistealueita olivat poliittiset oikeudet, oikeudellinen asema niin yksityishenkilönä kuin perheenjäsenenäkin, naisten ja tyttöjen koulutusmahdollisuudet sekä työelämä. (Em. internet-sivut.)

Vuonna 1972 perustettiin kansainvälisten taloudellisten ja sosiaalisten asioiden osaston, DIESA:n, yhteyteen naisten asioita käsitteleväksi yksiköksi, DAW:ksi (Division for the Advancement of Women). DAW on sittemmin liitetty osaksi YK:n sihteeristössä sijaitsevan Toiminnan koordinoinnin ja kestävän kehityksen osastoa (Department of Policy Coordination and Sustainable

Development). Se on toiminut kaikkien neljän naiskokouksen (Mexico City 1975, Kööpenhamina 1980, Nairobi 1985 ja Peking 1995) sihteeristönä ja on tällä hetkellä merkittävin naiskysymyksiä koordinoiva taho YK-järjestelmässä. (Em. internet-sivut.)

Vuodesta 1985 tuli käännekohta YK:n naisasioiden historiassa. YK:n naisten vuosikymmenen 1976-1985 päätöskonferenssissa Nairobissa, Keniassa, hyväksyttiin yksimielisesti vuoteen 2000 ulottuva naisten aseman edistämissuunnitelma, joka tunnetaan lyhenteellä FLS (the Forward-looking Strategies for Advancement of Women Towards the Year 2000). Suunnitelmassa tunnustetaan naisten keskeinen rooli ”intellektuaaleina politiikan ja päätösten tekijöinä, suunnittelijoina sekä kehityksen toimeenpanijoina ja edunsaajina” ja vaaditaan se huomioonottamista kaikissa jäsenmaissa sekä YK-järjestelmässä. (Em. internet-sivut.)

FLS-suunnitelman lisäksi naisten aseman edistämiseen on keskeisesti vaikuttanut YK:n yleiskokouksessa vuonna 1979 hyväksytty naisiin kohdistuvan syrjinnän kieltävä yleissopimus. Sopimus on tiivis ja kattava lopputulos yli 30 vuoden aikana naisten oikeuksien ja sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseksi YK:ssa tehdystä työstä. (Em. internet-sivut.)

YK:n kaikkinaista naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus voidaan jakaa karkeasti kolmeen osaan. Ensimmäinen koskee naisen osallistumista julkiseen elämänalueeseen eli yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, työelämään, koulutukseen ja niin edelleen. Toinen osa-alue käsittelee yksityistä elämänaluetta, joka yleisesti on jäänyt ihmisoikeussääntelyn ulkopuolelle. Perhe-elämä ja äitiyden vaikutusta naisen elämään käsitellään sopimuksen eri artikloissa. Kolmanneksi kiinnitetään huomiota kulttuurin ja traditioiden sääntelemien käytäntöjen vaikutukseen naisten mahdollisuuksille nauttia täysimääräisesti ja yhtäläisesti miesten kanssa ihmisoikeuksista. (Kts. Herrlin 1998, 3-4)

Sopimuksessa todetaan mm.

Tämän yleissopimuksen sopimusvaltiot

... pitäen mielessä naisten suuren osuuden perheen hyvinvoinnissa ja yhteiskunnan kehityksessä, osuuden, jota tähän asti ei ole täysin tunnustanut, äitiyden yhteiskunnallisen merkityksen sekä molempien vanhempien tehtävän ja merkityksen perheessä ja lastenkasvatuksessa sekä tietoisina siitä, että naisten osa synnyttäjinä ei saa johtaa syrjintään vaan että lasten kasvattaminen edellyttää vastuun jakamista

tasapuolisesti miesten ja naisten ja koko yhteiskunnan kesken, tietoisina siitä, että miesten perinteellisen roolin samoin kuin naisten yhteiskunnallisen ja perheroolin muutos on tarpeen täyden tasa-arvon saavuttamiseksi miesten ja naisten välillä...

Sopimuksen 5 artiklan mukaan

Sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin

- a) muuttaakseen miesten ja naisten sosiaalisia ja sivistyksellisiä käyttäytymiskaavoja poistaakseen ennakkoluulot ja tapaan tai muuhun perustuvat käytännöt, joiden lähtökohtana on käsitys jommankumman sukupuolen alemmuudesta ja ylemmyydestä tai kaavamainen miesten ja naisten roolijako;*
- b) varmistakseen, että perhekasvatukseen kuuluu äitiyden yhteiskunnallisen funktion asianmukainen ymmärtäminen ja miesten ja naisten yhteisen vastuun tunnustaminen lastensa kasvattamisessa ja kehityksessä, pitäen mielessä, että lasten etu on kaikissa tapauksissa otettava ensisijaisesti huomioon.*

Naisten kannalta etenkin taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia on pidetty ratkaisevan tärkeinä. Esimerkiksi oikeus koulutukseen ja sosiaaliturvaan lisää naisten mahdollisuuksia saavuttaa tosiasiallinen tasa-arvo. Naisten näkökulmasta ongelmana on kuitenkin pidetty mm. sitä, että ihmisoikeudet sääntelevät keskeisesti julkista elämänaluetta, joka on perinteisesti miesten toiminta-alue, kun taas naisille usein keskeisempi elämänalue on yksityinen (koti, perhe jne.). (Nousiainen & Pentikäinen 1998, 81.)

Naisten ihmisoikeuksien kehittymisen kannalta onkin nähty olennaisen tärkeäksi se, että tämä yksityisen ja julkisen elämänalueen ero voidaan ylittää, koska naisten syrjinnän rakenteisiin kuuluu juuri yksityisen (intiimin perhe- ja muun yksityiselämän) ja julkisen elämänalueen suhde. Kun ihmisoikeusjärjestelmän syrjintäkiellot ovat keskittyneet julkisen alueen syrjintään, ne eivät puutu yksityisen alueen syrjintään tai yksityisen ja julkisen alueen yhteisvaikutukseen. Esimerkiksi naisten perinteinen miehiä raskaampi perhevastuu vaikuttaa heidän mahdollisuuksiinsa saada tuloja palkkatyöstä tai yritystoiminnasta. Perheiden sisäiset tavat ja käytännöt syrjivät usein selvästi naisia. Kuitenkin esimerkiksi perheen sisäiseen resurssien jakaantumiseen on kiinnitetty huomiota vasta, kun naisten (ja lasten) ihmisoikeudet on otettu vakavasti. (Mt., 81.)

3 SUOMALAINEN NAISTEN HYVINVOINTIVALTIO

YK:n kansainväliset Field Service–virkailijat kuuluvat globaaliin eliittiin. Eliittiin kuuluvat kaikki suomalaiset ja koko hyvinvoiva pohjoinen pallonpuolisko (Oksanen 2006, 36). Tähän tutkimukseen lähdän siis skandinaavina valkoisena naisena, jota pidetään maailmalla itsenäisenä ja etuoikeutettunakin. Suomalainen nainen voi yhdistää työn ja perheen naisystävällisen hyvinvointivaltion ansioista. Lapsien päivähoitosysteemi on kehittynyt. Pienten lasten äitien on mahdollista olla kotona äitiyspäivärahan ja kotihoidon tuen ansiosta. Useimmat äidit palaavat kuitenkin työelämään viimeistään kotihoidontukijakson päätyttyä. Suomalainen nainen on tottunut ansaitsemaan omaa rahaa ja olemaan taloudellisesti riippumaton miehestään. Omasta urasta on tullut tärkeä osa naisen identiteettiä. Lisäksi omat tulot mahdollistavat naisten vapaan valinnan sekä yksilöinä, että kuluttajina.

Tarkastelen YK-vaimodependantin asemaa suomalaisen naisen perspektiivistä. Olen ollut dependanttina YK:ssa lähes 14 vuotta. Olen siis melko hyvin selvillä YK:n käytännöistä. Nyt olen kuitenkin asunut Suomessa jo yli 4 vuotta ja koen, että olen saanut etäisyyttä asioihin. Auttamattomasti minulla on jonkinlaisia ennakkokäsityksiä, jotka ohjaavat minua niihin asioihin, joita tässä tutkimuksessani käsittelen. Sosiaalityön opinnoissa luin paljon naistutkimuksen kirjallisuutta ja heräsin huomaamaan myös YK:ssa naisen asemaan liittyviä asioita. YK:ssa elää vahvasti ajatusmalli naisten ja miesten erilaisista rooleista maailmanmenossa. Tähän rooliajatteluun liittyy dikotomisuus, josta kirjoitan myöhemmin feministisessä viitekehyksessä.

4.1 Suomalainen sukupuolijärjestelmä

Suomalaisilla naisilla on oma historiansa, joka on muovannut naisen aseman suomalaisessa yhteiskunnassa sellaiseksi, millainen se on nykyään. Mielestäni se tie, jonka suomalainen nainen on kulkenut saavuttaakseen asemansa, on merkityksellinen pohdittaessa myös suomalaisen naisen ja parisuhteen tilaa YK:ssa.

Sukupuolijärjestelmä ja –sopimus eivät ole millaisia tahansa, sillä historiallinen konteksti sekä rajoittaa että mahdollistaa niitä. Missä sitten ovat suomalaisen sukupuolijärjestelmän syvät juuret? Yhteiskuntaamme luonnehtivat ensinnäkin sen pitkäkestoiset rakennepiirteet sinänsä: Suomi on kauan ollut köyhä ja agraarinen maa, ja lisäksi pieni. Toiseksi tälle perustalle on syntynyt erityinen

kansallisvaltion ja kansalaisyhteiskunnan suhde. Kolmanneksi kehityksellä on ollut oma luonteenomainen aikataulunsa, kestopensa ja rytminsä. Tärkeitä ovat siis rakenteelliset ehdot, poliittisten toimijoiden yleiset institutionaaliset suhteet ja ajalliset tekijät. Näitä voi osin olla vaikea hahmottaa juuri siksi että ne ovat muuttuneet itsestäänselvyyksiksi. Sukupuolijärjestelmän kannalta ne kuitenkin ovat sitkeitä ja säilyviä juuria. (Rantalaiho 1994, 16.)

Vaikka yhteiskunta oli virallisen miehisen ylemmyyden kannalta patriarkaalinen ja sukupuolilla oli selvä työnjako, niin hengissä säilyminen köyhässä yhteiskunnassa tuotti sukupuolten välille työetiikkaan perustuvaa kumppanuutta. Miehet ja naiset tarvitsivat toistensa työpanosta selvitäkseen arjessa, ja yhteisessä työnjaolisessa elämänpiirissä se oli ilmeistä kummallekin sukupuolelle. (Emt., 17.)

Suomalaisen sukupuolijärjestelmän pohjavirtana on ehdoton heteroseksuaalisuuden valta-asema. Jo suomenkielinen sanamme ”sukupuoli” kertoo tästä heteroseksuaalisesta kumppanuudesta: puolikkaat jotka yhdessä muodostavat kokonaisuuden. Kokonaisuus yltää jatkuvuuteen yksilöiden takana, ympärillä, edessä, ja se syntyy juuri näistä kahdesta ”suku”-”puolesta”. (Emt., 18.)

Suomalaiset naiset ovat olleet aktiivisia toimijoita oman asemansa parantamiseksi historian saatossa. Rantalaihon mukaan naisten toiminta on tuottanut alkumuotoja monille hyvinvointivaltion myöhemmille instituutioille. Toiminta on ollut paikallista ja sporadista. Kulloistenkin mahdolluuksiensa puitteissa suomalaiset naiset ovat pyrkineet vaikuttamaan myös valtiollisen politiikan kautta ja sisällä. (Emt., 20.)

Vasta toisen maailmansodan jälkeen elinkeinorakenne muuttui agraariyhteiskunnasta moderniksi kaupungistuneeksi teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi. Prosessi tapahtui hyvin nopeasti parissa vuosikymmenessä (1950-60-luvulla), kun vastaava muutos muissa Pohjoismaissa kesti 50-80 vuotta. Maaseutu tyhjentyi kaupunkeihin, etelään ja Ruotsiin. Murros vei oikeastaan saman tien palveluyhteiskuntaan, sillä muualla koettu pitkä teollisen yhteiskunnan vaihe jäi Suomessa väliin. Naiset siirtyivät meillä suoraan pientiloilta palveluihin (kouluihin, sairaaloihin, vanhainkoteihin, ja yhdestä sukupolvesta osa tehtäisiinkin) - tai ei sittenkään suoraan, vaan hyvin monet koulutuksen kautta. Tyypillistä suomalaisille naisille on ollut koulutuksen arvostaminen. (Emt., 21.)

Sukupuolijärjestelmän kannalta tällä ajoituksella on vahvoja seurauksia. Kotiäiti-instituutio ei meillä ehtinyt vakiintua reaalisesti käytännöksi Euroopan varhain teollistuneiden maiden tapaan

(kuten muissa Pohjoismaissakin jo ehti käydä). Kun naiset kansalaisyhteiskunnan muodostuessa Suomessa viime vuosisadan lopulla lähtivät tavoittelemaan poliittista kansalaisuutta, he lähtivät samalla tietoisesti ja ohjelmallisesti *erityisen naiskansalaisuuden* tielle. Näin tapahtui Suomessa, mutta se oli myös kansainvälisen naisliikkeen yleinen linja (Bock & Thane 1991b, ref. Rantalaiho 1994, 22). Tähän historialliseen vaiheeseen ajoittuu ensimmäisen modernin sukupuolisopimuksen neuvottelu ja vakiinnuttaminen suomalaiseen yhteiskuntaan: *naisten yhteiskunnallinen äitiys*. Naiset halusivat aktiivisesti pitää yllä sukupuolieroa ja samalla muovata sitä itse naisten ja miesten erillisiksi toiminta-alueiksi yhteiskunnassa. (Emt., 22.)

Vuosisadan vaihteessa naisista tuli poliittisia kansalaisia ja politiikan sisällä toimijoita prosessissa, joka muovasi modernin sukupuolisopimuksen *naisten yhteiskunnallisesta äitiydestä*. Sen varassa naiset ovat rakentaneet oman alueensa hyvinvointivaltion instituutioihin. Kehittynyt pohjoismainen hyvinvointivaltio on meillä myöhäinen rakenne. Vaikka sen juuria voi löytää jo varhain naisten yhteiskunnallisesta toiminnasta, moderni hyvinvointivaltio syntyi nopeasti 60-70-luvun taitteen myöhäisessä radikaalisyklissä. Samalla neuvoteltiin uusi sukupuolisopimus *naisten palkkatyöäitiydestä*. Nämä kaksi sukupuolisopimusta kertovat sukupuolijärjestelmän kahdesta murrosvaiheesta. (Emt., 23.)

Yhteiskunnassa vallitseva sukupuolisopimus voi ajan mittaan lakata pätemästä, niin että se täytyy ”neuvotella uudelleen”. Kyseessä ei useimmiten ole avoin poliittinen neuvottelu. Lukemattomien yksilöllisten valintojen kokonaisuus voi tuottaa rakenteellisia muutoksia, joita on sovittava yhteen monien erillisten osittaisratkaisujen kautta. Palkkatyöäitiys on uusi naiskansalaisuuden muoto joka alkoi institutionaalistua Pohjoismaissa yhtä aikaa pohjoismaisen hyvinvointivaltion rakentamisen kanssa. Sen perusteet olivat rakentuneet hiljakseen sota-ajasta lähtien, monien naisten valitessa yksilöinä palkkatyöläisyyden huolimatta ratkaisun käytännöllisistä ongelmista. (Emt., 24.)

Kuten yleensä moderneista identiteeteistä myös äitiydestä on tullut valinta, kova valinta. Äitiyden (ylevä) sosiaalinen representaatio ei tunnista äitiyden moninaisuutta yhteiskunnallisena instituutiona ja henkilökohtaisena kokemuksena: iloa, ylpeyttä, nautintoa, menetyksiä, syyllisyyttä sekaisin. (Julkunen 1995, 90.) Gordon (1990, 57; ref. emt.) tekee tärkeän erottelun tutkiessaan feministiäitien kokemuksia. He nauttivat lapsesta, mutta harvat nauttivat ”kotona olemisesta”.

...kotona oleminen oli kauheaa, ollakseni rehellinen.. Tunsin että olen ulkopuolella kaikesta, erotettu elämästä.. Olin todella iloinen kun menin takaisin työhön, takaisin rytmiin mihin olin tottunut, takaisin tekemään sellaista mitä osaan. (Gordon 1990, 57.)

Ansiotyön merkitykset äideille ovat samantyyppisiä. Ansiotyö vapauttaa kotona olemisen frustrativuudesta, antaa itsenäisyyttä, omat tulot, haasteita, mahdollisuuden käyttää ja kehittää taitojaan, mahdollisuuden kehittää toinen vaimoudesta ja äitiydestä vapaa palkkatyöläisen, modernin kuluttajan, yksilön, haluttavan naisen jne. identiteetti. Ansioäitiydestä puhutaan modernin, so. yksilöllistymisen, valinnan, itsensä toteuttamisen, itsekkyyden, omien halujen ja taipumusten kielellä. (Julkunen 1995, 91.)

Suomessa kotiäitiys elämänurana on harvinainen. Naiset suuntautuvat ammattiin ja äitiys määrittynyt suhteessa ansiotyön normaalisuuteen (Dahlström 1993; ref. emt. 91). Äidin identiteetti on siirtynyt ammattiin ja työhön, josta tehdään ”trippejä” kotiin. Kotona ”oleminen” on perusteltava, ansiotyö ei. (Emt., 91).

4.2 Pohjoismaisen hyvinvointivaltion naisystävällisyys

Pohjoismaista hyvinvointivaltiota ei mielletä patriarkaaliseksi miesvallan linnakkeeksi, joka ylläpitää ja uusintaa naisalistusta. Alistusta ylläpitävän herruusjärjestelmän sijasta valtiota pidetään ennemminkin naisten liittolaisena tai jopa naisystävällisenä valtiona, kuten norjalainen Helga Maria Hernes (1987; ref. Anttonen 1994, 203). Hernes pitää pohjoismaista hyvinvointivaltiota tärkeänä askeleena kohti naisystävällistä valtiota ja kansalaisuutta. Hernesin teesi naisystävällisestä valtiosta on varsin poleemisessa suhteessa angloamerikkalaisen feminismin valtavirtaan nähden (esim. Wilson 1977; Abramovitz 1988; Pateman 1989), joka on pitänyt hyvinvointivaltiota pikemminkin naisia alistavana kuin naisten intressien toteuttajana ja naisten liittolaisena. Hernes haastaa pohtimaan kysymystä naisten, kansalaisuuden ja hyvinvointivaltion välisistä suhteista uudella tavalla. Silti hänkin korostaa sitä seikkaa, että pohjoismainen hyvinvointivaltioprojekti on rakennettu ensi kädessä miehisen palkkatyökansalaisuuden perustoille (Hernes 1987, 149, ref. Anttonen 1994, 204.) Sosiaalidemokraattinen malli on kuitenkin ollut muita malleja herkempi naisten tarpeille ja intresseille. Ilman naisten aktiivista poliittista toimintaa hyvinvointivaltio ei kuitenkaan sisältäisi naisystävällisen valtion elementtejä. Naiset itse tekevät valtiosta naisystävällisen. (Anttonen 1994, 204.)

Naisalistus- ja naisystävällisysselitykset eivät välttämättä ole toinen toisiaan poissulkevia. Eräs tärkeimmistä lähtökohdista feministisessä tutkimuksessa on, että sosiaalipoliittiset järjestelmät ylläpitävät naisten ja miesten välisten erojen epäsymmetriaa. Esimerkiksi eläke-etuudet suhteutetaan työvuosiin ja ansiotuloihin. Kokopäiväinen äitiys tai palkaton hoivaaminen eivät eläkettä kartuta, pikemminkin päinvastoin. Joissakin maissa kotiäideillä ei ole oikeutta edes kansaeläketyyppiseen minimitoimeentuloon. (Emt., 204.) YK:n sosiaaliturvajärjestelmässä ei myöskään tunneta vaimojen tai äitien eläkettä.

Anttonen nostaa hyvinvointivaltiosta esille kaksi pääelementtiä: sosiaalivakuutusvaltion ja sosiaalipalveluvallion. Sosiaalivakuutusta pidetään usein maskuliinisen sosiaalipoliitiikan mallitapauksena, kun taas sosiaalipalvelut yhdistetään naisiin ja hoivaamiseen. Anttonen mukaan sosiaalipalveluiden avulla organisoidaan inhimillistä huolenpitoa, sosiaalivakuutus puolestaan takaa taloudellisen toimeentulon jatkuvuuden. Anttonen pitää sosiaalivakuutus- ja sosiaalipalveluvaltiota modernin hyvinvointivaltioprojektin keskeisinä institutionaalisina rakenteina. (Emt. 206.)

Carole Pateman määrittelee hyvinvointivallion patriarkaaliseksi niin ideologialtaan kuin perusrakenteiltaan. Hän väittää, että naiset elävät ”sosiaalisina pakolaisina” yhteiskunnassa, missä kansalaisuuden normi on miehinen: ansiotyö ja kyky elättää itsensä ovat kansalaisuuskelpoisuuden kriteerit. Sosiaalinen pakolaisuus syntyy kyvyttömyydestä olla työmarkkinoiden käytettävissä ja elättää itse itsensä. Nainen on hänen terminologiassaan ennen muuta miehestään taloudellisesti riippuvainen vaimo. (Pateman 1989; ref. Anttonen 1994, 207.)

Historiallisesti naisten ei edes ole odotettu täyttävän kansalaisuuden kriteerejä, vaan elävän riippuvuussuhteessa aviomiehiin ja isiin, jatkaa Pateman. Modernisoituvan yhteiskunnan sukupuolijärjestelmä muodostui kaksijakoiseksi. Jaon symboliksi tuli jo 1800-luvulla mieselättäjämalli (male breadwinner/dependent housewife model) etenkin Englannissa, missä liberalismien oppien mukaisesti haluttiin tehdä selkeä ero yksityisen ja julkisen elämän välille. Mieselättäjämalli perustui sukupuolten välisen työnjaon entistä tiukempaan sukupuolittamiseen: naisten maailmaksi tuli koti, miesten kodiksi palkkatyön yhteiskunta. (Pateman 1989; ref. Anttonen 1994, 207.)

Kansalaisuus, joka alun perin perustui omistamiseen, laajennettiin vähitellen ja monien poliittisten taistelujen kautta palkkatyöllään itsensä elättäviin, toisin sanoen työvoiman omistamiseen. Omistamiseen tai henkilökohtaiseen palkkaan perustuvasta taloudellisesta riippumattomuudesta tuli

länsimaisen yksilöautonomian ja vapauden mitta. Äitiys jäi ikään kuin luonnontilaan: kykyä synnyttää ei rinnastettu kykyyn myydä työvoimaansa. (Pateman 1989; ref Anttonen 1994, 208.)

Naisystävällinen valtio on utopia yhteiskunnasta, missä naiset voivat yhdistää ansiotyön, äitiyden ja hoivan joutumatta miehiä heikompaan asemaan taloudellisesti tai sosiaalisesti. Utopian toteutumisen edellytys on sukupuolten välisen erilaisuuden tunnustaminen purkamalla kansalaisstatusten epäsymmetriaa. Synnyttäminen, äitiys ja hoivaaminen eivät saisi aidata naisia ”yksityiseen” elämänpiiriin eivätkä saattaa naisia riippuvaisiksi miehistä. Siksi tarvitaan valtio, joka turvaa naisten aseman äiteinä hoivaajina, emäntinä, työntekijöinä. Harvemmin ajatellaan, että valtio puolestaan tarvitsee naisia: synnyttäjiä ja uuden työvoiman tuottajia. (Anttonen 1994, 203.)

4 YK:N MIESELÄTTÄJÄMALLI

Mielestäni YK:n omaa sosiaalipoliittista mallia voisi luonnehtia mieselättäjämalliksi (male breadwinner model). Siinä mies toimii perheen elättäjänä, naisen rooli on hoitaa lapset ja koti.

Pohdin tässä luvussa mieselättäjämallin historiaa ja nykypäivää.

Perheen elatuskäytännöt vaihtelevat suuresti ajan ja paikan mukaan, naapuriyhteisöstä toiseen, eri maanosien välillä ja eri perheiden välillä samalla paikkakunnallakin. Mieselättäjämallin syntyä selitetään erilaisilla tekijöillä. Yksi niistä on patriarkaalisen ja teollisen kapitalismisysteemin ”avioliitto”. Viime aikoina sen alkuperälle ja laajuudelle on esitetty useita selityksiä, joihin vaikuttavia tekijöitä on paljon kuten työnantajien strategiat, näennäisesti sukupuolineutraalit työmarkkinatekijät ja pääoman kasaantumisen prosessit, maskuliinisuuden käsitteet ja perhestrategioiden ja työmarkkinoiden monimutkaiset vuorovaikutussuhteet, tai itse asiassa institutionaalisen valtastruktuurin rooli. (Janssens 1998, 2.)

Termi ”mieselättäjäperhe” (male breadwinner family) viittaa erityiseen kotitalouden malliin, jossa mies on perheen ainoa toimija työmarkkinoilla tehtävään ansaita raha, jolla hän elättää hänestä taloudellisesti riippuvaisen vaimon ja lapset. Vaimon puolestaan oletetaan ottavan vastuun kotona tehtävästä palkattomasta työstä, jonka kautta vaimon voidaan katsoa tukevan miehen työmarkkinoilla tekemää palkallista työtä. Naisen kotona tekemiä töitä ovat mm. ruuanlaitto, siivoaminen ja pyykin pesu. Lisäksi hän huolehtii jälkipolven, tulevan työvoiman, hoidosta ja kasvatuksesta. (Emt., 3.)

Taloustieteilijät ja taloushistorian tutkijat ovat taipuvaisia selittämään naisten osallistumista työvoimaan ja elättäjämalleja viitaten työvoiman tarjonnan perusmalleihin. Neoklassisessa teoriassa naisten työvoiman tarjontaan määräävinä tekijöinä on nähty naisen ikä ja siviilisääty, perheen kokonaistulot ja hänen sekä hänen aviomiehensä ansaintavoima. Useimmissa 1900-luvun länsimaisissa talouksissa on todisteita niin kutsutusta ”talousefektistä”, joka tarkoittaa sitä, että mitä enemmän aviomies tienaa, sitä vähemmän vaimot työskentelevät riippumatta heidän teoreettisesta ansaintavoimastaan. (Emt., 10.) YK:ssa vaimon on vaikea päästä töihin, koska miehen katsotaan ansaitsevan tarpeeksi elättääkseen palkallaan koko perheensä (family wage). Monet naiset olisivat kuitenkin kiinnostuneita työskentelemään miehensä ulkomaankomennuksilla.

Feministitutkijat ovat kehittäneet erilaisia perspektiivejä, jotka tarkentavat yhteiskunnallisia ja ideologisia rakenteita, joilla tuetaan mieselättäjäperhemallia. Yksi päälähestymistavoista tällä alueella on ns. kaksoissysteemiteoria (dual systems theory), jonka mukaan mieselättäjäperhemallin pitäisi nähdä olevan riippuvainen kapitalistisen systeemin historiallisesta kehityksestä, joka perustui olemassa oleviin patriarkaalisiin malleihin ja sukupuolikäytäntöihin. Samalla kun kapitalistiset tuotantotavat, jotka perustuivat yksilölliseen palkkatyöhön ja kodin ja työn erottamiselle, muuttivat naisten perinteisiä rooleja taloudessa, patriarkaaliset institutionaaliset ja ideologiset rakenteet varmistivat naisten alistetun aseman, esimerkiksi poissulkemisstrategioilla ja sukupuolten palkkaussysteemin eriyttämisellä. (Emt., 12.)

Michele Barrett (1980) väittää, että naisten muuntuminen täyspäiväiseksi kotirouviksi palveli erityisesti porvariston etuja. Hänen väitteensä perustuu tosiasiaan, että tästä tietyntyyppisestä perheenelatusmallista tuli tärkeä kapitalistisen tuotannon suhteita organisoiva periaate (Barrett 1980, 211; ref. Janssens 1998, 12). Tässä yhteydessä voidaankin puhua myös perinteisestä porvarillisesta perhemallista (kts. esim. Oksanen 2006, 115).

Ajatus miehestä taloudellisesti riippuvaisen vaimon ja lasten vastuullisena elättäjänä juontuu länsimaisesta perheideologiasta (Janssens 1998, 17). Euroopassa vahvoja mieselättäjämallin maita ovat Iso-Britannia ja Irlanti, ”muokattuna” mieselättäjämallimaana pidetään Ranskaa ja Ruotsi on ”heikon” mieselättäjämallin maa (Sommerstad 1998, 155). Myös Suomea voidaan pitää ns. ”heikon” mieselättäjämallin maana. Yhdysvaltoja puolestaan pidetään valtiona, jossa on ”vahva” mieselättäjämalli.

5 FEMINISTINEN TEORIAKEHYS

Valitsin feministisen viitekehysten tutkimukseeni, koska uskon sen tarjoavan parhaan teoreettisen viitekehysten tutkittaessa naisen asemaa. Tutkimuksessani lähdän siitä liberaalin feminismin olettamuksesta, että voidaan vetää selvä raja yksityisen ja julkisen välille. Tässä tutkimuksessani jaottelu korostuu erityisesti, koska tutkimukseni naiset ovat pääasiallisesti kotirouvina Jerusalemissa olo aikanaan ja miehet puolestaan tekevät töitä. Tässä tutkimuksessani painottuvat tietyt asiat myös siksi, että tutkittavien kokemukset ovat ulkomaan komennuksen ajalta, jossa ollaan kaukana totutuista kotimaisista ympyröistä. Itse YK-elämän kokeneena valitsin jo teemat niistä kokemuksista ja ajatuksista, joita itse pohdin ulkomailla oloni aikana ja sen jälkeen. Ne teemat liittyvät kodin piiriin, johon naiset ulkomailla sijoittuvat.

Feministisen tutkijan positiota käsittelevässä luvussa 5.1 pyrin eksplikoimaan omaa tutkijapositioniani. Pyrin tuomaan esille ne lähtökohdat, joista käsin olen tämän tutkimukseni tehnyt. Seuraavaksi luvussa erottelen 5.2 tärkeimpiä feministisiä teoriaperinteitä. Luvussa 5.3 käsittelen feminististen teorioiden suhdetta kotona tehtävään palkattomaan työhön. Feministinen sukupuolijärjestelmän perspektiivi jäsentää mielestäni oivasti jakoa naisten ja miesten maailmoiniin luvussa 5.4. Naisten kokemukset ovat feministisen tiedon tuottamisen lähtökohta ja tieto-oppien keskeinen kysymys (Matero 1996, 245.) Luvussa 6 tuonkin esille eri tutkijoiden näkemyksiä juuri kokemuksen problematiikasta feministisessä tutkimuksessa.

Kun lähdin tätä tutkimusta tekemään, päätin rajata tutkittavani suomalaisiin naisiin. Taustalla oli ajatus, että suomalaiset naiset muodostavat oman ryhmänsä, jolla on sama historiallinen ja kulttuurinen taustansa. Sen valossa halusin löytää enemmän yhteisiä kuin erilaisia kokemuksia. Tässä tutkimuksessa pohdin paljon suomalaisten naisten kokemuksia taloudellisen riippuvuuden näkökulmasta ja samalla kotona tehtävän työn arvoa/arvottomuutta YK:n julistusten, erilaisten sosiaalipoliittisten mallien, mieselättäjämallin ja hyvinvointivaltion näkökulmasta.

5.1 Feministinen tutkijan positio

Tässä tutkimuksessa puhun suomalaisena naisena suomalaisten naisten kokemuksista YK-vaimona olemisesta. Olen itse kokenut YK-vaimona olemisen. Tässä tutkimuksessani tutkittavani ovat kuin peilejä minulle. Heidän kauttaan peilaan yhteisiä, toisaalta erilaisia kokemuksia. Tämän

tutkimuksen avulla yritän ymmärtää ja jäsentää kokemuksiamme. Toisaalta suomalaisten naisten kokemus YK-vaimona olemisesta on toisenlainen kuin esimerkiksi intialaisten, libanonilaisten tai vaikkapa namibialaisten naisten kokemus. Erilaiset historialliset ja kulttuuriset lähtökohdat antavat erilaisen perustan YK-vaimona olemiselle. Toisaalta eri kulttuurien naisilta löytyisi todennäköisesti myös paljon yhteisiä kokemuksia YK-vaimona olemisesta.

Kun akateemisessa arkipuheessa todetaan, että tutkijan pitää hallita kohteensa, taustalla väijyy se muun muassa Evelyn Fow Kellerin analysoima rationaalinen tieteen ihanne, jonka mukaan tietävä subjekti ja tutkittava objekti kuuluvat eri maailmoihin. Tällöin niin tutkijan identiteetti kuin tiedon oikeutuskin perustuvat tutkijan ja tutkimuskohteen väliseen etäisyyteen sekä tutkijan ylivertaisuuteen tutkimuskohteensa edessä. Tieto tieteenä oikeutetaan hallitsemisen avulla: tutkija ottaa etäisyyttä tutkimuskohteestaan ja tarpeeksi etäännyttyään asettaa tutkimuskohteensa ”oikeisiin” yhteyksiinsä, näkee sen kokonaan ja hallitsee sitä sykloopin katsellaan. (Haraway 1991b, 192; ref. Koivunen & Liljeström 1996, 271.)

Siinä missä klassinen tiedekäsitys painottaa tiedon yleistettävyyden periaatetta, feministinen kritiikki vaatii *ensinnäkin* esittämään kysymyksiä tiedon eettisistä ja poliittisista ulottuvuuksista. Feministit ovat osoittaneet, että tiede on tapa puhua maailmasta eli tietty diskurssin muoto. Tieteen tekemisessä määritellään käsitteet, laaditaan säännöt ja muotoillaan kaanonit siitä, mikä ymmärretään tiedoksi ja kenelle kuuluu tiedon auktoriteetin asema. Täten tieto on diskurssina aina poliittinen ja valtasuhteiden lävistämä: se on riippuvainen siitä, kuka kirjoittaa tekstit, nimeää rajat ja arvojen järjestyksen. Feministinen tiedekritiikki purkaa tieteen ja vallan yhteyksiä ja nostaa esille kysymyksiä siitä, miten tiede diskurssina pitää yllä valtaa ja mikä on vallan rooli tieteellisen diskurssin tuottamisessa. (Koivunen & Liljeström 1996, 271-272.)

Toiseksi feministinen kritiikki on kyseenalaistanut sen hallitsevan filosofisen projektin, joka tavoittelee objektiivisuutta kaikki tilanteet ja perspektiivit ylittävän ”jumalallisen katseen” muodossa. Välttämättömänä, universaalina ja ylihistoriallisena näyttäytyvä Totuus on osoitettu rajalliseksi, osittaiseksi ja kontekstisidonnaiseksi. (Fraser & Nicholson 1990, 26; ref. Koivunen & Liljeström 1996, 272.)

Tutkijan sitoutuneisuus – eli syklooppi-katseen osoittaminen maskuliiniseksi vallan fantasiaksi – on ollut keskeinen kysymys teoreetikoille, jotka ovat pohtineet feminististen tieto-oppien ja metodologioiden lähtökohtia. Teoreettisessa keskustelussa feministiselle tutkimukselle on esitetty

useita vaatimuksia: kontekstiherkkyys eli vaatimus käsitteiden monisyisyydestä, subjekti/objekti – jaottelun hylkääminen eli vaatimus tutkimukseen sisältyvän vallankäytön problematisoimisesta sekä pyrkimys yksinkertaistusten ja skeemojen laadinnan sijasta ilmiöiden monimuotoisuuden ja prosessiluonteen tavoittamiseen. (Stanley & Wise 1993, 8-9, 189-191; ref. Koivunen & Liljeström 1996, 273.)

5.2 Feministiset teoriat

Liberaali feminismi tunnetaan parhaiten ja onkin nähty, että se vastaa kysymykseen 'mitä on feminismi?' tai 'oletko sinä feministi?'. Liberaalia feminismiä voidaan pitää maltillisena valtavirtafeminisminä. Tässä lähestymistavassa ajatellaan, että naisilla ei ole yhtäläisiä oikeuksia yhteiskunnassa tai että heidän etenemiselleen yhteiskunnassa on asetettu keinotekoisia muureja perheen ja kodin takia. Naisten yhtäläisen ja tasa-arvoisen kansalaisuuden saavuttaminen miehiin nähden nähdään keskeiseksi poliittisella ja institutionaalisella tasolla. Liberaalissa feminismissä naiset ja miehet nähdään samanlaisina. Sen ajatuksena on, että pohjimmiltaan ihminen, oli hän mies tai nainen, on samanlainen ja koska naiset ovat miesten kaltaisia, naisilla pitäisi olla mahdollisuus tehdä samoja asioita kuin miesten. (Beasley 1999, 51-52.) Erottelu julkisen ja yksityisen välillä on erityisesti liberaalissa feminismissä oleellista. ”Yksityinen” viittaa yhteiskunnassa alueeseen, johon puuttuminen vaatii erityisen oikeutuksen ja ”julkinen” puolestaan alueeseen, johon puuttuminen on hyväksyttävää (Moller Okin 1998, 117). Oletus siitä, että voidaan vetää selvä ja yksinkertainen ero poliittisen ja henkilökohtaisen välille, julkisen ja kodin välille, on perustunut liberaaliin teoriaan ainakin Lockesta lähtien, ja säilyy useiden poliittisten teorioiden perustana vielä tänäkin päivänä. Kuten feministiteoreetikot ovat osoittaneet, tämä perimmäinen jako on perustunut patriarkkaalisuuden kulttuurisiin ja yhteiskunnallisiin käytäntöihin, ja se ei voi jatkua muuttumattomana, jos patriarkkaalinen pitkä ajanjakso päättyy. (Mt., 136.)

Radikaali feminismi puolestaan näkee naiseuden positiivisena arvona ja ei halua naisia yhtäläisesti miesten toiminta-areenoille. Radikaali feminismi kiinnittää huomiota naisten alistamiseen naisina yhteiskunnassa, jota miehet hallitsevat. Naisia alistetaan siten heidän sukupuolensa mukaan. Radikaalifeministit näkevät naisten alistamisessa yhteyden patriarkkaalisuuteen, miesten hallitsemaan yhteiskuntajärjestelmään. Radikaalifeministit esittävät voimakkaimmin näkemyksen, jonka mukaan miehet ryhmänä ovat naisten 'päävihollisia'. Radikaalifeminismissä jokaisella miehellä nähdään olevan valta ainakin yhteen naiseen. *Marxistisen feminismin* mukaan hierarkkiset luokkasuhteet, varallisuuden epätasa-arvoisesti jakautumisesta johtuen, on nähty alistuksen ja

muiden eriarvoisuuksien lähteenä viime kädessä. Seksuaalinen alistaminen on nähty luokkavallan ulottuvuutena. (Beasley 1999, 53-62.)

Patriarkaattiteoriat edustavat rakennekeskeistä ajattelutapaa, missä sukupuolten välinen epäsymmetria ymmärretään kapitalismin tavoin yhteiskuntaa järjestäväksi rakenteeksi tai periaatteeksi (gender structure/gender order). Sukupuolieron tematisointi perustuu oletukselle, jonka mukaan on löydettävissä yksi perusta (foundation), joka selittää sukupuolten välisen eron epäsymmetrian pitkää historiaa. (Anttonen 1997, 29.)

1970-luvun feministitutkijat osoittivat, että on olemassa yhteiskunnallinen rakenne (kapitalismi tai patriarkaatti), joka hyötyy naisten alistamisesta. Tätä rakennetta ylläpitää ja uusintaa tietty dynamiikka. Patriarkaattiteoriat ovat paitsi holistisia tai kokonaisyhteiskunnallisia, myös funktionaalis-kausalisia metaselityksiä. Lisäksi patriarkaattiteorioihin sisältyy usein oletus tietystä alkutilasta kuten esimerkiksi matriarkaatista. Patriarkaattiteoriat edustavat feminismin teoriahistoriassa universaaliselityksiä. (Emt., 29.)

Patriarkaatin materiaalinen perusta on naisten ja miesten välinen työnjako, jossa miehet kontrolloivat naisten työvoiman käyttöä. Kontrollin välineitä ovat naisten työn ja tätä kautta itsenäisen toimeentulon rajoittaminen, naisten seksuaaliteetin ja äitiyden kontrolli sekä palvelusten saaminen naisilta. Patriarkaattiin kuuluu naisten taloudellinen riippuvuus miehistä, jota sukupuolten mukaiset työmarkkinat ja heteroseksuaalinen avioliittoinstituutio tukevat. (Hartman 1981, 18-19; ref. Anttonen 1997, 93.)

Postmodernismista vaikutuksia ottaneet feministit painottavat moninaisuutta mieluummin kuin yhtenäisyyttä ja vastustavat erityisesti ajatusta, jonka mukaan naiset olisivat yksi yhtenäinen ryhmä. Seksuaaliselle hierarkialle ei myönnetä mitään selvää etusijaa. Vastoin yleistä feminististä ajattelutapaa postmodernistit feministit kieltäytyvät hyväksymästä universaaleja tai normalisoivia selityksiä naisista ryhmänä, koska siten he katsovat feminismin itse syyllistyvän alistamiseen. Postmodernit feministit väittävät, että universalismi marginalisoi erilaisuuden ja tuo siten normalisoimisen vaatimuksen kaikkeen, joka nähdään epänormaaliksi. Sopeutumattomuus nähdään negatiivisesti. (Beasley 1999, 81.)

Postmodernin feminismin viitekehyksessä kokemukset konstituoituvat kielessä samalla tavalla kuin subjektiuskkin. Historiallinen ja kulttuurinen kontekstimme määrittää, miten opimme ilmaisemaan,

tulkitsemaan ja merkityksellistämään kokemuksiamme. Näin sekä kokemuksista että tiedoista tulee paikallisia, tiettyyn ajankohtaan ja kulttuurikontekstiin sidottuja. Adrienne Richin termein kyse on paikantumisen politiikasta (politics of location). Richin ajatuksia hyödyntävä Donna Haraway puhuu sosiaalisesti sijoittuneesta tiedosta. Tietävästä subjektista tulee paikantunut: ruumiillinen, sukupuolinen, seksuaalinen, rodullinen ja etninen eli tiettyyn puhuja- ja intressipositioon sitoutunut, ei universaali tai neutraali. (Rich 1986; Haraway 1991a, 183-201; ks. myös 109-124, 149-181; ref. Matero 1996, 263.) Ideana on oman tutkijaposition mahdollisimman selkeä eksplikoiminen, oman itsen ja omien rajallisten mahdollisuuksien esiin tuominen. Haraway asettaa juuri osittaiset näkökulmat ja niiden tunnustamisen ensisijaisiksi tiedon tuottamisen prosesseissa. (Matero 1996, 264.)

5.3 Kotityö feministisissä teorioissa

Feminismin teorianhistoriassa kotityökeskusteluksi (domestic labour debate) nimetty vaihe siirsi tutkijoiden mielenkiinnon naisten kurjuudesta kotityön yhteiskunnallisten ja taloudellisten funktioiden erittelyyn. Kotityökeskustelun viritti 1970-luvun alun sosialistinen tai marxilainen feminismi, jolla oli erittäin vanha asema Englannissa, Ranskassa ja Italiassa. (Anttonen 1997, 87.)

Italialaisen Mariarosa Dalla Costan ja englantilaisen Selma Jamesin kotityön historiaa, asemaa ja taloudellisia funktioita koskevan analyysin tulos oli, että kotityö on paitsi käyttöarvoja, myös lisäarvoa luovaa toimintaa ja lisäksi kaiken tuottavan työn edellytys. Kapitalismia ei olisi olemassa ilman naisten tekemää kotityötä, ilman että naiset synnyttäisivät ja hoitaisivat lapsia. Heidän teoreettisesti vallankumouksellinen johtopäätöksensä oli, että naisten palkaton uusintamistyö on kapitalismin uusiutumisen ehto. (Dalla Costa & James 1975, 32-42 ; ref. Anttonen 1997, 88.)

Dalla Costa ja James (emt., 36) ehdottivat naisliikkeen strategiaksi ”palkkaa kotityöstä” (the wages for housework campaign). Palkan maksajaksi ehdotettiin valtiota, joka tukee muutenkin kapitalistisia yrityksiä. Yritykset joutuvat maksamaan sähköstä, maan hinnasta, lainaamastaan rahasta, mutta eivät naisten tekemästä yhteiskunnallisesti hyödyllisestä ja välttämättömästä uusintamistyöstä! Kotityölle määriteltiin tällä tavoin taloudellinen funktio (Anttonen 1997, 89).

Kotityö on poikkeuksellinen kiinnostava ilmiö yhteiskuntateoreettisesti, sillä se on ollut poliittisesti, teoreettisesti ja kansantaloudellisesti näkymätöntä työtä, jota tekevät pääasiassa naiset. On töitä,

joista maksetaan, ja samoja töitä joista ei makseta palkkaa. Tuottamattoman työn kriteeri on, että sitä ei tehdä markkinoilla eikä se lisää vaurautta. (Anttonen 1997, 91.)

Pateman vertaa kärjistäen vaimon työpanosta kotityöorjuuteen, korjaten sitten asian kohteliaampaan muotoon kotityöpalvelukseen. Kotityö ei ole 'työtä'. Työksi kutsutaan miesten tekemään työtä kapitalistisessa mielessä ja työpaikoilla. 'Työn' merkitys riippuu yhteydestä yksityiseen ja yhteiskunnalliseen alueeseen. 'Työntekijä' on mies, joka elättää/suojelee vaimoan, joka on taloudellisesti riippuvainen (vähempiarvoinen). (Pateman 1989, 136-137.)

Kun miehistä tuli 'elättäjiä', heidän vaimoistaan tuli taloudellisesti 'riippuvaisia' ja palkasta tuli perhepalkka. Palkka maksetaan aviomiehelle/elättäjälle, että hän voi elättää itseään ja elätettäviään, palkka ei siis ole ainoastaan miehen työvoiman myynnin vaihdosta. Miehen palkka on riittävä, jotta hän voi elättää itsensä ja vaimonsa ja perheensä kohtuullisen hyvin. (Emt., 137.) Patemanin mukaan palkka on nähty perhepalkkana ja naisten ansiot on ajateltu sisältyvän miehen palkkaan. Naisten oletetaan olevan vaimoja ja vaimojen oletetaan olevan taloudellisesti riippuvaisia aviomiehistään, saaden toimeentulonsa korvaukseksi tekemistään kotitöistä.

Perheen sisäisen rahatalouden tutkimus liittyy keskusteluun sukupuolten välisestä vallasta ja naisten taloudellisesta riippuvuudesta. Perheen rahatalouden tutkimus onkin monelta osin pohjannut lähtökohtansa vallan resurssiteorialle. Sen mukaan sillä puolisolla, joka tuo perheeseen enemmän taloudellisia resursseja on myös enemmän valtaa perheen sisäisessä päätöksenteossa. Empiirisissä tutkimuksissa valtakeskustelu perheen sisäisestä rahataloudesta on tarkentunut lähinnä rahan kontrolliin, joka puolestaan ajatellaan liittyvän perheen sisäiseen päätöksentekoon. (Repo 2003, 69.)

5.4 Sukupuolijärjestelmä

Yvonne Hirdmanin mukaan sukupuolijärjestelmä (genussystem), jonka hän määrittelee sukupuolen järjestysrakenteeksi ja on jo muiden sosiaalisten järjestysten ehto, muodostuu logiikoistaan tai "kantavista palkeistaan". Nämä ovat dikotomisoinnin tai erillään pitämisen tabu sekä hierarkkisointi, jossa mies on normi. Miehinen normi oikeutetaan dikotomisoinnilla, jonka perusilmauksia ovat sukupuolten välinen työnjako (kahtiajakautuneet työtehtävät/markkinat) sekä miehisyden ja naisellisuuden representaatiot (miehisyys ja naisellisuus toisilleen vastakkaisina ja täydentävinä). Tämä merkitysten luominen on samalla valtasuhteiden rakentamista. (Hirdman 1988, 51-52; ref. Liljeström 1996, 177.)

Myös Chris Beasley (1999, 8-9) kiinnittää huomiota nykyfeminismissä vallalla olevaan ajattelutapaan, jossa miehisuus ja naiseus mielletään toisilleen vastakohtaisissa käsitepareissa, jotka puolestaan pitävät sisällään myös hierarkkisyyden. Molemmille puolille ei anneta samaa painoarvoa, vaan toinen puoli nähdään positiivisempana, parempana ja merkittävämpänä kuin toinen. Perinteinen länsimainen ajattelu koostuu tällaisista vinoutuneista käsitepareista, joista Beasley mainitsee mm. seuraavat:

mies/nainen	aktiivinen/passiivinen
tekijä/kohde	julkinen/yksityinen
kulttuuri, yhteiskunta/luonto	yleinen, universaali/erityinen
ihminen/eläin	politiikka, laki moraali/henkilökohtainen,
syy/tunne	perinnöllinen, biologinen
logiikka/intuitio	läsnä/poissa
itsenäisyys/riippuvuus	hyvä/paha
autonomia/yhteisöllisyys, hoiva	Aatami/Eeva

Julkinen ja yksityinen on eräänlainen tila- ja järjestysmetafora. Se muovaa differentioitunutta ja pirstaloituvaa todellisuutta dikotomisiksi oppositioiksi – ikään kuin toistensa vastakohtiksi, kahdeksi erilaiseksi maailmaksi, ja nimenomaan maailmoiksi, jotka ovat hierarkkisessa suhteessa toisiinsa: yhteiskunnallisesti merkitykselliseksi julkisuudeksi ja triviaaliksi yksityiseksi. Tämän hierarkian mukaan on merkityksellisempää istua kokouksessa kuin leipoa pullaa. Tällä hierarkialla naisiin on istutettu yksityisen mitättömyyden leima. (Eräsaari, Julkunen & Silius 1995, 203.)

Julksen ja yksityisen rajaa ei ole kuitenkaan naulattu yhteen paikkaan. Se kulkee eri paikoissa eri paikoissa (Suomessa ja Iso-Britanniassa, Helsingin Sanomissa ja Ilta-Sanomissa) eri aikoina (nyt ja sata vuotta sitten). Se kulkee eri paikoissa miehillä ja naisilla. Naisellinen on sijoitettu intiimiin, nainen kotiin. Mutta kotona naisella ei ole yksityisyyttä, hänen aikansa on perheenjäsenten käytettävissä ja hänen tekonsa ovat julkisia. (Emt., 203.) Eli voidaan ajatella, että YK:ssa suomalaisten naisten ja miesten julkisen ja yksityisyyden raja muovautuu erilalla kuin Suomessa ollessa.

YK:ssa vaimot ovat useimmiten taloudellisesti riippuvaisia miehestään. Ruth Listerin (2000) mukaan yritykset yhdistää hoivan ja oikeudenmukaisuuden etiikat ovat myös oleellisia naisten

taloudellista riippumattomuutta tai riippuvuutta ajatellessa. Hoivan ja oikeudenmukaisuuden synteesi tarjoaa kehyksen, jossa tunnustetaan inhimillisille suhteille oleellisen keskinäisen riippuvuuden merkitys silti kadottamatta feminististä kritiikkiä naisten taloudellisesta riippuvuudesta miehistä ja neuvottelua oikeuksista ja itsenäisyydestä, jotka ovat välttämättömiä naisen aseman parantamiseksi. (Lister 2000, 64.)

Epäoikeudenmukaiset valtasuhteet, jotka pitävät naisia taloudellisesti riippuvaisina miehistä tarkoittaa myös miesten ja naisten välillä keskinäistä riippuvuutta, joka on miehille eduksi. Yhteiskunnallisessa keskustelussa onkin usein hämärtynyt se, että miesten riippuvuus naisten hoivasta ja palveluksista mahdollistaa miesten oman riippumattomuuden työntekijöinä ja kansalaisina. (Emt., 65-66.)

6 NAISKOKEMUS TIEDON LÄHTEENÄ

Kun viitisentoista vuotta sitten, naisliikkeen toisen aallon myötä aloimme kehittää omaa kokemukseemme perustuvaa teoriaa, tiesimme, että tehtävä olisi vaikea, joskin jännittävä. Mutta luulen, että hurjimmista unelmissammekaan emme koskaan kuvitelleet, että meidän olisi löydettävä uudelleen sekä tiede että teoreettisuus, jotta voisimme ymmärtää naisten yhteiskunnallista kokemusta. (Keller 1988; ref. Matero 1996, 245.)

Yllä olevat sanat päättävät Sandra Hardingin vuonna 1986 ilmestyneen teoksen *The Science Question in Feminism*. Sanoihin kiteytyy useiden feminististen tietoa ja tiedettä koskevien pohdintojen perusajatuksia. Ensinnäkin niistä käy selvästi ilmi naisten tarve ymmärtää ja jäsentää omaa kokemustaan, joka puuttuu maailmaa ja todellisuutta hahmottavista miesten luomista teorioista. Naisten kokemukset ovatkin feministisen tiedon tuottamisen lähtökohta ja feminististen tieto-oppien keskeinen kysymys. Toiseksi valtavirtatieteen käsitteitä, joilla naisten kokemuksia voisi tutkia ja kuvata. Ja kolmanneksi, puhumalla naisten yhteiskunnallisesta kokemuksesta Harding tuo julki tarpeen asettaa naisten kokemukset historiallisiin ja kontekstuaalisiin yhteyksiinsä, osaksi sitä sosiaalista todellisuutta, jossa naiset kulloinkin elävät. (Matero 1996, 245.)

Annika Oksanen (2006, 17-18) toteaa väitöskirjassaan *Siirtonaisena Singaporessa*, että hän on halunnut ymmärtää omia hämmentäviä kokemuksia ulkomaankomennuksen mukanaolon ajalta. Hän on koko tutkimushankkeensa ajan elänyt kotirouvana ulkomailla ja siten tutkimus on ollut hänelle jonkinlainen selviytymisstrategia vuosia jatkuneessa tilanteessa, jolloin häneltä on puuttunut liikkumavara suhteessa työelämäänsä sellaisena kuin se Suomessa ymmärretään. Voin omalta osaltani todeta, että tein yliopisto-opintoja etäopintoina pitkään ulkomailta käsin. Se oli osa minun selviytymisstrategiaani, jonka kautta koin itseni jotenkin tärkeäksi. Se myös loi minulla tulevaisuudentoivoa työelämäänsä pääsystä, vaikkakin opintoja ulkomailla tehdessäni minulla ei ollut vielä ajatustakaan Suomeen paluusta.

6.1 Feministinen standpoint

Feministinen standpoint-tutkimus on naisten tutkimista naisia varten naisten kokemuksista käsin ja naisten ehdoilla. Erityisesti naisille tyypillisiä ja heille yhteisiä, androsentrisen yhteiskunnan

väheksymiä kokemuksia äitiydestä, hoivasta ja uusintamistyöstä on katsottu tarpeelliseksi korostaa ja arvostaa. (Matero 1996, 256.)

Standpoint-feminismi korostaa henkilökohtaisen poliittisuutta. Naisliikkeen piirissä nousseilla tiedostamisryhmillä onkin nähty ratkaiseva merkitys sille, että naiset tulevat tietoisiksi omista kokemuksistaan sekä varsinkin yhteiskunnan ja sukupuolijärjestelmän alistavista käytänteistä ja rakenteista. (Mt., 258.)

Feministisen tiedon ja feminististen tieto-oppien perustana on toistuvasti painotettu naisten kokemuksia. Naisten kokemuksista ei voine puhua ilman jollakin tavalla konstruoituja, olemassa olevia naisia. Standpoint-feminismissä kokemuksesta tulee valtataistelun alue sikäli, että merkittäväksi kiistakysymykseksi nousee, kenen tai keiden kokemusten varaan epistemologia rakentuu. Ongelmia standpoint-feminismille on aiheuttanut se, että liian usein on ollut kyse länsimaalaisen, valkoisen, keskiluokkaisen, heteroseksuaalisen naisen kokemuksista. (Mt., 263.)

Standpointfeminismi edustaa ehkä kaikkein pisimmälle menevää yhtenäisteoriaa, sillä siinä konstruoidaan tiedekäsitys, jonka mukaan naisten erityiset ja erilaiset kokemukset oikeuttavat puheen feministisestä tiedosta. Perustelu on, että naisten kokemus maailmasta on toisenlainen kuin miesten. Jo koska tähänastisessa länsimaisessa filosofiassa ”tietäjä” on ollut valkoinen, heteroseksuaalinen ja keskiluokkainen mies, naisten kokemukset eivät ole tulleet osaksi tieteen ja filosofian kieltä. (Anttonen 1997, 46.)

6.2 Naiskokemuksen erot

Naisten asettaminen tutkimuksen keskustaan on tuonut esille naiskokemuksen monenlaisen kirjjon. Tämän takia on ollut pakko ruveta pohtimaan, millainen nainen feminismissä rakentuu? Kuka on se nainen, jonka feminismi konstituoit? Ketä feministit puhuttelevat? Monet feminismin sisällä itsensä marginaalisiksi kokeneet naiset ovatkin kiinnittäneet huomiota feminismin sisäiseen vallankäyttöön. He kritisoivat valtalinnan feminismiä siitä, että feministisiä teorioita luoneet naiset eivät ole välittäneet tai olleet tietoisia siitä, miten eri luokasta tai etnisestä taustasta peräisin olevat naiset kokevat sorron tai alistamisen. Teoreetikot ovat kirjoittaneet ikään kuin sorron mekanismit olisivat samat kontekstista riippumatta. Tämä kritiikki on pakottanut huomaamaan naisten väliset historialliset ja kulttuuriset erot. Myös ajatus naisten universaalista alistamisesta on näin joutunut kyseenalaiseksi. (Rojola 1996, 165-166.) YK-virkailijoita perheineen tulee eripuolilta maailmaa

myös Field Service-organisaatioon. Vaimojen kokemukset asemastaan YK:ssa riippuu paljolti heidän kulttuuritaustastaan.

Tämä feminismin sisällä syntynyt ero merkitsee paitsi kritiikkiä myös haastetta. Ns. identiteettipolitiikka, eli keskustelu sukupuolen suhteesta rodun, etnisyyden, seksuaalisuuden ja uskonnon kaltaisiin identiteetin määrittäjiin, on pakottanut feminismin kohtaamaan sekä emotionaalisesti että käsitteellisesti sen valtasuhteiden olemassaolon, jota ei oikeastaan voinut analysoida pelkän mies/nainen –eron kautta. Pelkkä sukupuoliero on osoittautunut riittämättömäksi, kun pyritään selittämään sosiaalisia eroja ja valtasuhde-eroja naisten välillä. Nämä suhteet aiheuttavat alistusta naisten välillä ja pakottava tukahduttamaan eroja naisryhmän sisällä. Syytökset on myönnetty myös ns. valtafeminismin piirissä oikeutetuiksi. (Mt., 166.)

Naiset, jotka ovat kokeneet poikkeavansa valtavirran feminismistä, eivät ainoastaan vaadi tilaa puhua vaan kyse on paljosta muustakin. He eivät pyydä, että feministisessä ajattelussa vain tunnustettaisiin naisten väliset erilaiset erot. Se ei nimittäin vielä kerro mitään siitä, miten erilaisia kokemuksia pitäisi arvottaa tai selittää. Juuri tämä muodostaa haasteen feminismille. Naisten välisten erojen tunnustaminen ei tarkoita, että puhutaan paikantumisesta tai tilanteellisuudesta tyyliin ”minulla on oma näkemykseni, sinulla on omasi”. Tämä on kenties parempaa kuin universaalistaminen, mutta asenne jättää yhä kunkin oman perspektiivin koskemattomaksi ja turvaan; sitä ei uhkaa mikään. Jos todella haluaa ottaa huomioon toiset, on kysyttävä, mitä toisten kokemukset merkitsevät omalle kokemukselle; miten nämä erilaiset kokemukset suhtautuvat toisiinsa? Esimerkiksi valkoisena, heteroseksuaalisena hyvinvointivaltion naisena minulle ei riitä, että tunnustan toisten naisten kokemukset erilaisiksi. Myös omani on erilainen, enkä itse välttämättä ymmärrä omaa kokemustani riittävästi. Minun on ymmärrettävä, että toiset tarjoavat kokemustaan ainakin osaksi kritiikkinä omalle maailmanymmärrykselleni. (Mt., 166.)

Anttonen korostaa tiedon olevan aina sidottu myös ajattelevan subjektin sukupuoleen. Näin naisen ja miehen kokemuksia ei voi olettaa samanlaisiksi, sillä ne ovat yhteiskunnallisessa työnjaossa muovautuneet erilaisiksi. Naiset ovat yhä päävastuussa hoivasta, jälkeläisistä ja miehet puolestaan vastaavat tuotannosta. (Anttonen 1997, 39-40.)

Yksilön kokemus on elementti, jolla luodaan laadullista eroa suhteessa toisiin yksilöihin, sillä kokemus on luonteeltaan aina subjektiivinen. Toisen ihmisen kokemusta on mahdollista yrittää ymmärtää, mutta lopullisesti yksikään kokemus ei ole jaettavissa. Seidman (1998, 3; ref; Oksanen

2006, 32) toteaakin, että mikäli voisimme ymmärtää toisen ihmisen kokemuksen täydellisesti, olisimme tuo toinen. Kokemus pysyy siis viime kädessä suljettuna, jolloin se on ainoastaan kokijan tiedossa. Asetelmasta seuraa, että kokemusta vastaan ei ole mahdollista argumentoida, koska jokainen kokemus on ikään kuin kokijan omaisuutta. Tulkinta sitoo kokemuksen myös aikaan ja paikkaan, joten kokemus ei ole koskaan täysin samanlaisena toistettavissa. Näin se tapa, jolla kokemusta ilmaistaan vaikuttaa siihen minkälaiseksi kokemus rakentuu. Lisäksi kokemus vaatii aina tuekseen yhteisöllistä jakamista pysyäkseen ikään kuin elossa. Kokemus on siis yhtä aikaa sekä henkilökohtainen että sosiaalinen, jolloin se sijaitsee eräänlaisella yksilöllisen ja yhteisöllisen rajapinnalla. (Oksanen 2006, 32.)

Granfelt (1998, 22) korostaa, ettei samassa tilanteessa eläminen tai saman ilmiön kokeminen ole avain toisen ihmisen kokemukseen. Hän painottaa ymmärtämisprosessia empatian merkitystä, jolloin ymmärtämisen lähtökohdaksi otetaan oma, ehkä hyvinkin erilainen, kokemus, jonka pohjalta pyritään toista kuunnellen ja tuota omaa kokemusta hyväksi käyttäen tavoittamaan todellisuus hänen tulkitsemana.

6.3 Kokemuksen käsitteen ongelmallisuus

Käsitteet naiskokemus, naisen kokemus tai naisten kokemukset ovat olleet keskeisiä feministiselle teorianmuodostukselle. Jaettua, yhteistä kokemusta on käytetty niin patriarkaatin kritiikin kuin poliittisen liittolaisuuden ja emansipatorisen toiminnan perustana. Samalla käsitystä yhteisestä naiseuden kokemuksesta on feministisen teorianmuodostuksen purkamis- ja rakentamisprojektissa kritikoitu uutena monoliittina. (Koivunen & Liljeström 1996, 275.)

Kritiikki on *ensinnäkin* kohdistunut siihen, että yhteiseksi määritelty naiseuden kokemus sulkee pois osan naisista ja on monoliittinen ja essentialistinen (Mt., 275). *Toiseksi* on kritikoitu sorron kokemukseen usein liitettyä käsitystä siitä, että sorretut ryhmät, kuten naiset, olisivat etuoikeutetussa asemassa ”oikeamman” tai ”paremman” tiedon tuottamiseen nähden. Tämän näkemyksen pohjalta ajatellaan yhtäältä, että naisilla on ”alistettujen maastosta” eli toimijoiden näkökulmasta ja valtahierarkioiden marginaalista katsottuna kyky nähdä tiedon miehinen ja valtarakenteita legitimoiva luonne. (Mt., 276.) *Kolmanneksi* feministisen teorianmuodostuksen sisällä on kritikoitu sitä, että kokemuksen, identiteetin ja politiikan suhteet ymmärretään kausaaliseksi. Tällainen ”identiteettipolitiikka” on tarkoittanut, että esimerkiksi naisena, mustana tai lesbona olemisen politiikka on johdettu naisena, mustana tai lesbona olemisen kokemuksesta

(Mohanty 1992, 76-82; ref; Koivunen & Liljeström 1996, 276.) Kokemukseen perustuvaan identiteettipolitiikkaan liittyy usein pyrkimys hierarkkisoida ja normittaa kokemuksia. Identiteettejä eritellään, arvioidaan ja järjestetään sen mukaan, mitä identiteettiä pidetään tietyinä historiallisena hetkenä joko ”marginaalisimpana” tai ”yleispätevimpänä”. Tällä tavalla luodaan hierarkia tärkeiden ja vähemmän tärkeiden kokemusten välille. Seurauksena ”vähemmän tärkeiksi” merkityt kokemukset ulkopuolistetaan ja vaiennetaan (Fuss 1989, 115-116; ref; Koivunen & Liljeström 1996, 276.) *Neljäs* kokemus-käsitteen ongelma liittyykin edellä sanottuun eli itse kokemuksen käsitteen ymmärtämiseen: kun kokemus asetetaan identiteetin ja toimijuuden perustaksi, se määritellään välittömäksi ja annetuksi. Kokemus tulkitaan tällöin autenttisen minän ilmaisuksi, todeksi ja totuudenmukaiseksi (Koivunen & Liljeström 1996, 277.) *Viidenneksi* kokemuksen käsitettä on essentialismin ja eksklusiivisuuden ohella kritikoitu myös epämääräisyydestä (mt., 277). Denise Rileyn mukaan naisten kokemuksen käsite niputtaa yhteen naiseuteen kulttuurisesti liitetyt attribuutit, sukupuolen pakkomekanismina sekä eletyn kokemuksen ja sekoittaa ne keskenään (Riley 1988, 100 ref; Koivunen & Liljeström 1996, 277). Kokemuksen käsitettä ei useinkaan määritellä, vaan sitä käytetään ikään kuin itsensä selittävänä. Tällöin se viittaa milloin tunnetiloihin, milloin henkilökohtaiseen, milloin taas subjektiiviseen (Lazreg 1994, 50-51; ref; Koivunen & Liljeström 1996, 277).

Koivunen ja Liljeströmin mukaan kokemukset tulevat ymmärrettäviksi, ne käsitteellistään ja ne saavat merkityksensä *aina* ja *väistämättä* kielessä sekä historiallis-kulttuurisissa tiedon ja vallan järjestelmissä eli diskursseissa. Näin ollen kokemusten ei ajatella tarjoavan sen suurempaa tai välittömämpää pääsyä todellisuuteen kuin muutkaan diskurssit. Kokemus on samanaikaisesti aina jo tulkintaa ja tulkinnan tarpeessa. (Koivunen&Liljeström 1996, 77.)

7 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

7.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Laadullisella aineistolla tarkoitetaan pelkistetyimmillään aineistoa, joka on ilmiasultaan tekstiä. Teksti voi olla syntynyt tutkijasta riippuen tai riippumatta. Esimerkkejä edellisestä ovat erimuotoiset haastattelut ja havainnoinnit, jälkimmäisistä henkilökohtaiset päiväkirjat, omaelämäkerrat ja kirjeet sekä muuta tarkoitusta varten tuotettu kirjallinen ja kuvallinen aineisto tai äänimateriaali. (Eskola & Suoranta 2000, 15.)

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimussuunnitelma parhaimmillaan elää tutkimushankkeen mukana. Tämä tarkoittaa ainakin osin sitä, että kvalitatiivisilla menetelmillä saavutetaan ilmiöiden prosessiluonne. Tietenkin on pohdinnan arvoista, miten laadullisiksi luokitellut menetelmät tavoittavat ilmiöiden muutoksen. Kenties sosiaalisen todellisuuden ilmiöiden prosessiluonteen huomioimisessa kyse onkin siitä, että tutkimustuloksia ei voida pitää ajattomina ja paikattomina, vaan historiallisesti muuttuvina ja paikallisina. (Emt., 15-16.) Tämän tutkimukseni keskittyy suomalaisten naisten kokemuksiin YK-vaimona olemisesta. Kokemukset ajoittuvat 1970-luvun lopusta 2000-luvun alkuun. Haastattelemieni naisten yhteinen kokemus on YK-vaimona oleminen Jerusalemissa Israelissa.

Toiseksi avoin tutkimussuunnitelma korostaa tutkimuksen vaiheiden – aineistonkeruun, analyysin, tulkinnan ja raportoinnin – kietoutumista yhteen. Laadullisessa tutkimuksessa tulkinta jakautuu koko tutkimusprosessiin eikä tutkimusprosessia aina ole helppo pilkkoa toisiaan seuraaviin vaiheisiin. Tutkimussuunnitelmaa tai jopa tutkimusongelman asettelua saattaa joutua tarkistamaan aineistonkeruun kuluessa ja tutkielman kirjoittaminen voi vaatia palaamista alkuperäiseen aineistoon. (Emt., 16.) Tätä tutkimusta tehdessäni olen huomannut kvalitatiivisen tutkimuksen prosessiluonteen. Kvalitatiivinen tutkimus on mielestäni kuin maalaisi maisemaa öljyväreillä kankaalle. Kuten maalaamisessa täytyy pohtia onko kaikki oleellinen kankaalla, niin myös tässä tutkimuksessa täytyy pohtia onko kaikki oleellinen kirjoitettu. Jos myös maalauksessa täytyy löytää selkeät päälinjat, niin myös tässä tutkimuksessani olen joutunut pohtimaan, mitkä ovat ne tärkeimmät kohdat, joita pitää korostaa. Toisaalta myös eri linjojen värisävyt pitää saada riittävän hyvin esille, jotta sekä maalauksesta että tutkimuksesta tulisi mahdollisimman hyvin joko maalauksellista tai tutkimuksellista ”maisemaa” kuvaava.

7.2 Aineiston hankinta

Suomessa yleisin tapa kerätä laadullista aineistoa lienee haastattelu. Haastattelu sinänsä ei kuulu pelkästään kvalitatiiviseen tutkimukseen, sen avulla voidaan yhtä hyvin kerätä kvantitatiivista aineistoa. Haastattelun tavoite on selvittää se, mitä jollakulla on mielessään. Haastattelu on eräänlaista keskustelua, joka tosin tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on hänen johdattelemaansa. (Eskola & Suoranta 2000, 85.)

Teemahaastattelussa haastattelun aihepiirit, teema-alueet, on etukäteen määrätty. Menetelmästä puuttuu kuitenkin strukturoidulle haastattelulle tyypillinen kysymysten tarkka muoto ja järjestys. Haastatteliija varmistaa, että kaikki etukäteen päätetyt teema-alueet käydään haastateltavan kanssa läpi, mutta niiden järjestys ja laajuus vaihtelevat haastattelusta toiseen. Haastattelijalla on jonkinlainen tukilista käsiteltävistä asioista, ei valmiita kysymyksiä. (Eskola & Suoranta 2000, 86.)

Teemat tutkimuksessani olivat seuraavat:

1. TAUSTATIEDOT

Ikä

Koulutus

Ammatti

Kuinka monta vuotta avioliitossa tai avoliitossa

Kuinka monta vuotta YK-vaimona tai -avovaimona

2. PÄÄTÖS YK:HON LÄHDÖSTÄ

Miten sinusta tuli YK-vaimo

Milloin päätös YK:hon lähdöstä alkoi muotoutua

Perustelut päätökselle: elämäntapa, parisuhde, talous, muut syyt

3. MILLAINEN MUUTOS YK-VAIMOKSI SIIRTYMINEN OLI

Oman työn ja uran kannalta

Toimeentulon ja sosiaaliturvan kannalta

Muu elämäntilanne: lasten hoito ja kasvatustyöt, kotityöt, sosiaaliset verkostot

4. SUOMALAISEN NAISEN TALOUDELLINEN ASEMA YK-VAIMONA

Taloudellinen riippuvuus

Taloudellinen tasa-arvo

Sosiaaliturva: etuudet ja eläkkeet

Riskitilanteet: avioero, väsyminen YK-elämään tms.

5. TULEVAISUUS YK:N JÄLKEEN

Oma koulutus

Ura

Toimeentulo

6. YK-VAIMOUDEN HYVÄT JA HUONOT PUOLET SUOMALAISEN NAISEN NÄKÖKULMASTA

7. MITEN YK:N TULISI OTTAA VAIMOJEN ASEMA HUOMIOON

Keväällä 2006 tein suunnitelman, että teen teemahaastattelut liittyen pro gradu–tutkielmaani varten kesän ja syyskesän 2006 aikana. Toukokuussa lähetin kirjeen yhdeksälle haastateltavalle ja kerroin, että haluan tutkia muutamia YK-vaimona olemiseen liittyviä asioita. En kertonut haastateltaville etukäteen teemoja, joista aion kysyä.

Seitsemän haastateltavista ilmoitti heti halukkuutensa osallistua tutkimukseeni. Kahdelta en saanut vastausta toisenkaan yhteydenoton jälkeen, joten tulkitsin asian niin, että he eivät ole kovinkaan kiinnostuneita osallistumaan haastatteluuni. Yhtä en haastatellut, koska hänen ulkomailla oloaika jäi kovin lyhyeksi. Eräs haastateltava tuli mieleeni vasta kesän aikana ja elokuussa otin häneen yhteyttä. Hänet haastattelin lopulta viimeiseksi lokakuussa. Eli kaiken kaikkiaan haastattelin seitsemää YK-vaimona ollutta naista.

Ensimmäisen haastatteluista tein kesäkuun alussa ja viimeisen lokakuun alussa. Tapasin neljä haastateltavistani heidän kotonaan, kaksi haastateltavistani tapasin kahvilassa ja yhden haastattelin kotonani. Haastattelutilanteissa olin kahden kesken haastateltavieni kanssa. Haastatteluissa apuvälineenäni oli nauhuri. Kenelläkään haastateltavistani ei ollut mitään sitä vastaan, että käytin nauhuria. Kerroin haastateltavilleni, että haastattelujen jälkeen puran haastattelut ja että analysointi tapahtuu sellaisella tasolla, ettei kukaan näy henkilökohtaisesti tekstissä. Arvioin, että haastatteluun

kuluisi aikaa korkeintaan tunti. Haastatteluni olivat melko lyhyitä. Niiden lyhyteen vaikutti osittain se, haasteltavani eivät olleet varautuneet kysymyksiini ja kaikille ei heti tullut mieleen, mitä vastata. Mietin jälkeensä, että ehkä olisi ollut hyvä kertoa haastateltaville tutkimuksen aiheesta jotakin. Alun perin ajattelin, että haluaisin saada melko spontaaneja vastauksia, joita ei olisi suunniteltu etukäteen. Toisaalta oma kokemattomuuteni haastattelijana vaikutti varmasti myös siihen, että haastatteluista tuli lyhyitä. En välttämättä osannut johdatella haastateltavia puhumaan runsaammin käsiteltävistä teemoista. Lisäksi mielestäni oli äärimmäisen vaikea arvioida haastatteluja tehdessä, kuinka paljon aineistoa lopulta tulee ja kuinka suuren työn nauhojen purkaminen vaatii. Kuitenkin kerroin haasteltavilleni, että saatan tehdä lisähaastattelun jatkossa puhelimitse tai sähköpostitse. Yhdeltä haastateltavistani pyysin lisätietoja hänen kokemuksistaan sähköpostitse ja sain häneltä vastauksen.

Toisaalta tunsin useimmat haastateltavistani enemmän tai vähemmän hyvin. Tuntemattomimmankin olin tavannut aiemmin eräillä kutsuilla Jerusalemissa. Tunsin vaikeaksi kysellä hyvin henkilökohtaisia asioita. Toisaalta uskon, että haastateltavani eivät välttämättä olisi halunneetkaan uskoutua minulle täydellisesti.

Jos nyt alkaisin tehdä tätä tutkimusta, muokkaisin teemahaastattelurunkoni erilaiseksi. Tekisin useamman koehaastattelun, jossa poistaisin turhaksi osoittautuvat kohdat. Ajoittain huomasin edellä mainitsevani haastattelurungon vaikeaksi haastateltavilleni. He eivät kyenneet vastaamaan joihinkin asioihin, koska he eivät olleet niitä juurikaan ajatelleet. Toisaalta olisin voinut informoida heitä etukäteen tulevista teemoista, jotta he olisivat voineet valmistautua haastatteluun paremmin. Kävin kaikkien haastateltavieni kanssa pääteemat. Jotkut pienemmistä teemoista jäivät väliin. Annoin haastateltavien puhua vapaasti ja jos jostain syystä he eivät reagoineet johonkin kysymykseeni, annoin jutustelun edetä palaamatta enää tiettyihin kohtiin.

7.3 Aineiston analyysi

Haastatteluaineistosta analyysiin on ainakin kolme tietä. Ensimmäkin aineisto voidaan purkaa ja edetä siitä enemmän tai vähemmän tutkijan intuitioon luottaen suoraan analyysiin. Toinen tapa on aineiston purkamisen jälkeen koodata se ja edetä sitten analyysiin. Kolmannessa tavassa yhdistetään purkamis- ja koodaamisvaiheet, minkä jälkeen siirrytään analyysiin. Aineiston purkamiseksi kutsutaan sen siirtämistä esimerkiksi nauhoilta kiintolevylle (ja paperille) ja litterointi tarkoittaa, esimerkiksi keskusteluanalyysissa käytettävää, tarkempaa (tauot, intonaatiot ja niin edelleen.)

koodausmenettelyä. (Eskola & Suoranta 2000, 150.) Purin haastattelut ensin nauhalta kirjoittamalla ne sanatarkasti levykkeelle. Taukoja tai esimerkiksi ”täytesanoja” en kirjoittanut ylös. Oksasen (2006) esimerkkiä seuraten ja lainaten: ”Esitän haastatteluaineiston sitaatit lukijaystävällisessä muodossa niin, että olen lisännyt litteroituun tekstiin välimerkkejä, poistanut tarpeetonta toistoa ja pikkusanoja. Olen myös muokannut puhekielistä ilmaisua enemmän kirjakielen suuntaan, ennen kaikkea tunnistettavuuden vaikeuttamiseksi. Joihinkin sitaatteihin olen lisännyt sulkeisiin selvennyksen (puuttuva sana tai paikkakunta tai henkilö) silloin, kun se asiayhteyden ja/tai ymmärtämisen kannalta on välttämätöntä. Mikäli olen yhdistänyt sitaatissa eri kohdista haastattelua poimimaani puhetta, olen erottanut kohdat toisistaan kolmella pisteellä.” (Oksanen 2006, 38.) Oksasesta poiketen en ole kirjannut tekstiini puheen ulkoisia seikkoja, esim. naurahteluja tai ynähtelyjä. Käytän haastattelussa numerointia nauhoitusjärjestyksen mukaan (H1, H2, H3 ja niin edelleen). Haastattelemieni naisten etunimet on muutettu tunnistettavuuden vaikeuttamiseksi.

Ensimmäinen tehtävä laadullisessa analyysissä on aineiston järjestäminen sen jälkeen, kun se on kerätty, purettu tekstiksi ja valmistelu teknisesti käsiteltävään muotoon. Samalla kun lajittelin aineistoa, kirjoitin sen jo tulkinnallisemmassa muodossa eli kirjakielellä ja lyhyemmässä muodossa kuin alkuperäiset vastaukset olivat. Haastattelujen purkamisen jälkeen koodasin vastaukset liittyen teemoihin aika pitkälle teemahaastattelurunkoa mukaillen. Kävin koko aineiston läpi samalla periaatteella. Keräsin vastaukset tässä tutkielmassani esiintyvien teemojen alle. Alkuperäisistä teemoista kaikki eivät antaneet kovin hedelmällisiä vastauksia, joten niitä on käsitelty ohimennen tai yhdistäen muihin vastauksiin (kts. Eskola & Suoranta 2000, 150). Eskolan ja Suorannan mukaan analyysissä pitäisi edetä asteittain ja luottaen siihen, että ensimmäisen jäsenitys ei ole aina viimeinen. Teemahaastattelun teemat muodostavat jo sinänsä eräänlaisen aineiston jäsenityksen, josta voi lähteä liikkeelle. Tällä tavalla tulee ensin käydyksi läpi koko aineisto. Sitä paitsi aineiston lukeminen on helpompaa ja kiinnostavampaa, jos pystyy keskittymään lukiessaan johonkin tiettyyn teemaan. (Eskola & Suoranta 2000, 151.)

7.4 Tutkittujen taustatiedot

Haastattelin seitsemää suomalaista YK-vaimoa. Yhden kokemukset ajoittuvat 1970-luvun lopusta 1980-luvulle. Hän oli 21-vuotias tavatessaan YK-puolisonsa. Neljän kokemukset ovat puolestaan 1993 vuodesta eteenpäin, joillakin heistä jatkuen 2000-luvun puolelle. Heidän ikänsä olivat 25, 29, 31 ja 33 vuotta, kun he tulivat Field Service-organisaatioon. Kahden kokemukset ovat 2000-luvun puolelta, toisen ollessa 38-vuotias ja toisen 40-vuotias. Kaikkiin tapaamiini naisiin olen tutustunut

Israelissa Jerusalemissa, missä YK:n UNTSO-organisaatio sijaitsee. Jokainen haastattelemaninainen vietti siellä joko koko tai pääasiallisen ajan YK-komennuksestaan. Naisten ikä on siis vaihdellut 21 - 40 vuoteen, kun he ovat lähteneet mukaan miehensä YK-komennukselle. Tätä haastattelua tehdessäni naiset olivat iältään 39-50-vuotiaita. YK-vaimouden aika on haastateltavilla vaihdellut 2,5 vuodesta 12 vuoteen. Vain yksi jatkaa vieläkin YK-komennuksella olevan miehensä ”etävaimona” Suomessa. Yhtä lukuun ottamatta kaikki ovat olleet äitejä komennuksella mukana ollessaan. Viidellä haastateltavista on ollut komennuksen alkuaikoina aivan pieniä lapsia, toinen lapsista on saattanut syntyä YK-aikana. Muutamien lapset ovat käyneet koulua paikallisessa kansainvälisessä koulussa. Kukaan haastattelemistani naisista ei asu tällä hetkellä enää ulkomailla. Kaikki ovat tulleet Suomeen, eri syistä kukin.

Kaikkien miehet olivat olleet jo aiemmin YK:ssa ennen Field Service-komennusta, pääosa rauhanturvaajana, yksi muissa tehtävissä. Ammattitautaltaan miehet olivat valtion virkamiehiä. Miehet olivat kukin tahoillaan kuulleet Field Service-organisaatiosta ja pitäneet sitä, oletan, mielenkiintoisena, haastavana kansainvälisyytensä takia ja erityisesti palkkauksen suhteen tavoittelemisen arvoisena työpaikkana.

Neljä pariskunnista oli suhteensa alussa, joko seurustelivat tai olivat juuri menneet naimisiin, kun lähtö Field Service-organisaatioon tuli ajankohtaiseksi. Jotkut pariskunnista menivät naimisiin juuri ennen komennusta, koska aviovaimojen asema on parempi YK:ssa avovaimoihin nähden. Vain aviovaimot huomioidaan YK:ssa tiettyjä etuuksia myönnettäessä. Kaksi pariskunnista tapasi sattumalta Jerusalemissa. Kahdella pariskunnalla oli jo pidempi yhteinen historia ennen YK-komennusta. Yksi pariskunnista taas oli avoparina pitkään siitä huolimatta, että avovaimot eivät ole oikeutettuja YK-etuuksiin.

Kolme pariskunnista lähti YK-komennukselle ajatellen sen olevan rajattu jakso. Yksi naisista mainitsi suoraan, että heidän tarkoituksensa olisi olla YK:ssa miehen eläkeikään asti. Muilla suunnitelmat olivat epämääräisemmät. Jotkut miehet olivat Field Service-organisaatiossa useammassakin jaksossa työskentelemässä. Eli he olivat välillä Suomessa töissä ja palasivat sitten uudestaan Field Service-organisaatioon. Vaimot seurasivat komennuksille, jos se oli mahdollista. Jotkut YK-vaimoista ovat viettäneet välivuotia YK-komennukselta, jos komennuspaikka on ollut perheille sopimaton eli niin sanottu ’non family mission’.

8 NAISTEN KOKEMUKSET YK-VAIMONA ELÄMISESTÄ

8.1 Lähtötilanne

Perusteluina päätökselle lähteä mukaan YK-komennukselle mainittiin halu nähdä maailmaa, tutustua erilaisiin kulttuureihin ja ihmisiin. Joku mainitsikin suoraan ulkomaille lähdön syyksi seikkailunhalun. Joillekin tilaisuus oli ainutlaatuinen, koska heillä ei ollut aikaisempaa kokemusta ulkomailla asumisesta. Myös kyllästyminen arjen rutiineihin Suomessa on edesauttanut päätöstä lähteä komennukselle mukaan. Jotkut vaimoista näkivät tärkeänä tukea miehensä uraa ja pitää perhe koossa. Perusteluista löytyy myös kiinnostus tutustua YK:n kaltaiseen organisaatioon ja mahdollisuus työskennellä eri puolilla maailmaa. Myös raha löytyy perusteluista ja sen tuomat mahdollisuudet esimerkiksi hoitaa lapsia pidempää kotona kuin mitä se olisi Suomessa mahdollista. Niiltä muutamilla, joilla suhde oli alkuvaiheessa, perusteluista löytyy myös hillitön rakastuminen mieheensä.

Oksanen (2006, 126-129) jakaa naisten lähdön perustelut neljään eri tyyppiin. Ensimmäisen lähtötyypin ydin on siinä, että ajatus lähtemisestä on syntynyt suhteessa sellaiseen elämäntilanteeseen, jossa naisten arki on tuntunut puuduttavalta, jolloin lähtö on ollut ennen kaikkea vaihtelunhalun ilmentymä. Toisen lähtötyypin ydin piilee siinä valtavirtaa vastustavassa ratkaisussa, jossa parisuhteessa elävät naiset ovat jo Suomessa valinneet ansiontyön sijaan kotona olemisen. Kolmannen lähtötyypin ydin on siinä, että naisten päätökset lähteä mukaan ulkomaantyökomennukselle ovat syntyneet suhteessa omaan puolisoon. Naiset ovat suostuneet lähtemään puolisopestiläisiksi ylläpitääkseen tasapainon ja/tai varmistaakseen jatkuvuuden parisuhteessaan. Neljännessä lähtötyypissä naiset ovat puolestaan lähteneet puolisopestiläisiksi, ei niinkään suhteessa omaan puolisoonsa, vaan ennemmin eräänlaisena irtiottona suhteessa itselle emotionaalisesti tukalaan elämäntilanteeseen tai läheiseen ihmiseen, ihmisiin.

Omasta aineistosta voin löytää kolme Oksasen mainitsemaa lähtötyyppiä. Niitä ovat väsyminen arkeen, kotiäitiyden valitseminen ja sen sattuminen sopivasti ulkomaan komennuksen alkuaikoihin ja vielä parisuhteen jatkuvuuden varmistaminen. Useille haastateltavistani YK-vaimoksi siirtyminen sattui otolliseen elämäntilanteeseen. Eräällä oli opinnot siinä vaiheessa, ettei varsinaisesti urasta tarvinnut vielä luopua. Eräs haastateltavistani teki määräaikaisia töitä, joten vakituinen työ ei sillä hetkellä estänyt lähtöä. Joku oli jo Suomessa valinnut tietoisesti kotiäidin roolin. Useille naisista

lasten syntymät ja pienten lasten kotona hoitaminen olivat olleet hyviä syitä lähteä YK-vaimoksi ja kotiäidiksi maailmalle. Oksasen toteaa tutkimuksessaan, että on todennäköistä, että nuorempien suomalaisnaisten kohdalla juuri pienten lasten kotiäitiys helpottaa ekspatriaattikotirouvaksi asettautumista. Suomalaisten pienten lasten äitien on sekä ikään kuin luullisempaa olla kotona että kotiäitiys on usein ekspatriaattiolosuhteissa myös äidin kannalta helpompaa ja miellyttävämpää, kuin pienten lasten suomalainen ansiotyöäitiys. (Oksanen 2006, 111.)

Pitkään työelämässä olleelle miehen ulkomaankomennus ja samaan aikaan sattunut äitiysloma tarjosivat tervetullutta vaihtelua pitkään työrupeamaan, vaikkakin hänen oli tarkoitus palata työhönsä tietyn YK:ssa olojakson jälkeen.

Anu (H2): *Mä olin ollut niin paljon työelämässä mukana että sinällään oli ihan mukava jo tulla sitten vuodeksi... Siinä vaiheessa kun mä päätin vuorotteluvapaasta, niin meille ei ollut vielä lapsi tulossa. Mä olin hakenut jo vuorotteluvapaata. Oikeastaan en ollut hakenut vaan mä olin keskustellut sen jo valmiiksi ja laittanut paperit sisään. Mutta sitten mä huomasinkin, että vauva on jo tulossa. Se oli aivan mielettömän hieno juttu ja yllätys.*

Oman ansiotyön jättäminen ei ollut helppoa kaikille. Seuraavassa tapauksessa Suomeen paluusta ei ollut tietoa.

Hannele (H1): *Silloin alkuvaiheessa mulla oli oikeastaan oikein komplikaatioita siitä, että mä olisin halunnut olla töissä. Mutta toisessa vaakakupissa painoi tietysti se, että perhe haluaa olla yhdessä. Mehän oltiin pitkään sillä tavalla, että Antti oli ensin täällä Jerusalemissa yksinään ja me oltiin Suomessa. Me todettiin, ettei se oikein pidemmän päälle käy; että perheen pitäisi kyllä olla yhdessä. Mä olen sitten valmis maksamaan sen siitä omasta työurastani, että ollaan päädytty tähän ratkaisuun.*

Moni vaimoista teki tietoisien valinnan siinä, että he olivat valmiit luopumaan omasta työurastaan ja taloudellisesta itsenäisyydestään miehen työuran ja perheen edun tähden. Työurasta luopuminen tarkoittaa naiselle yleensä aina myös omista tuloista luopumista. Repo puhuu perheen rahatodellisuuden yhteisöllisestä painotuksesta, jota voidaan tulkita *perheen ja lasten hyväksi* – tulkintakehyksestä. Se rakentaa kuvaa perhe-elämästä ja perheen taloudesta, jossa asioita

tarkastellaan perhekokonaisuuden ja yhteisen hyvän näkökulmasta. (Repo 1993, 77.) Joillekin työelämästä YK:hon siirtyneelle toisen elätettäväksi meno oli suuri elämänmuutos.

Anna (H6): No mulla ei vakituista työpaikkaa ollut, mutta kun sitten jouduin ihan vieraaseen maahan tavallaan elämään toisen rahoilla, niin kyllähän se aikamoinen elämänmuutos oli.

Hannele (H1): No silloin alussa mun mielestä oli kauhean vaikeaa tottua siihen, että kun aikaisemmin oli ollut ne omat rahat, omat tulot ja menot, niin sitten yhtäkkiä kun se puoli romahtikin täysin ja joutui toisen leiville menemään. Se oli mulle kova paikka, vaikkakin olen siihen jo tottunut ja käytän sujuvasti Virtasen rahoja.

8.2 Taloudellinen tilanne

8.2.1 Perheenjäsenten etuudet Field Service-organisaatiossa

YK työllistää paljon väkeä. Eri organisaatioissa ja eri tasoilla etuisuudet määräytyvät hyvinkin eri perustein. Tässä selvitän vain YK:n Field Service-organisaation kansainvälisten työntekijöiden etuisuuksia. YK:ssa on yleensä erilainen palkkaussysteemi kansainvälisille ja paikallisen tason työntekijöille. YK tukee kansainvälisiä kenttävirikailijoita monella eri tavalla. Tässä luvussa mainitsemani perhe-etuisuudet löytyvät YK:n internet-sivuilta http://www.un.org/Depts/OHRM/salaries_allowances/allowances/asgrant.htm.

Kun henkilö on nimitetty virkaan tai kun hänet siirretään vakituiselta työasemaltaan toiselle, hän saa tietyn korvauksen muuttoa varten (assignment grant). Summa koostuu tavaroiden rahtikustannuksista, mutta myös perheenjäsenten siirtymisestä. Eli jokaiselle perheenjäsenelle lasketaan tietty summa siirtoa varten.

YK maksaa perheenjäsenistä tiettyä lisää (dependency allowance). Lapsien (dependent child) kohdalla summa on lapsilisää vastaava määrä. Jos lapset saavat kotimaastaan lapsilisää, virkailija ei ole oikeutettu saamaan kyseistä lisää. YK:n lapsilisää voidaan myöntää lapselle aina 21 vuoteen asti, mikäli hän opiskelee ja vanhempi on vastuussa tämän elatuksesta. Puoliso (dependent spouse) puolestaan huomioidaan tietyllä systeemillä palkkauksessa. Jos puoliso työskentelee, etu pienenee. Tietyn tulorajan ylittyessä etua ei enää myönnetä.

YK-lapset käyvät maailmalla useimmiten kansainvälisiä kouluja. Useimmat käyvät englantilaista tai amerikkalaista koulua. YK myöntää koulutukseen tukea (education grant) tietyin edellytyksin. YK-virkailijan tulee hankkia tietyt läsnäolotodistukset ja kustannuslaskelmat koululta saadakseen tukea lapsensa koulutukseen. YK tukee myös jokaisen lapsen äidinkielen opiskelua ottamalla osaa äidinkielen opiskelun kustannuksiin ulkomailla. Myös vammaiset lapset huomioidaan erityisryhmänä koulutustukia myönnettäessä.

Field Service-organisaatiossa työskentelevät eivät voi läheskään aina viedä perheitään toimialueilleen. YK myöntääkin erityisiä matkatukia (home leave & family visit) sekä YK-virkailijoille että näiden perheille. Matkustussäännöt sanelevat, milloin on kotiloman tai milloin puolestaan perhevierailun aika. YK:n korvaamien matkojen välillä täytyy olla tietyt väliajat. Käytännössä näitä matkatukia myönnetään vuodessa kahdesta kolmeen, muut matkat on tehtävä omalla kustannuksellaan.

Jos perhekomennuksella tapahtuu sellaista odottamatonta, että YK joutuu evakuoimaan perheen pois alueelta, maksaa YK evakuointipäivärahaa perheille siihen asti, kunnes perheet voivat palata takaisin alueelle tai missioni päätetään muuttaa perheettömäksi missioniksi.

Perhekomennuksilla YK maksaa virkailijoilleen vuokratukea. Tietyissä kaupungeissa, esimerkiksi Jerusalemissa vuokrataso on hyvin korkea. YK haluaa taata pitkäaikaisille työntekijöilleen tietyn asumisen tason. Muita YK:n myöntämiä etuuksia, jotka koskevat perheitä, ovat kotiuttamisraha (repatriation grant), joka myönnetään, kun virkailija päättää lopettaa YK-palvelussuhteensa ja palata kotimaahansa.

YK:ssa työskentelevälle kertyy eläkettä. Mukana olevalle puolisolle ei puolestaan kerry eläkettä. Vaimoille ei myöskään makseta mitään etuuksia suoraan. Kaikki rahaliikenne kulkee siis YK:ssa henkilökuntaan kuuluvan (staff member) kautta. YK:n perhe-etuudet edellyttävät avioliittoa. Avopuolisoilla ja avioliiton ulkopuolella syntyneillä lapsilla ei ole mitään asemaa YK:ssa. Jokaisen YK-virkailijan tulee ottaa itseään ja perhettään varten yksityinen vakuutus, joka kattaa sairastamisesta aiheutuneet kulut.

Suomen sosiaaliturva säilyy YK-perheillä vuoden. Sen jälkeen ulkomailla asuvat joutuvat luovuttamaan pois Kela-kortin. Kela-kortin saa takaisin, kun muuttaa pysyvästi takaisin Suomeen.

Pitkä ulkomailla oloaika vaikuttaa myös Suomesta saatavaan kansaneläkkeen määrään. Kelan Eläkkeelle-esitteen mukaan kansaneläkkeeseen vaikuttaa aika, jonka hakija on asunut Suomessa 16 vuotta täytettyään ja ennen eläkkeen alkamista. Jos hakija on asunut vähintään 80 % tästä ajasta Suomessa, hänen kansaneläkkeensä ei pienene ulkomailla asumisen perusteella (Kelan esite: Eläkkeelle, 9).

8.2.2 Riippuvuus puolison rahoista

YK ei maksa vaimolle suoraan palkkaa, eläkettä tai mitään muutakaan etuutta. Elikä YK:ssa toimii sosiaalipoliittinen mieselättäjämalli. Mies elättää kotona olevaa vaimoaan. Vaimo hoitaa lapset ja kodin. Ne haastateltavat, jotka olivat olleet töissä ennen YK:ta, kokivat pääsääntöisesti vaikeaksi tottua elämään puolison tuloilla. Yksi haastateltavista koki omien tulojen loppumisen seuraavasti.

Anu (H2): Sen jälkeen kun oma äitiyspäiväraha loppui, niin jotenkin tuntui hyvin semmoiselta tyhjältä tai miten sen niin kuin sanoisi. Oli kauhea olo, kun oli riippuvainen siitä miehestä niin hirveän paljon verrattuna tähän aikaisempaan taloudelliseen tunteeseen.

Repo (1993) puhuu *raha on ansaittava* –tulkintakehykseen viitaten siitä, että naiset rakentavat ansaintasuhteen niin omiin ansiotuloihin kuin myös esim. kodinhoitotukeen. Edellisessä sitaatissa haastateltavani rakentaa ansaintasuhteen myös äitiyspäivärahaan. Kodinhoitotuki rakentuu rahaksi, joka on vastine kotona tehdylle työlle, äitiyspäiväraha vauvan hoidosta. Miehen ansiotulo ei kuitenkaan määrity tällaisen ansaintasuhteen kautta. Tästä seuraa, ettei niitä voi myöskään ”hyvällä omallatunnolla” kuluttaa itseensä. (Repo 1993, 76.)

Anna (H6): Se oli hirmu vaikea hyväksyä, kun ei itse hommaa sitä rahaa yhtään siihen perheeseen ja oli tavallaan niinkun toisen rahoissa koko ajan.

Raha on ansaittava –tulkintakehys on myös individualistiselle lähtökohdalle rakennettu merkityksellistämisen tapa. Se esittää, että rahaa ja sen käyttöoikeuksia tulee tarkastella sen ansaitsemisen kautta. Rahan ei tulkita ”satavan taivaasta” tai ”kasvavan puussa”, vaan rahan omistus- ja käyttöoikeudet pitää ansaita. *Raha on ansaittava* -tulkintakehys rakentaa kuvaa yksilöstä, joka hankkii rahansa joko omalla työllään tai muilla ansioillaan. Ansaintasuhteen rakentamisen kautta rahalle myös määritellään erilaisia käyttö- ja hallintaoikeuksia. (Repo 1993,

75.) Kotiäiti voi esimerkiksi omien palkkatulojen puuttuessa määrittää kotitalouteen tuleviin taloudellisiin resursseihin sellaisen ansaintasuhteen, joka ohittaa hänen omat henkilökohtaiset kulutusintressinsä (Repo 1993, 76).

Useat naisista ostivat puolison rahoilla ruokaa ja asioita lapsille, mutta omien ostosten kohdalla moni mietti, voiko tätä nyt ostaa vai ei.

Pirjo (H4): Mä olin aika sellainen, että kyllä mä pyysin rahaa lapsille ja ruokaan ja tämmöiseen, mutta kyllä ne mun omat asiat jäivät...

Useasta haastateltavastani rahan pyytäminen tuntui vaikealta tai kurjalta. Revon tutkimuksen mukaan naiset peilaavat kotiäitinä ollessaan omaa taloudellista tilannettaan ja rahan merkitystä omillaan toimeen tulemisen normiin. Myös suhde aviomieheen määrittyy tämän idean kautta: aviomiehen rinnalla ei voi kokea olevansa täysivaltainen perheenjäsen tilanteissa, joissa joutuu ”nöyrytmään” ja pyytämään rahaa. Rahan pyytäminen määrittyy nöyryyttäväksi asiantilaksi, joka sotii riippumattoman aikuisuuden normia vastaan. (Repo 2003, 74.)

Eija (H3): Mä olin ollut itsenäinen ihminen, ennen kuin mä törmäsin Timoon ja olin viettänyt hyvin itsenäistä elämää. Se että mun piti pyytää mun mieheltä rahaa, niin se oli se kaikkein pahin, että anna mulle, mieheni, anna mulle rahaa. Se oli niin kuin itselle se vaikein.

Anna (H6): ...kun oli tottunut siihen, että Suomessa kävi töissä ja oli niin kuin ne omat rahat ja pystyi tekemään (niillä mitä itse halusi), niin nyt (miehen YK-komennuksella) piti sitten aina miettiä, kun piti toiselta aina käydä pyytämässä se raha... Tuntui, että jos se raha oli johonkin omiin menoihin, se oli aika kynnys mennä toiselta jatkuvasti pyytämään, että nyt tarvitsisin rahaa...

Itse ansaittu raha on sitä omaa rahaa. Miehen ansaitsemaa rahaa ei voinut verrata siihen ikiomaan rahan; se raha koettiin toisen rahana. Omalla rahalla, palkalla saattoi tehdä, mitä itse haluaa. Repo (2003) puhuu perheen rahatalouden merkityksellistämisen rakentuvan osittain individualistisille tai taloudellisen riippumattomuuden lähtökohdille. Tällaisille lähtökohdille pohjaavat tulkintakehykset raha on ansaittava tai omilla toimeen tuleminen. Omilla toimeen tulemisen tulkintatavalla rakennetaan kuvaa itsellisestä ja riippumattomasta yksilöstä tai kotitaloudesta, joka vastaa itse

omista raha-asioistaan eikä ”kaada niitä toisten niskaan”. Puolisoiden väliset suhteet voivat määrittää tällöin riippumattomuuden ja yksilöllisyyden näkökulmasta, ja perheen rahataloutta arvioidaan implisiittisesti erillisten rahatalouksien kehyksistä. Riippumattomaksi yksiköksi voi myös määrittää kotitalous, ja tällöin esimerkiksi kotoa pois muuttaneet lapset nähdään yksilöinä, joiden tulee itse vastata rahataloudestaan. Omilla toimeen tuleminen rakennetaan aikuisuuden ja kansalaisuuden normiksi. (Repo 1993, 74.)

Anu (H2): Kyllä mun mies antoi mulle rahaa, totta kai, eikä mun tarvinnut pyytääkään. Mutta se ei ole sama asia kuin se, että sulla olisi omaa rahaa, jonka sä olet itse tienannut.

Raha saatettiin mieltää toisaalta yhteiseksi, silti toisaalta raha oli sen, joka oli sen ansainnut. Varsinkin jotkut työelämässä olleet eivät voi kokea itseään taloudellisesti tasa-arvoiseksi ilman omaa rahaa.

Anu (H2): Tämä tilanne oli mulle jotenkin hyvin sellainen erilainen, joskus vähän hankalakin ja vaikea; niin kuin mä aina mietin esim. kaupassa, voinko mä ostaa itselleni jotakin vai onko tämä mun rahaa, vaikka se oli meidän yhteistä rahaa. Kyllä sillä omalla rahalla on iso merkitys, henkinen merkitys, ainakin mulle.

Revon (2003) mukaan individualististen lähestymistapojen rinnalla perheen rahataloudellisuutta merkityksellistetään perheyhteisyyttä, puolisoiden välistä solidaarisuutta tai työnjakoa korostamista merkityksensä maailmoista käsin. *Jakamisen* tulkintakehys rakentaa kuvaa perheestä ja parisuhteesta, jossa rahat ovat yhteisiä ja jossa perheen taloutta koskevat päätökset tehdään yhdessä. *Jakamisen* kehyksessä ei edellytetä yksilöllisiä panoksia ja oikeuksia, vaan rakentaa kuvaa perheestä ja parisuhteesta, jossa rahat ovat yhteisiä ja jossa perheen taloutta koskevat päätökset tehdään yhdessä. (Repo 1993, 76.)

Naisille tuli YK:ssa tunne, että he olisivat asettuneet huonompaan asemaan aikaisempaan verrattuna.

Anu (H2): Että mä jotenkin koen olevani hiukan huonomassa asemassa taloudellisesti kuin aikaisemmin.

Tove Stang Dahl (1987) on tutkinut ihmisen itsenäisyyden ja vapauden suhdetta taloudelliseen riippumattomuuteen. Keskeisten arvojen viitekehyksessä piilevät ”naisten laissa” arvot kuten oikeus, vapaus ja arvokkuus. Hän väittää, että ’pieni rahamäärä on tärkeä edellytys henkilökohtaiseen vapauteen, itsemääräämiseen ja itsensä toteuttamiseen’. (Dahl 1987, 91.) Käänteisesti taloudellinen riippumattomuus on liitetty keskusteluihin vapaudesta. Ihmisoikeuksien näkökulmasta naisten taloudellinen riippuvuus miehistä on ’moraalinen ongelma sekä yksilöllisellä että yhteiskunnallisella tasolla’. (Emt., 97.) Dahl väittää, että ’pääsy omaan rahaan pitäisi olla minimi hyvinvointitae rahaan perustuvassa taloudessa. Riippumaton tulo on edellytys osallistumiseen ja iloon elämässä, sekä yksityisesti että julkisesti. Toisaalta rahan puute antaa vain vähän liikkumavaraa ja vallattomuuden tunteen.’

8.2.3 Raha vallan välineenä

Ongelmallisissa parisuhteissa rahasta saattaa muodostua tehokas vallan väline. Vaikka miehen YK-komennukselle lähdetään perheyksikkönä, niin miehen tulot voivat kuitenkin olla täysin miehen hallinnassa. Erään naisen kokemuksen mukaan hänellä ei ollut oikeastaan mitään sanomista miehen menoihin. Riitatilanteissa mies pystyi käyttämään rahan hallintaansa hyväkseen. Okinin (1989) mukaan pitkään kestänyt epäonnistuminen tunnistaa perhe ’tärkeänä tulojen jakamisen kenttänä’, heijastaa tyypillistä köyhyyden mittaa perheessä tai kotitaloudessa. Tämä tarkoittaa sitä, että joidenkin naisten, jotka ovat täysin tai osittain riippuvaisia miehestään, köyhyys säilyy näkymättömänä. (Okin 1989, 31.)

Pirjo (H4): ... mutta täytyy sanoa, että jossain mielessä mä olin hirveän rahaton.

Perheen sisäisen rahatalouden tutkimus liittyy keskusteluun sukupuolten välisestä vallasta ja naisten taloudellisesta riippuvuudesta. Perheen rahatalouden tutkimus onkin monelta osin pohjannut lähtökohtansa vallan resurssiteorialle. Sen mukaan sillä puolisoilla, joka tuo perheeseen enemmän taloudellisia resursseja, on myös enemmän valtaa perheen sisäisessä päätöksenteossa. Empiirisissä tutkimuksissa valtakeskustelu perheen sisäisestä rahataloudesta on tarkentunut lähinnä rahan kontrolliin, jonka puolestaan ajatellaan liittyvän perheen sisäiseen päätöksentekoon. On ajateltu, että puoliso, jolla on määräysvaltaa päätöksenteossa, todennäköisemmin myös kontrolloi perheen tuloja. (Pahl 1989, 172; ref. Repo 2003, 69.) Ongelmallisessa parisuhteessa raha näyttääkin oleva erityisen voimakas vallan väline. Erään haastateltavani kokemus olikin, että YK:ssa parisuhde vääristyy helposti, kun miehellä on taloudellinen valta kaikkeen.

Tiina (H7):...oli tällöisiä riitatilanteita, niin se oli aina ensimmäisenä, että mä lähetän sut kotiin ja näin, että kyllä se suhde vääristyy monessa mielessä, kun se mies tavallaan vastasi kaikesta, koko siitä ympäristöstä, tavallaan koko siitä taloudesta ja siitä koko olemisesta; sitä itse oli niin kuin jatke siinä...

Pahlin (1989, 57; ref. Repo 2003, 69) mukaan rahaan liittyvä kontrolli ilmenee lähinnä siinä, minkälainen rahanjakomalli perheeseen omaksutaan tai kenellä perheessä on viimeinen sana sanottavanaan tärkeissä taloutta koskevissa päätöksissä.

Pirjo (H4): Ja eikä mulla ollut oikeastaan mitään sanomista mun miehen menoihin...

Haastateltava koki, ettei suhde ollut terveellä pohjalla ja se vääristi valtasuhteita. Suhde meni hänen kokemuksensa mukaan sellaiseen patriarkaaliseen perhemalliin, jossa isäntä määräsi kaikesta.

Suomalaiset YK-vaimot ovat riippuvaisia miehistään ennen kaikkea taloudellisesti. Myös Oksanen (2006, 90) haastattelemat naiset kokivat oman rahan puutteen lähes poikkeuksetta hämmentävänä, jopa nöyryyttävänä. Lisäksi Oksanen toteaa, että positio ei koske ainoastaan hänen haastattelemaa suomalaisia ekspatriaattikotirouvia. Pascoe toteaa ulkomaantyökomennusten aikana rahan nousevan aina jonkinlaiseksi kysymykseksi. Siitä, kuinka rahaa käytetään ja kenellä on sen käytön suhteen viimeinen sana, käydään tavalla tai toisella valtataistelua lähes jokaisessa parisuhteessa. Erityisen selväsi valtataistelu näkyy kuitenkin ulkomaantyökomennuksilla eletessä, koska yleensä ainoastaan mies on ansiotyössä. (Pascoe 2003, 92; ref. Oksanen 2006.)

Se suomalaiskansallinen ilmapiiri, jossa sekä voimakkaasti korostetaan naisten ja miesten taloudellista riippumattomuutta kääntyy suomalaisen ekspatriaatiparisuhteen kohdalla väistämättä kuitenkin itseään vastaan. Ekspatriaattielämänmuodossa rigidi riippumattomuuden vaatimus suhteessa puolisoon johtaa umpikujaan. Asemamaassa suomalaisen parisuhteen sisäinen tasapainotila muuttuu vääjäämättömästi, koska naiset siirtyvät pois totuilta paikoiltaan: ansiotyössä käyvistä suomalaisnaisista tulee yhdessä yössä kotirouvia. Kokemus eräänlaisesta hetkessä tapahtuvasta metamorfoosista ei rajoitu kuitenkaan suomalaisten ekspatriaattikotirouvien kokemukseksi. (Oksanen 2006, 95.)

Eräälle haastateltavista jäi mieleen tuntemus, että hänen avioliittonsa olisi saattanut kestää pidempäänkin, jos he eivät olisi olleet YK:ssa. Ongelmallisen parisuhteen läpikäyneen mielestä, jos

pariskunta tekee päätöksen lähteä ulkomaankomennukselle, jossa vain toinen työskentelee, niin pitäisi sopia etukäteen todella tarkasti yhteisistä pelisäännöistä. Parasta olisi sopia jo etukäteen esimerkiksi kuukausirahasta, jonka palkkaa saava puoliso maksaisi kotona olevalle puolisolle. Sellainen kuukausiraha olisi kotona olevalle sitten sitä ihan omaa rahaa, jonka voisi käyttää mielensä mukaan. Miksei YK tai yritys, joka maksaa hyvää palkkaa vaativissa olosuhteissa työskenteleville miehille, maksaisi pientä osaa palkasta ”vaimon rahaa” suoraan vaimon tilille?

Oksasen (2006) mukaan kun puolisopestiläiseksi ehdolla olevat naiset suljetaan ulkomaantyökomennuksia suunniteltaessa ja niistä neuvoteltaessa kokonaan prosessin ulkopuolelle, naisille luodaan tunne, että tämä asia ei koske heitä. Asetelma haavoittaa naisia tarpeettomasti. Ennen kaikkea siksi, että kun ulkomaantyökomennuksia kaavailaan tai niiden yksityiskohdista neuvotellaan, naiset vastaanottavat kaiken informaation miestensä kautta. Yritykset ovat sulkenet puolisopestiläisiksi aikovat suomalaisnaiset neuvotteluprosessien ulkopuolelle, ikään kuin päätökset eivät lainkaan koskisi heitä. (Oksanen 2006, 59.) Sulkemalla naisen ulos ulkomaantyökomennuksen neuvotteluprosessista yritykset pitävät yllä valheellista kuvaa perhe-elämästä (Pascoe 2003, 37; ref. Oksanen 2006, 59). Myöskään YK:ssa vaimojen ajatuksia ei huomioida lainkaan missään vaiheessa miesten YK-uran aikana.

Yhdellä naisista muotoutui oma ura YK:n ulkopuolella. Hän puolestaan koki, että hän joutui taistelemaan saadakseen tehdä omaa työtänsä. YK:ssa hän koki, että hänellä ei ollut omaa persoonaa, vaan siellä naiset olivat aina vaan ”dependanteja” tai ”jonkun vaimoja”. Kaarina Nurmi (1998) huomauttaa, ettei palkkatyön merkitys pysähdy kuitenkaan pelkkiin taloudellisiin tekijöihin. Työ ja työssäkäynti liittyvät olennaisesti ihmisen hyvinvointiin sinänsä: ihmissuhteisiin, itsensä toteuttamisen ja kehittämisen mahdollisuuksiin. (Nurmi 1998, 21.)

10.2.4 Vaimojen sosiaaliturva

Useimmat haastateltavistani joutuivat luopumaan omista tuloistaan lähtiessään miehensä YK-komennukselle mukaan. Osa ajatteli, että komennus jää väliaikaiseksi vaiheeksi heidän elämässään ja että he jatkaisivat työn tekoa Suomeen palattuaan. Toiset taas ajattelivat, että miehen komennus saattaa jatkua pitkäänkin, jopa miehen eläkeikään asti. Näissä tapauksissa kahdelle naisista puoliso alkoi maksaa vapaaehtoista eläkevakuutusta. Tosin toinen eläkevakuutus päätettiin lopettaa, kun rahaa tarvittiin johon ”tärkeämpään”. Lyhyeksi aikaa komennuksille mukaan tulleille ei oltu otettu eläkevakuutusta tai ei oltu edes ajateltu ottaa eläkevakuutusta. Kaiken kaikkiaan minusta tuntui

haastatteluja tehdessäni, että asiaa ei useassa tapauksessa oltu juurikaan ajateltu. Suomessa pitkään työskennelleelle vuoden parin äitiys- ja hoitovapaalla olo ei merkittävästi haitannut eläkekertymää. Useimmat naiset pyrkivät kuitenkin itse paikkaamaan myöhemmin kotiäitivuosiltaan maksamatta jääneitä eläkkeitään.

Eija (H6): Siltä kotiäiti ajalta ei varmasti ole mitään eläkettä. Siinä on ihan tyhjää täysi se viisi vuotta mutta sitten taas mä tein, kun mä tulin Suomeen, olen ollut töissä. Lapset menivät tarhaan, kouluun ja näin...

Pirjo (H4). Eläkevakuutus oli tietenkin ensimmäinen asia, kun mä olin opiskellut Suomessa ja siirryin työelämään, niin mä otin heti just tällöisen eläkevakuutuksen. Kyllä mä olen täysin selvillä siitä, että kun on vuosikausia pois Suomesta, niin kyllä kun se eläke tulee, niin se on tosi pieni. Että kyllä siinä on tarve taata selustaa.

8.3. Kotityöt ja lasten hoito

Tilastokeskuksen vuonna 2005 tehdyn ajankäyttötutkimuksen (<http://www.stat.fi>) mukaan Suomessa tasaisimmin äidin ja isän kesken jakautuvat ostoksiin ja asiointiin sekä huoltotyöhön käytetyt ajat. Suurin ero vanhempien kesken on pyykinpesussa ja muissa vaatehuoltotoissa, joista äidit huolehtivat lähes kokonaan. Äiti tekee valtaosin myös ruokataloustyöt, hoitaa lapset ja siivoaa. Huoltotyöt on ainoa kotityöryhmä, jossa isän osuus on suurempi kuin äidin. Tutkimukseni mukaan myös ulkomailla suomalaisnaiset tekevät suurimman osan kotitaloustöistä ja hoitavat lapset.

8.3.1 Kotityöt

Naiset tekivät suurimman osan kotitöistä. Neljä haastateltavista totesi tekevänsä kaikki kotityöt. Joidenkin miehet auttoivat silloin kun ehtivät. YK:ssa miehet joutuvat työnsä puitteissa matkustamaan paljon. Joku vaimoista totesikin, että hän ei kokenut kotitöitä rasitteena, vaan henkireikäni miehen poissa ollessa.

Anu (H2): Janne oli aika paljon matkoilla, että siinä mielessä mulle jäi hyvin paljon kotitöitä ja lapsenhoitoa kyllä. Että siinä kyllä voisin sanoa, että suurin osa jäi mulle. Toisaalta mä koin, että se oli ok, koska hän oli sitten matkoilla ja teki pitkiä päiviä ja näin...

Jollekin kaikista töistä selviäminen näytti olevan osa selviytymistarinaa ulkomailla.

Pirjo (H4): Kyllä mä hoidin kaupat ja ruuat ja kaikki mahdolliset – kaikki mahdolliset ja mahdottomat asiat. Oli tavallaan tultava siinä kulttuurissa toimeen ihan omillaan.

Kotiäiti pystyy organisoimaan päivän rutiininsa, kuten itse haluaa.

Hannele (H1): Ja sitten tuota että päivät saa tehdä oikeastaan mitä itse haluaa, että saa muovata sen päivänsä minkälaiseksi haluaa, haluaako lähteä aamulla liikkumaan pirteänä ulos vai meinaako siivota tai sillä tavalla.

Carole Patemanin (1988) mukaan kotiäidin esitetään säännöllisesti olevan erityisessä asemassa työntekijään, palvelijaan tai orjaan nähden: kotiäiti on oma pomonsa. Kotiäidit näkevät vapautensa suurena etuna; he korostavat, että he voivat päättää, mitä he tekevät ja kuinka ja milloin tekevät, ja monilla kotiäideillä on voimakkaat sisäistetyt standardit siitä, miten asiat tulee hoitaa. Vaimot, kuten huomattavan korkea määrä miestyöläisiä, jotka tekevät ulkopuolisten silmissä äärimäisen epätyytyttäviä töitä, kertovat tutkijalle, että he ovat tyytyväisiä töihinsä ja tekevät parhaansa työssään: toisin elämä voi olla sietämätöntä. Päivällä kotiäiti on yksin työpaikallaan, kunnes hänen miehensä tulee kotiin. Muuten mies, pomo, on siellä muina aikoina. Keskusteluissa kotitöistä kohoaa esille usein miesten odotukset ja vaatimukset niiden suhteen. Miehen työn vaatimukset usein määrittävät sen, kuinka kotiäiti organisoii aikansa. (Pateman 1988, 128.)

Osa haastateltavista helpotti omaa kotityötaakkaansa ottamalla ulkopuolista siivousapua. Joillekin kotityörutiineista irrottautuminen tarjosi mahdollisuuden harrastaa enemmän kodin ulkopuolella. Kuten kotityöt, myös lapsen hoito jäi useimmiten pääasiallisesti äideille.

8.3.2 Lasten hoito

Adrienne Rich esitti vaikutusvaltaisessa teoksessaan *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution* (1976), että äitiydestä puhuttaessa täytyy ottaa huomioon sen luonne sekä instituutiona että kokemuksena. Siinä missä äitiys instituutiona kiinnittää naiset miesten valtaan, äitiys kokemuksena on mahdollisuus myönteiseen kokemukseen suhteessa niin omiin reproduktiovoimiin kuin omiin lapsiinkin. Äitiys sinänsä ei merkitse naisen kytkeytymistä valtahierarkioihin, mutta instituutiona se toimii siten. Adrienne Rich kritikoikin juuri patriarkaatin

määrittämää äitiyttä, Firestonesta poiketen, ei biologista reproduktiotehtävää sinänsä – naisia sortavaksi. (Rich 1976; ref. Koivunen 1996, 58.)

YK-tehtävät veivät paljon miesten aikaa, joten tuki vaimoille, pienten lasten äideille, saattoi jäädä hyvin vähäiseksi.

Anu (H2): Mä muistan, että se ensimmäinen vuosi oli jotenkin semmoinen kaikista pahin jollainlailla. Mä en niin hirveen hyvin viihtynyt, ehkä sen takia, että mun mies oli niin hirveen paljon pois ja mä olin yksin lapsen kanssa täällä sitten, pienen lapsen kanssa, niin että se oli vähän semmoinen kriisin paikka.

Suomalaisten ekspatriaattikotirouvien näkökulmasta toinen ekspatriaattiparisuhteeseen leimansa lyövä piirre on miesten uppoutuminen työhön. Miesten työhön uppoutuminen tarkoittaa käytännössä sitä, että miehet ovat huomattavasti enemmän poissa kotoa, kuin mihin naiset ovat tottuneet. (Oksanen 2006, 95.) Miesten työtehtävät vievät siis paljon aikaa työkomennuksilla puhutaan sitten taloudellista hyötyä tavoittelevasta liiketaloudellisesta ulkomaantyökomennuksesta tai maailman rauhaan pyrkivän YK:n ulkomaantyökomennuksesta.

Pirjo (H4): Mutta tietenkin se heikko puoli siinä oli, että ne (lapset) olivat käytännössä katsoen isättömiä siellä. Isä oli ihan semmoinen sama ihan kuin se olisi matkatöissä ja me asuttaisiin Suomessa, niin ne olivat isättömiä lapsia siinä mielessä. Kyllä se ainoa, kuka oli kasvattajana, oli äiti. Sitten tietenkin siinä lasten hoidossa oli se sukulaisten puuttuminen suunnattoman suuri puute.

Kahdessa tapauksessa äiti totesi lastenhoidon jääneen totaalisesti yksin hänelle. Kuitenkin pienten lapsien äitien puheesta paistoi ylpeys siitä, että he saivat hoitaa lapsiaan kotona. Heidän tapauksissaan ulkomaille lähtö oli ajoitettu juuri lasten ollessa pienimmillään ja he olivat valinneet sillä hetkellä kotiäitiyden. Kaikille pienten lasten äideille näytti haastattelujen perusteella olevan äärimmäisen tärkeää se, että he saivat hoitaa lapsensa itse kotona.

Taina (H5): Mä olen aina viihtynyt kotiäidin roolissa. Niin tavallaan täytyy sanoa, että mä nautin siitä. Mä olen aina katsonut, että mulle on itselle tärkeää kasvattaa omat lapseni. Mieluummin mä hoidin siinä vaiheessa, kun lapset olivat alle kouluikäisiä, niin hoidin itse lapseni kuin olisin laittanut heidät tarhaan.

Pirjo (H4): Mutta kaiken kaikkiaan niin moni asia, missä olisi ollut parantamisen varaa, korvautui aika pitkälle sillä, että sai olla lasten kanssa kotona.

Vanhempien lapsien äidit puolestaan arvostivat lapsien mahdollisuutta kouluttautua kansainvälisessä koulussa ja elää erilaisessa kulttuurissa. Joku näki, että Israelin nuorisokulttuuri on vielä jotenkin puhtaampi kuin Suomen.

Hannele (H1): Niin toisaalta mä olen hirveän onnellinen siitä, että kun Roope nyt on tuon ikäinen, niin siltä on jäänyt nämä nuorison bussikaljakeikat kokonaan väliin, mitä oli varmasti tullut Hesassa. Että tämä yhteisö on niin erilainen, että täällä ei yksinään tuon ikäiset lähde hippaloimaan minnekään kaljakassin kanssa, että siitä mä olen hyvin onnellinen.

Äidit uskoivat, että ulkomailla olo oli erityisesti ajattelua rikastuttava kokemus myös heidän lapsilleen.

Toisaalta monen äidin mielessä kävi, että heidän lapsistaan tulisi juurettomia YK-elämässä. Eräs äideistä näki tärkeäksi palata Suomeen lapsiensa identiteetin takia; hän halusi, että hänen lapsillaan on identiteetti johonkin maahan.

Pirjo (H4): ...mun lapset alkoivat olla sen ikäisiä, että mä loppujen lopuksi halusin, että niillä on vahva kulttuuri-identiteetti. Se alkoi niin kuin sekaantua jo siihen arabi-identiteettiin. Mun poika meni naapuriin ja alkoi rukoilla Allahia, niin kuin muutkin rukoilivat, vaikka se oli ihan hauskaakin silloin...

8.4 Sosiaaliset verkostot

Kansallisen ja globaalin muuttuva suhde merkitsee toimintaympäristön muutosta. Sen vaikutus näyttäytyy uudenaikaisina valtiollisina ja ylikansallisina ohjauksen- ja toimintakäytäntöinä, jotka yksilöiden näkökulmasta lisäävät ja rajaavat heidän mahdollisuuksiaan vaikuttaa omaan elämänsä- ja toimintaympäristöihinsä. (Kinnunen 1998, 13.) Myös yksilön asema kansalaisena kansainvälistyy. Euroopan unionin jäsenenä suomalaisista tulee eurooppalaisia. Kansalaisen näkökulmasta hyvinvointivaltiollinen turvallisuus- ja kontrollilupaus on enää osa sitä toiminnallista kenttää, jossa kansalaisella on mahdollisuus toimia. Toiminta-areenasta riippuen kansalaisen oikeudet ja

velvollisuudet vaihtelevat. (Kinnunen 1998, 14.) Myös YK:ssa kohtaamme uuden sosiaalisten tukiverkoston toimintaympäristön. YK-vaimot kokivat usein itsensä yksinäisiksi. Vaikka sosiaalisia verkostoja löytyi, koettiin ne riittämättöminä.

Eija (H3): Mä en olisi enää valmis lähtemään siihen yksinäisyyteen, että mä olen kymmenen tuntia kotona ja odotan sitä ukkoani. Tai että mä olisin nettipiuhujen varassa Suomeen ja puhuisin nettikameroiden kautta, ehei...

Oksanen (2006, 106) tutkimuksen mukaan naiset kokevat usein yksinäisyyttä ulkomaankomennuksilla. Liisa Keltikangas-Järvinen korostaa naisten ilmaisevan itseään nimenomaan kielen avulla. Naisille on siis luontaista käsitellä tunteitaan ja kokemuksiaan puhumalla niistä jollekulle toiselle. (Keltikangas-Järvinen 2000; ref. Oksanen 2006, 106.) Toisaalta ulkomailla on usein pienet piirit ja aina ei haluta uskoutua henkilökohtaisista asioistaan ainakaan toisille suomalaisille. Oksanen mukaan suomalaisten ekspatriaattikotirouvien tilanne on tukala. Yhtäältä naiset pelkäävät vieraassa ympäristössä yksin jäämistä. Toisaalta naiset arastelevat ekspatriaattikotirouvien yhteisöä, jossa kaikki tuntevat toisensa ja tietävät toistensa asioista. (Oksanen 2006, 105.) Lampela-Kivistö (2001) toteaa haastattelu-tutkimuksessaan, että Hollannissa asuvan suomalaisen populaation pienuus lisäsi yhteisöllistä painetta. Lampela-Kivistön haastateltavat kertoivat, että koska kaikki suomalaiset tunsivat toisensa ja tiesivät toistensa asiat, niin omista huolista ei kovin herkästi puhuttu kenellekään oman perheen ulkopuolella olevalle. (Lampela-Kivistö 2001, ref. Oksanen 2006, 105.)

Useilla haastateltavistani ei ollut alussa ympärillään minkäänlaista sosiaalista tukiverkosta. Sukulaissuhteiden puuttuminen koettiin suurena puutteena. Moni kaipasi ystäviään, joille olisi voinut soittaa asioistaan kuten Suomessa ollessaan.

Hannele (H1):No silloin alussa oli raskasta, kun se muutos tapahtui. Niin sitä ei ollutkaan sitä kaveria, kenelle olisi pystynyt heti tuosta vaan soittamaan, että nyt mulle tapahtui tällaista ja voitko sä kuvitella, että mitä mä nyt taas olen tehnyt. Täällä ei ole sillä tavalla ystäväystynyt ehkä niin pitkälle vielä kumminkaan, että...

Petri Kinnunen (1998) puhuu sosiaalisen tuen merkityksestä. Kansalaisten hyvinvointi toteutuu ihmisten omien valintojen ja muiden ihmisten toiminnan seurauksena. Sosiaalisen tuen tuottajia ovat a) henkilökohtaiseen tuttavuuteen perustuvat toimijat, kuten kanssaihmiset, perheenjäsenet,

sukulaiset, naapurit, b) vertaisuuteen perustuvat toimijat, kuten erilaiset lähiyhteisöjen ja järjestöjen jäsenet sekä c) syy- ja normiperusteiset toimijat, lähinnä palkkatyönään sosiaalista tukea tuottavat julkiset ja yksityisen sektorin ammattiauttajat. Siksi näitä kaikkia tekijöitä tulee tarkastella arvioitaessa kansalaisten hyvinvoinnin toteutumista. (Kinnunen 1998, 77) Kinnusen mukaan sosiaalisen tuen tuottajien merkitys vaihtelee. Sukulaisten merkitys sosiaalisen tuen tuottamisessa on erittäin merkittävä. Suomalaiset YK-äidit kaipasivat sukulaisiaan ja ystäviään Suomessa. Oman tutkimuksen mukaan suomalaisten YK-vaimojen tärkeimmäksi sosiaalisesti tukiverkostoksi Jerusalemissa näytti muodostuvan muut suomalaiset YK-naiset, sitten muunmaalaiset YK-naiset ja lopuksi vielä muut ekspatriaattinaiset. Sosiaalisista verkostoista puhuttaessa vain yksi mainitsi yhteydet paikallisiin ihmisiin.

Erityisesti pienten lasten äidit kokivat alussa raskaana, kun heillä ei ollut perhettä tai muutakaan sosiaalista tukiverkostoa, joka olisi auttanut tai tukenut lasten hoidossa esimerkiksi väsymyksen yllättäessä.

Anu (H2): Varsinkin sitten lastenhoidossa silloin alussa, kun oli täällä, niin aika raskaalta se siinä mielessä henkisesti tuntui, kun täällä ei kuitenkaan ole sitä perhettä eikä ollut sellaista tukiverkostoa, että olisi voinut viedä lapsen hoitoon tai pyytää jotain tänne.

Hannele (H1): Huono puoli täällä on, sanoisin, sen sosiaalisen verkoston puuttuminen, ettei ole niitä isovanhempia ja tuttuja, jotka auttaisivat esim. lasten hoidossa. Tai sanotaan, jos tulee joku muukin kriisin paikka, niin sulla ei ole oikeastaan ketään, kenelle alkaisit puhua siitä asiasta.

Muut suomalaiset naiset muodostuivat useimmille tärkeimmäksi tueksi.

Anu (H2): No mulla oli tietysti nämä suomalaiset naiset, joiden mies oli samassa työpaikassa mun mieheni kanssa ja sitten tämä Auli, joka täällä aikaisemmin oli, oli hyvinkin läheinen ja se asui tuossa vieressä. Niin hyvin läheisesti hänen kanssaan on oltu tekemisissä ja muita näitä suomalaisia, joita täällä on.

Ajan myötä joku löysi sosiaalisia tukiverkostoja jopa paikallisen väestön piiristä.

Pirjo (H4): No lasten hoitohan oli totaalisesti mulle jäävä asia ja me muutettiin sillä tavalla, että Joonas oli viisivuotias ja se oli mun ensimmäinen lapsi ja eikä ollut minkäänlaista tällaista sukulaisverkostoon tietenkään, mutta sitten me muutettiin semmoiseen arabiperheeseen. Ne olivat tosi mukavia; ne kyllä auttoivat mua alkuun, koska isähän oli aina töissä, isä oli vielä yötyössä, että musta se oli jossain mielessä vähän pelottavaakin.

Eräs haastateltavistani sai sosiaalisia verkostoja oman luovan työnsä kautta. Ne sosiaaliset verkostot eivät kuitenkaan ulottuneet lastenhoitoon asti.

Tiina (H7): Mutta tietysti sitten myöhemmin mulle tuli sosiaalisia verkostoja työni kautta, kun mä pidin siellä näyttelyjä ja muuta. Sitä kautta sain omia ystäviä. Mutta semmoiset siihen lastenhoitoon liittyvät sosiaaliset verkostot puuttuivat täysin. Kyllä mä olin ihan yksin sen lapsen kanssa ja se oli tietysti vähän sellaista ahdistavaakin ehkä.

Tutkimusaineistossani tärkeimmäksi vertaistueksi muodostui useimmille UNTSO:n muut suomalaiset vastaavassa asemassa olevat naiset. 1990-luvun alussa siellä työskenteli useampia suomalaismiehiä perheineen, osa näistä kuului Field Service-organisaatioon, osa puolestaan kuului suomalaisiin sotilastarkkailijoihin. Vuosien varrella perheet vaihtuivat, joidenkin miesten komennuspaikka muuttui, joidenkin komennus loppui. Varsinkin 1990-luvun alussa Jerusalemissa oli melko tiivis suomalaisyhteisö. Kuitenkin haastattelemini äitien kokemukset ajoittuvat pitkälle ajalle, toisten kokemukset ovat vasta 2000-luvun puolelta.

Jotkut vaimoista saivat vertaistukea muilta YK-vaimoilta UNTSO:lla toimineen Ladies´ Clubin kautta. UNTSO:lla on toiminut vuosien varrella Ladies´ Club, jonka tarkoitus on ollut koota yhteen YK-vaimoja. Se on kokoontunut vaihtelevasti enempi tai vähempi organisoituneena vuosien varrella. Varsinkin 2000-luvun puolella Ladies´ Clubin toiminta on ollut ajoittain täysin pysähtynyt. Parhaimpina aikoina Ladies´ Club kokoontui viikoittain aamukahville UNTSO:n ravintolaan. Ladies´ Club on myös järjestänyt erilaisia juhlia, retkiä ja jumppia. Ladies´ Clubin vetäjinä ovat toimineet aktiiviset YK-vaimot, joista jotkut ovat olleet myös suomalaisia naisia. Haastattelemistani yksi toimi aktiivijäsenenä Ladies´ Clubissa. Haastateltavistani jotkut osallistuivat aktiviteetteihin, joita klubin puitteissa järjestettiin. Kuitenkaan kaikki eivät kokeneet Ladies´ Clubin toimintaa omana juttunaan. Ann Oakleyn (1974) mukaan kotiäidit eivät saavuta itsensä toteuttamisen

tyydytystä kotitöitä tehdessään. Ainoa tapa palkita itsensä tehtävän suorituksesta on vahvistaa pyrkimyksiä suorittaa kotitehtävät. Tämä tarkoittaa, että kotityön luontaisia puutteita ei voi karkottaa mielestään pelkästään parantamalla kotityön olosuhteita: parempia ja kauniimpia koteja, enemmän koneita, enemmän aamukahvitilaisuuksia tai kotiäitien klubeja. Pohjimmiltaan ne ovat helpottavia lääkkeitä patogeeniseen tilanteeseen. (Oakley 1974, 224.)

Lisäksi jotkut aktiivisimmat ja kielitaitoisimmat löysivät kansainvälisten naisten toiminnan kautta itselleen ystäviä ja ajankulua.

Tiina (H7): Mulla oli aika aktiiviset sosiaaliset verkostot. Mä itse aktiivisesti hakeuduin mm. YK:n Ladies' Clubin toimintaan. Mä tykkäsin siitä ja samaten hakeuduin expats-ladyjen pariin. Olin mukana lasten koulun toiminnassa...

Oksasen mukaan ekspatriaattityöntekijän perheineen on ennen kaikkea sopeuduttava olemaan ekspatriaatteja. Heidän varsinainen viiteryhmänsä ei ole vieras kansa tapoineen, vaan toiset ekspatriaatit, maassa elelevä ekspatriaattiyhteisö; usein vielä omat maanmiehet. (Oksanen 2006, 22.) YK näyttää olevan kuin maa maassa. Yk-laisuus yhdistää YK:n työntekijöitä ja perheitä.

Hannele (H1): Tietysti nuo yhteiset illanvietot UNTSO:n porukoitten kanssa olivat aina kivoja tapahtumia ja ne yhdistivät perheitä samalla ja toivat sitten vähän iloakin elämään.

Voidaan sanoa, että UNTSO:sta on aina joku perheineen lähdössä tai vastaavasti sinne on joku uusi tulossa. Ladies' club toimii vaihtelevasti osittain myös sen takia, että aktiivijäsenet vaihtuvat. Ajoittain ei löydy aktiivijäseniä toimintaa ylläpitämään.

Tiina (H7): Sosiaalisia verkostoja mulla ei ollut minkäänlaisia eli se alku oli kyllä aikamoinen nuorelle äidille... Mutta siinä oli myös se, että kun ei koskaan tiennyt, saako sinne jäädä. Se että kuinka pitkä se komennus on, sitä ei voinut tietää. Se häittäsi sosiaalisten verkostojen rakentamista ja tietysti se, että yk-laisuus oli semmoinen niin kuin maa maassa, että se oli oma semmoinen suljettu yhteisönsä.

Sosiaalisten verkostojen rakentamista häittäsi joidenkin haastateltavien mukaan epävarmuus siitä, kuinka kauan sai olla alueella. YK:n kenttävirikailijat voidaan lähettää erittäin lyhyelläkin

varoitussajalla johonkin toiseen missiooniin ja silloin perhe joutuu aina miettimään uudestaan asuinpaikkaansa.

Pascoen (2001, 148; ref. Oksanen 2006, 107) mukaan ekspatriaattielämänmuoto itsessään sisältää lukuisia jäähyväisiä, sillä ekspatriaatit ovat alati muuttamassa jonnekin. Hieman karrikoiden Pascoe toteaa, että juuri kun on alkanut tutustua johonkin ihmiseen, niin samalla hetkellä tulee tieto hänen seuraavasta siirrostaan, joko takaisin kotimaahan tai jonnekin muualle. Ekspatriaattielämänmuodossa kuten ei myöskään YK-elämänmuodossa ole mahdollista ohittaa tätä jatkuvien jäähyväisten todellisuutta.

Anu (H2): Ainakin aluksi se (UN-ladies' Club) oli hyvin aktiivinen ja siellä oli sellaisia naisia, jotka olisivat hyvin mielellään auttaneet (lastenhoidossa) ja kaikessa muussakin, mutta sitten useimmat heistä poistuivat (Jerusalemista) samaan aikaan; lähtivät kotimaihinsa ja muuta. Sen jälkeen sitten tämä verkosto oikeastaan katkesi eikä sitä sitten perustettu uudestaan elikä se lopetettiin.

Ekspatriaattikotirouvat ovat maasta ja tai maanosasta toiseen muuttavina erityisen haavoittuvassa asemassa, sillä ihmiskontaktien uudelleen järjestelyt saattavat viedä vuosia, koska ekspatriaattikotirouvat joutuvat, muista perheenjäsenistä poiketen, toimimaan erilaisten koulu-, toimisto- ja ammattirakenteiden ulkopuolella. (Pascoe 2003, 61; ref. Oksanen 2006, 108.) YK-elämänmuotoon kuuluu erottamattomana osana miesten komennukset yleensä maasta toiseen, määrittelemättömäksi ajaksi. Miehillä muodostuu sosiaalinen verkostonsa työnsä kautta, naiset joutuvat hakemaan omat verkostonsa uudessa maassa, jossa harvoin on edes Jerusalemin UNTSO:n Ladies' Clubiin verrattavaa toimintaa.

Ulkomaankomennuksilla puolisoilla on kaikista vaikein rooli perheessä. Siinä missä työntekijällä on organisaatio ja työtehtävät, jotka jatkuvat kotimaasta uuteen maahan ja lapsilla koulurutiinien jatkuminen, puoliso jättää taakseen monet tärkeät asiat kuten ystävät, sukulaiset ja tärkeät harrastukset. Nykyään puolisojen täytyy jättää myös työ tai hankkia uusi työtehtävä ja ura seurattessaan kumppaniaan ulkomaille. Puolisot menettävät elämänsä sekä perusrakenteet että jatkuvuuden. (Adler 2002, 301.)

Oksasen mukaan ystävyyssuhteiden merkitys ekspatriaattikotirouvuudessa korostuu siis myös siksi, että ekspatriaattikotirouvat elävät arkeaan ansiotyön ulkopuolella. Jokaisen päivän

rakentaminen on heidän itsensä varassa. Niinpä ajan viettäminen yhdessä toisten ekspatriaattikotirouvien kanssa on uuteen arkeen rutiinien ja mielekkyyden hakemista. (Oksanen 2006, 108.)

8.5 Tulevaisuus YK:n jälkeen

Eräs vaimoista ajatteli haastatteluhetkellä, että hän jatkaa YK:ssa miehensä eläkeikään asti. Hän ei ollut edes uskaltanut ajatella riskitilanteita, esimerkiksi avioeroa tai väsymistä YK-elämään. Yhdellä haastateltavista työ jatkui Suomessa parin YK-vuoden jälkeen normaalisti. Muutamalle paluu Suomeen tapahtui ns. ”tyhjän päälle”. Avioliitto oli karikossa tai päätynyt. Koulutus oli kesken, sitä ei ollut ollenkaan tai sitten se oli vanhentunut. Monelle Suomeen paluu on tapahtunut tutustumalla koulutustarjontaan Työvoimatoimistossa.

Erityisesti avioerotilanteessa YK-vaimon taloudellinen riippuvuus tuntuu vaikuttavan paljon. Jos puolisoilla tulee konflikti tai suhde jopa päättyy avioeroon, niin työuran kannalta naisen kotiäitivuodet tuntuvat valuneen hukkaan. Jos ikää on kertynyt, nainen voi joutua tekemään todella töitä, että hän saisi itselleen ammatin ja edes jonkinlaisen tulotason. Mitä pidempään nainen on ollut YK:ssa, sitä vaikeampaa tuntuu olevan paluu Suomeen.

Taina (H5): Kun palasin Suomeen, niin olin tiettyssä mielessä ihan nollapisteessä. Ikää on jo, työnsaanti ei ole enää helppoa. Täytyy todella tehdä töitä, jotta pystyy saamaan edes jossain määrin hyvän ammatin ja normaalin toimeentulon. Sen mä olen kokenut erittäin vaikeaksi.

Taloudellinen riippuvuus saattaa myös pitää huonossa avioliitossa.

Tiina (H7): Tavallaan mä olin sitä (paluuta Suomeen) tiettyssä mielessä pelännyt ja sen takia mä olin sitä karttanut ja yrittänyt välttää, että mun ei tarvitsisi tulla yksinäni Suomeen lasten kanssa ja tavallaan aloittaa ihan tyhjästä.

Toisaalta taloudellisen riippuvuus näyttää olevan myös taloudellinen turva, josta luopuminen voi tuottaa tuskaa.

Taina (H5): Täytyy sanoa, että kun on vuosikaudet tottunut siihen, että on rahaa ja että aina on pystynyt käyttämään rahaa melkein ajattelematta sitä, niin sitten kun yhtäkkiä joutuu tilanteeseen, missä todella täytyy ajatella, niin on vaikea oppia siihen, että yhtäkkiä onkin niin paljon vähemmän rahaa käytössä.

Työelämään paluu voi olla myös raskasta, jos perheen isä on jäänyt ulkomaille YK-komennukselle.

Taina (H5): Työelämään meno ei ollut helppoa, koska kaikki jäi mun harteille, kun mies jäi maailmalle, mä olin lapsen kanssa illat ja päivät töissä ja kuitenkin pyöritin sen koko arjen, minä yksin. Se töihin meno ei ollut helppoa.

Joku on joutunut rakentamaan identiteettinsä uudelleen YK-vuosien ja vaikean avioliiton takia. Erään haastateltavani mukaan vaikeinta oli rakentaa oma identiteettinsä, alkaa uudelleen uskoa itseensä ja ajatella, kuka on. Pitkän ulkomailla olon ja avioliiton vaikeuksien takia oma identiteetti oli särkynyt ja se piti rakentaa pala palalta uudelleen. Haastateltavan mielestä YK-elämä olisi voinut ehkä onnistua, jos olisi ollut hyvä parisuhde.

Tiina (H7): Kyllä mä luulisin, että jokaisen ihmisen perusasioita on että sillä on omat rahat, oma työ, omat ystävät ja oma nimi.

Kaksi haastateltavistani myönsi suoraan, etteivät enää lähtisi mukaan miehen matkaan tämän ulkomaankomennukselle. Toisen mielestä ulkomailla olo on loppujen lopuksi hyvin yksinäistä, ainaista miehen odottamista töistä. Sosiaalisesti tyydyttävän ystäväverkoston luominen maailmalla voi olla erittäin vaikeaa ja raskasta. Toisaalta esim. internetin kautta tapahtuva kommunikointi Suomeen ei riitä tyydyttämään sitä elämän ja ystävien tarvetta, jotta olemisesta tulisi edes jokseenkin normaalia. Molemmat naiset, jotka eivät enää mistään hinnasta suostuisi menemään miehen komennukselle, totesi kumpikin tahollaan, että oma elämä ystävineen, töineen ja muine tapahtumineen on tullut niin rakkaaksi, etteivät luopuisi siitä mistään hinnasta. Heidän mielestään YK-elämä sopii ehkä kaksikymmentävuotiaille, mutta ei enää aikuiselle naiselle.

Suomalaiset YK-vaimot päätyvät Suomeen ja heidän miehensä puolestaan useimmat jatkavat YK:ssa. Tässä pohdin Adleria mukailien, miksi YK-virkalijamiehille Suomeen paluu tuntuu olevan vaikea. Suomalaiset Field Service-organisaatioissa työskentelevät miehet ovat Suomessa keskipalkkaisia valtion virkamiehiä. YK:ssa heidän tulotasonsa paranee merkittävästi. Lisäksi

heidän asemansa työntekijöinä on keskimääräistä arvostetumpi ulkomaankomennuksilla. Adlerin (2002) mukaan siinä missä uuteen kulttuuriin elintapoineen siirtyminen aiheuttaa vaikeuksia, myös ammatillinen siirtyminen kotiorganisaatioon saattaa aiheuttaa vaikeuksia. Ammatillinen paluu on usein vaikeampaa kuin henkilökohtainen paluu erityisesti niissä tapauksissa, joissa kotimaan yritykselle ei ole merkitystä globaalilla tasolla työskennelleen työntekijän kokemuksista. Monet johtavassa asemassa työskennelleet odottavat, että ulkomaantyökomennuksella on hyötyä heidän uralleen myös kotimaassa. Monet heistä ovat joutuneet pettymään palattuaan komennukselta, koska sillä ei ole ollut vaikutusta heidän uralla etenemiselleen. Lyhyellä tähtäyksellä komennuksella on saattanut olla negatiivinen vaikutus uralle. Lisäksi komennukselta palaava työntekijä on saattanut huomata, että heidän kotimaan työnsä ei ole yhtä jännittävä ja haastava kuin ulkomaankomennuksen työ. (Adler 2002, 274-275.)

Jos vaimo seuraa miestä uuteen komennuspaikkaan, ongelmaksi nousevat uudestaan esim. lasten koulut ja uuden elämän luominen: uudet sosiaaliset verkostot, tutustuminen taas paikallisiin palveluihin, kieli ym. YK:ssa naisilta vaaditaan jatkuvaa sopeutumista miehen komennuskiemuroihin. Oksanen mukaan naisella on siis oman muuttumisensa myötä mahdollisuus parantaa parisuhdettaan. Sitä vastoin miehen muuttumiseen parisuhdeoppaissa ei ole avaimia. Miehet jäävät sellaisiksi kuin ovat, ja siihen naisen on tyytyminen. Tulkinta on analoginen nykyiseen ekspatriaattitutkimukseen sisältyvän hiljaisen vaatimuksen kanssa, jossa ulkomaantyökomennukselle puolisoestille lupautunut nainen viime kädessä vastaa ekspatriaattityöntekijän (mies) sopeutumisesta uusiin oloihin. Naisen on siis liiketaloustieteellisen ekspatriaattikertomuksen tulkinnan mukaan mahdollista edesauttaa miehen sopeutumista sopeutumalla itse. Mikäli analogiaa venytetään tarpeeksi pitkälle käy ilmeiseksi, että nainen on oikeastaan vastuussa koko ulkomaantyökomennuksen (parisuhde) onnistumisesta tai epäonnistumisesta. (Oksanen 2006, 26.)

YK-vaimojen jaksaminen komennuksilla näyttää olevan rajallista. Haastattelemani vaimojen, joita oli seitsemän, miesten kohdalla on käynyt niin, että heistä neljä jatkaa edelleen samoissa YK-tehtävissä, kahden miehet ovat Field Service-komennuksen jälkeen palanneet vastaavanlaisiin kansainvälisiin tehtäviin. Viiden haastattelemani pariskunnan avioliitto on hajonnut joko komennuksen aikana tai sen jälkeen.

8.6 YK-vaimouden hyvät ja huonot puolet

8.6.1 Hyvät puolet

YK-vaimouden hyviksi puoliksi haastateltavat näkivät sen, että näkee maailmaa: voi tutustua erilaisiin ihmisiin ja kulttuureihin. Ulkomailla asumista pidettiin hienona kokemuksena, joka vaikeuksista huolimatta on vahvistanut ja antanut lisää henkisiä voimavaroja. Joidenkin mielestä YK-kokemus toi heille enemmän henkistä ja sosiaalista pääomaa myös työntekijänä Suomessa. Eräs haastateltavista koki, että hän pystyy antamaan jatkossa enemmän työelämässä YK-kokemuksensa ansioista. Toinen puolestaan uskoo, että hän pystyy toimimaan jatkossa paremmin erilaisten ihmisten kanssa juuri YK-kokemuksen ja tietyllä tapaa rajoittuneiden sosiaalisten verkostojen ansiosta.

Anna (H6): Mutta sittenhän meillä oli kyllä hirveen hyvä semmoinen suomalaisyhteisö ja tavallaan se oli hirveen opettavaista, koska Suomessa sä voit valita sun ystävät aika pitkälle. Siellä sulla oli ne ystävät ja sä olit niiden ystävä ehdoitta, että se oli kyllä todella kouluttavaa, että oppi olemaan kaikennäköisten ihmisten kanssa. Se on kyllä ollut nyt etu työelämässä esimerkiksi, että on tavallaan oppinut hyväksymään kaikenlaisia ihmisiä...

Oksasen väitöskirjan mukaan ekspatriaattikotirouvuuden parasta antia ovat aika ja ajan myötä mahdollisuus toteuttaa toiveitaan. Suomalaisten naisten toiveet puolestaan liittyvät lasten elämässä läsnä olemiseen, omiin harrastuksiin ja itsensä kehittämiseen (Oksanen 2006, 132). Myös YK-äideille lasten kanssa vietetty aika on ollut arvokas kokemus, jota kukaan ei vaihtaisi pois. Pienten lasten äidit nauttivat siitä, ettei heidän tarvinnut viedä lapsia päivähoitoon, vaan he saivat alkaa aamut rauhassa lasten kanssa kotona. Monien YK-äitien mielestä on ollut hienoa, että on voinut seurata lastensa kehitystä kotona vuosikausia ja kasvattaa heitä. Heidän mielestään on ollut kiinnostavaa nähdä esimerkiksi erilaisia lasten päiväkerhomalleja Suomen vastaaviin verrattuna. Myös se, että lapset ovat saaneet koulutautua kansainvälisessä koulussa, on ollut YK-äideille suuri ilon aihe. Heidän mielestään myös lapsille ulkomailla oloaika on ollut äärimmäisen avartava ja rikastuttava kokemus.

Myös YK:n kaltaiseen organisaation ja Lähi-idän kulttuuriin tutustumista on pidetty mielenkiintoisena kokemuksena. Joillekin haastateltavista Jerusalemissa muotoutui ”rakas paikka”, jossa eläminen oli yksi YK-vaimouden hyvistä puolista.

UNTSO:n omassa toiminnassa koettiin hyväksi perheiden yhteiset tapahtumat. Niiden koettiin yhdistävän perheitä ja tuovat iloa elämään.

8.6.2 Huonot puolet

YK-elämän huonoksi puoleksi koettiin epävakaas. YK-ihmiset eivät osaa asettua aloilleen. Suomeen tullut vaimo aprikoi sitä, että milloin hänen miehensä päättää taas lähteä YK-komennukselle.

Anu (H2): Ja sitten tämä YK-vaimona oleminen – jotenkin tuntuu siltä, kun on seurannut ja katsonut näitä ihmisiä, jotka ovat näissä maissa ja näissä komennuksissa, etteivät ne ihmiset oikein osaa asettua aloilleen. Mua henkilökohtaisesti jännittää, että nyt kun mennään takaisin Suomeen, että toivon mukaan mun mies tulee sitten olemaan Suomessa. Mitenkähän kauan hän sitten pystyy olemaan aloillaan ennen kuin hän taas alkaa puhua, että pitäisi päästä jonnekin...

Huonoina puolina koettiin myös se, että naisen taloudellinen asema on täysin riippuvainen miehestä. Naisten on vaikea luoda omaa uraa YK-komennuksilla. YK:hon on erittäin vaikeaa päästä töihin. Se kenen vaimo sitten pääsee töihin ja millä perusteella, on ikuinen pohdinnan aihe. Sukulaisten suosiminen työhönotossa on kiellettyä YK:ssa. Myös paikallisille työmarkkinoille meno on ollut pitkään kiellettyä YK-vaimoilta.

Tiina (H7): Ainakin silloin oli olemassa sellainen sääntö, että YK-vaimot eivät saaneet tehdä paikallista työtä. Se pitäisi poistaa kokonaan, koska se on hirveän tärkeää, että se vaimo saa sitten kuitenkin mahdollisuuden mennä mukaan siihen yhteiskuntaan, missä elää. Ei kukaan länsimainen nainen voi elää tänä päivänä eristettynä ympäröivästä yhteiskunnasta.

Adlerin mukaan ulkomaantyökomennuksella olevat vaimot viettävät tunteja ja tunteja ilman järkevää tekemistä. He kuvaavat elävänsä kuin kultaisessa häkissä: heillä on kauniit kodit ja

palvelijat, jotka tekevät kotityöt. Kuitenkin vaimoilta itseltään puuttuu tarkoituksenmukainen rooli, jota toteuttaa... Lisäksi usein viralliset rajoitukset estävät heitä työskentelemästä kodin ulkopuolella. (Adler 2002, 314.)

Carole Patemanin (1988, 120-121) mukaan naisen muuttuessa vaimoksi, hän saa uuden statuksen siten, että häntä aletaan kutsua 'rouvaksi'. Vaimo sisällytetään, vielä nykyäänkin, miehen nimeen ja häntä voidaan kutsua 'rouva John Smith' -nimellä. Patemanin mukaan tällainen tapa ilmaista nainen suhteessa mieheen on eräs alistamisen muoto. Eräs haastateltavista piti erityisen negatiivisena sitä, että vaimoja kutsuttiin YK:ssa dependanteiksi ja esiteltiin aina vain jonkun vaimona.

Tiina (H7): Se mikä mua loukkasi erityisesti, ja se todella loukkasi mua, oli se, että YK:ssa meitä kutsuttiin dependanteiksi ja sitten kun mut esiteltiin, niin mä olin aina vaimo, että minun vaimoni ja sen ja sen vaimo. Mulla oli niin kun oma persoona ja sitten mulla oli se mun oma persoona työni kautta... mutta se ei niinkun ulottunut siihen YK-maailmaan ja oli hirveän ärsyttävää. Mä koin sen kauhean ahdistavana ja loukkaavana.

Oksasen (2006, 70) mukaan ekspatriaattiyhteisöjen sisäinen hierarkia on myös sillä tavalla ansiotyön varaan rakentunut, että kukaan ei yleensä vaivaudu kysymään ansiotyön ulkopuolella eläviltä ekspatriaattikotirouvilta, mitä he tekevät ja juuri kysymyksen poissaolo paljastaa, että ilman muuta oletetaan, että naiset eivät tee mitään, millä olisi mitään erityistä merkitystä. (Bryson & Hoge 2003, 184, ref. Oksanen 2006, 70.) Oksasen mukaan puolisopestille lähteneitten naisten ei siis ole helppo olla ansiotyössä käyvän ekspatriaattiyhteisön silmissä sillä tavoin kokonaisina läsnä, johon he nykyisen länsimaisen tasa-arvoon pyrkivän yhteiskuntajärjestyksen sisäistäneinä naisina ovat lähtömaissaan tottuneet. Ekspatriaattikotirouvuudesta käsin tarkasteluna asetelma on turhauttava, jopa loukkaava. (Emt., 70.)

Monet naiset kokivat itsensä yksinäisiksi. Pienen lapsen kanssa yksin jääminen koettiin ahdistavana. YK-isät omistautuvat työlleen. Adlerin mukaan ulkomaankomennuksella olevan työntekijän jatkuva työssäolo pahentaa vaikeuksia sopeuduttaessa uuteen ympäristöön. Kun työntekijä alkaa uuden työn, hänen on työskenneltävä pitkiä päiviä. Lisäksi ulkomaankomennuksiin sisältyy alueellisia ja maailmanlaajuisia velvollisuuksia, johon kuuluu paljon matkustelua. Siinä

missä vaimo on juuri luopunut ystävästään ja usein myös omasta työstään ja urastaan, niin mies jatkaa ja lisää sitoutumistaan työhönsä ja vaimo jää yksin. (Adler 2002, 315.)

8.7 Miten YK:n tulisi ottaa huomioon vaimojen asema?

Usean haastateltavan mielestä YK voisi maksaa jonkinlaista vaimon palkkaa, päivärahaa, tukirahaa tai eläkevakuutusmaksua, koska YK:hon lähdetään kuitenkin perheenä.

Pirjo (H4): ...ehkä siitä tulosta, mitä mies tienaa pitäisi olla määrätty osuus ohjattu ihan naiselle, naisen palkkana... Kun nainen ja perhe on mukana näillä YK-missioneilla, niin se mahdollistaa ensinnäkin miesten olemisen siellä, se varmasti parantaa niiden elämän laatua...

Myös YK:n tapaan ottaa vaimot vastaan, toivottiin paljon parannusta. YK:lla saisi olla oma kotouttamisohjelmansa. Alkuvaiheessa, kun perhe kotiutuu Jerusalemiin, YK:ssa pitäisi olla vaimolle opastusta käytännön elämään: mitä tuotteita löytyy kaupasta, mistä löytyy hyvä lääkäriasema, apteekki ynnä muuta sellaista. Lisäksi toivottiin jonkinlaista paikalliseen arkeen perehdyttävää sopeutumiskurssia tai edes jotain käytännön esitettä, josta voisi opiskella komennusmaan arkea ja tapoja. Myös tukihenkilöä, jonka kanssa voisi keskustella ongelmistaan, kaivattiin YK:hon. Monet vaimot tulevat YK:hon hallitsematta edes englanninkieltä. YK:n järjestämä englanninkielen kurssi nähtiin myös tärkeänä. YK-elämässä perheet voivat kohdata yllättäviä tilanteita: perheen isän siirtyminen uuteen komennuspaikkaan uuteen maahan muutaman päivän varoitusajalla tai vaikka kriisin sattuessa evakuoinnin pois komennusalueelta. Näistä tilanteista ja niihin varautumisesta olisi myös syytä kertoa vaimoille etukäteen.

Yritykset kiinnittävät usein kohtuullisesti huomiota siirron konkreettisiin puoliin, kuten mitä muuttajien pitäisi pakata, mitä kuljetusliikettä pitäisi käyttää, missä voisi majoittua saavuttaessa uuteen maahan ja niin edelleen. Yritykset kiinnittävät paljon vähemmän huomiota niihin tärkeisiin taitoihin, mitä tarvitaan uuteen maahan sopeuduttaessa: hyvään kielitaidon harjoittamiseen, kulttuurin ja sen ihmisten tuntemukseen sekä uuden kulttuurin arvojen, asenteiden ja käyttäytymissääntöjen tuntemukseen. Vähiten kiinnitetään huomiota mukaan tulevan puolison tarkoituksenmukaisen ja siedättävän elämän luomiseen ulkomailla. (Adler 2002, 309.)

YK:n tulisi vaimojen mielestä ottaa huomion enemmän perheitä sijoittaessaan miehiä komennuksille. Useimmille komennuspaikoille perheiden meno on kiellettyä. Komennukset saattavat kestää vuosia. YK:n pitäisi palauttaa perheelliset miehet tiettyjen ajanjaksojen jälkeen perhekomennusasemalle, jossa perheetkin voisivat olla yhdessä ainakin pari vuotta.

Eija (H3): No, ne saisivat ottaa kyllä vaimojen aseman huomioon niin kuin perheiden yhdistämisenä. Ne eivät tällä hetkellä yhdistä ollenkaan meitä perheitä, vaan päinvastoin ne erottavat niitä. Aina ukko laitetaan töihin semmoiseen paikkaan, mihin perheet eivät pääse. Se on minusta väärin ja se tuntuu olevan sama homma jokaisen kohdalla.

Pitkään YK:ssa olevat naiset huomaavat, että YK on ostanut heidän miehensä kokonaan eli vaimot ovat YK-vaimoja sanan varsinaisessa merkityksessä. Komennuksilla miehiä pitävät komennuksilla saatavat hyvät päivärahat. Mitä vaativampi komennus on kyseessä, sitä parempi päiväraha siellä on ja sitä varmempaa myös on, etteivät perheet voi olla mukana. Ja myöskin sitä todennäköisempää on, että miehet viihtyvät näillä komennuksilla päivärahojen takia hyvin ja pitkään. Kuitenkin pitkään ja keskeytyksettä jatkuvat työkomennukset, YK:ssa erityisesti ns. ”ei perheille” –komennukset, ottavat veronsa puolisoiden ja perheiden yhteisestä ajasta ja sitä kautta perheenjäsenten keskinäisistä suhteista. Pascoe (2003) toteaa, että sellainen elämäntilanne, jossa naisilla ei ole aavistustakaan, milloin heidän miehensä palaavat kotiin tai väliaikaisella ulkomaantyökomennuksella ei ole aikarajaa tai aikarajat ovat jatkuvassa liikkeessä, synnyttää väistämättä kuitenkin ongelmia sekä puolisoiden välillä että perhe-elämässä. Yritykset eivät ole laisinkaan kiinnostuneita ongelmista, joita uudet järjestelyt parisuhteissa ja perheissä synnyttävät. (Pascoe 2003, 150-151; ref. Oksanen 2006, 150.)

Toisaalta oma huomioni on ollut, että tietyssä vaiheessa lasten koulunkäynti rajoittaa muuttamista paikasta toiseen. Eri puolilla maailmaa kansainvälisissä kouluissa on toisistaan poikkeavat opetusohjelmat. Usein vaatimukseen kuuluu opiskella myös jotain paikallista kieltä. Jotkut lapset ovat kuin kameliontteja, jotka pystyvät sopeutumaan aina uuteen paikkaan. Joukkoon mahtuu kuitenkin niitä, joille jatkuva muuttaminen paikasta toiseen osoittautuu mahdottomaksi. Lasten ulkomaan kokemuksista on kirjoittanut hyvin Pollock ja Van Reken (1999) kirjassaan *The Third Culture Kid Experience. Growing Up among Worlds*.

Useat suomalaiset naiset haluaisivat työskennellä myös ulkomailla ollessaan. Kun lapset kasvavat, aikaa riittäisi muuhunkin kuin kotiäitinä olemiseen. Suomalaisille naisille työ ja sitä kautta oma raha on tärkeä osa identiteettiä.

Tiina (H7): Varmasti tälle joukolle näitä kansainvälisiä fiksuja naisia löytyisi varmaan viikon puitteissa jotain työtä. Niiden olemassaolon voisi organisoida jonkinlaiseen avustustoimintaan tai mitä tahansa, jos päästäisiin eroon ajatuksesta, että naiset ovat siellä vaimoina vain, 'dependanteina', ja siinäkin taustalla. Se on epäviisasta. Sen ymmärrän, ettei haluta, että ne kilpailee siinä paikallisten ihmisten työpaikoista mutta ihan varmasti löytyy kyllä joku järkevä ja hyödyllinen käyttö, joka tyydyttäisi molempien tarpeita.

YK:n siis toivotaan tarjoavan työmahdollisuuksia myös puolisodebendanteille.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET

Aikaisempien tutkimusten mukaan useimmiten ulkomaantyökomennukselle lähtee mies. Vaimo seuraa miestä ja hoitaa kodin ja lapset komennuksen aikana. Kaikki suomalaiset Field Service-organisaatiossa työskentelevät virkailijat ovat miehiä ja heidän puolisonsa ovat olleet ulkomailla ollessaan pääasiallisesti kotona ja äidin roolissa.

Historian saatossa suomalaisen naisen rooli on vakiintunut työtätekevän miehensä rinnalla tasavertaisesti työtätekevän naisen rooliin. Suomalaisen naisen identiteetti perustuu nykyään pitkälle omaan ansiotyöhön ja omiin tuloihin. Suomalainen hyvinvointivaltio tukee naisen osallistumista työelämään. Esimerkiksi suomalaisen päivähoitosysteemin ansioista naiset voivat palata äitiysvapaalta melko pian työelämään. Toisaalta myös äitiyslomalla nainen saa joko ansiosidonnosta päivärahaa tai minimiäitiyspäivärahaa. Eli naisen pieni oma raha Suomessa on turvattu. YK-komennukselle mentäessä miehestä tulee perheen ainoa elättäjä. YK:ssa vaimot eivät saa palkkaa eivätkä eläkettä tai mitään muutakaan korvausta. Vaimojen on vaikea työllistyä ulkomailla osittain muiden maiden työvoimapolitiittisten määräysten takia osittain YK:n omien säännösten takia. He joutuvat sopeutumaan suomalaisessa kulttuurissa niin vieraaseen kotiäiti-instituutioon.

Liberaalifeminismin mukaan voidaan vetää selvä ja yksinkertainen ero poliittisen ja henkilökohtaisen välille, julkisen ja kodin välille. Sukupuolijärjestelmä määrittelee sukupuolen järjestysrakenteeksi, jossa on tietty logiikka. Siihen liittyy dikotomisointi, kahtiajakautuminen, jossa miehisuus ja naisellisuus nähdään toisilleen vastakkaisina ja täydentävinä. Siihen liittyy myös kahtiajakautuneet työtehtävät. Naisten ja miesten maailmat nähdään erilaisina. Miesten maailma ja siihen liittyvät arvot nähdään hierarkkisesti arvokkaampana ja merkityksellisempänä kuin naisten maailma. Tämän hierarkian valossa on siis merkityksellisempää istua kokouksissa kuin leipoa kotona pullaa. Suomalainen hyvinvointivaltio –malli tukee naisten mahdollista yhdistää työ ja ura. Kun taas ns. mieselättäjämallissa, joka YK:ssakin on vallalla, useimmiten mies on ainoa vastuullinen perheen elatuksesta.

Kun suomalainen nainen lähtee miehensä YK-komennukselle, hän siirtyy pois työelämästä kotirouvaksi. Hänen pääasialliseksi työkentäkseen tulee koti. Pienten lasten äideille kotonaolojaksosujuu luontevasti, äitiys on helpoin tapa perustella pitkää kotona olemista. Jos katsotaan liberaalin

feminismin näkökulmasta suomalaisen YK-vaimon asemaa, niin nainen siirtyy taloudellisesti itsenäisestä naisesta taloudellisesti toisen elatuksesta riippuvaiseksi. Naisen kotityö- ja lastenhoitopalvelut sisältyvät tavallaan perhepalkkaan, jonka mies ansaitsee. Kuitenkin valtasuhteita ajatellen naisten taloudellinen riippuvuus miehistä tarkoittaa miesten ja naisten välillä keskinäistä riippuvuutta, joka on miehille eduksi. Miehet voivat toteuttaa omaa uraansa, nauttia palkkasaajan oikeuksistaan ja kerryttää eläkettään. Ruth Listerin (2000) mukaan miesten riippuvuus naisten hoivasta ja palveluksista mahdollistaa miesten oman riippumattomuuden työntekijöinä ja kansalaisina.

Jaan suomalaisten YK-vaimojen komennuksella mukanaolon omien tulojen ja uran näkökulmasta kolmeen vaiheeseen. *Ensimmäinen vaihe* on luopuminen omasta urasta ja tuloista. Useasta naisesta omasta urasta ja tuloista luopuminen tuntui vaikealta. Kuitenkin perheen pitäminen yhdessä ja pienten lasten kasvattaminen kotona olivat perusteluja sille, että naiset päättivät jäädä kotiäidiksi. *Toinen vaihe* on sopeutuminen taloudelliseen riippuvuuteen. Siinä naiset perustelevat taloudellisia tuntemuksiaan ja suhdetta perheen rahavaroihin monella eri tavalla. Omasta tutkimuksestani löydän Revon (2003) erilaiset tulkintakehykset, jotka sopivat myös tähän tutkimukseeni. *Raha on ansaittava* –tulkintakehys rakentaa kuvaa yksilöstä, joka ansaitsee rahansa omalla työllänsä tai muilla ansioillaan. Esimerkiksi äitiyspäiväraha on sitä omaa rahaa, jota nainen koki pystyvänsä kuluttamaan oman mielensä mukaan. *Omilla toimeen tulemisen* tulkintakehys tukee itsellisen ja riippumattoman yksilön identiteettiä, joka vastaa itse rahataloudestaan. Monet naiset korostivat aikaa, jolloin heillä oli oma työ ja tulot. Muutos elätettäväksi siirtymisestä koettiin negatiivisesti. Naisille rahan pyytäminen oli nöyryyttävän tuntuinen kokemus. *Jakamisen tulkintakehyksestä* katsoen perheen rahat ovat yhteisiä. Kuitenkin joidenkin naisten saattoi olla vaikea mieltään miehen ansaitsemia rahoja yhteisiksi. Vaikeissa parisuhteissa naiset saattoivat kokea, että rahasta tuli vallan väline. Se puoliso, joka kontrolloi perheen tuloja, on todennäköisimmin enemmän määräysvaltaa perheessä. Ulkomailla ollessa naisten negatiiviset taloudelliset tuntemukset korostuvat, koska vain mies on ansiotyössä. Suomalaisen naisen on vaikea sopeutua kotiäitielätettävän rooliin ja se aiheuttaa sekä naisten mielissä, että parisuhteen tasolla hämmennystä. *Kolmas vaihe* on naisten paluu Suomeen. Usean vuoden kotona olo on vääjäämättä vaikuttanut kouluttautumiseen, urakehitykseen ja eläkekertymään. Ulkomailla oloaika ei näytä myötävaikuttavan naisten urakehitykseen Suomessa. Kun on Suomesta pois vuosia, koulutus vanhenee ja toisaalta työkokemusta ei kartu. Monelle vaimolle paluu Suomeen on tapahtunut Työvoimatoimiston koulutustarjontaan tutustumalla. Monet YK-vaimot joutuvat todella tekemään työtä saadakseen Suomessa jokseenkin tyydyttävän ammatin ja tulotason. Eläkevakuutusta ei vaimoille yleensä

maksettu. Sen ottamista ei oltu ajateltukaan tai sitten sen maksaminen vain jäi syystä tai toisesta. Monen naisen kokemus Suomeen paluusta on ollut hämmentävä: he ovat kokeneet alkavansa elämänsä täällä nollassa tai tyhjästä. Mitä pidempään nainen on pois työelämästä, sitä vaikeampaa on paluu työelämään Suomessa. Parin vuoden lapsen hoitovapaalla ei ole suurtakaan merkitystä naisen uralle, jos nainen on sellaisen ehtinyt Suomessa luomaan.

Kotityöt ja lasten hoito jäivät pääasiallisesti naisille. Ulkomaan komennuksilla kotityöt voivat olla naisille tärkeää ajankulua, jolla he täyttävät päivänsä. Kuitenkin useissa tutkimuksissa (Oakley 1974, Pateman 1988) kyseenalaistetaan kotitöiden mielekkyys. YK-vaimot siirtyvät työelämästä kotiäideiksi. Pienten lasten hoidon ohella kotona ollessa kotityöt varmaan tulevat hoidetuksi, varsinkin jos perheen isä auttaa tai otetaan siivousapua. Toisaalta voidaan ajatella, että mitä pidempään suomalainen nainen on pois työelämästä, sitä todennäköisempää on, että kotiäitiys elämänurana alkaa puuduttaa ja nainen alkaa kaivata toisaalta oman uran ja tulojen tuomaa itsenäisyyttä ja toisaalta työelämän tuomia sosiaalisia verkostoja.

Suurin puute lasten hoitoa ajatellen oli sukulaisten, tuttavien ja muiden turvallisten tukiverkostojen puuttuminen. Kinnusen (1998) tutkimuksen mukaan sukulaisten merkitys sosiaalisen tuen tuottamisessa on erittäin merkittävä. Ulkomaankomennuksilla perheen isät ovat pitkiä päiviä töissä, joten äidit joutuvat selviämään lasten hoidosta paljolti yksin. Tutkimukseni mukaan sukulaisverkostojen puuttuminen on aiheuttanut monelle äidille turvattomuuden tunnetta erityisesti pienten lasten hoidon kohdalla. Toisaalta ulkomailla oloaika koettiin positiivisena ja avartavana kokemuksena lapselle. Lasten mahdollisuutta koulutustua kansainvälisessä koulussa arvostettiin. Kuitenkin jossain vaiheessa jonkun äidin mieltä alkoi vaivata oman lapsen kulttuuri-identiteetin muotoutuminen. Äiti halusi, että hänen lapsillaan on selkeä identiteetti johonkin maahan ja tässä tapauksessa äidin omaan kotimaahan eli Suomeen.

YK:ssa vaimot joutuvat itse luomaan sosiaaliset verkostonsa. Suomalaisille YK-vaimoille tärkein sosiaalinen tukiryhmä ovat muut suomalaiset, sitten muut YK-ihmiset ja sen jälkeen muuta kansainväliset perheet kulloisellakin komennusalueella. Myös Oksasen tutkimus (2006) viittaa siihen samanlaiseen sosiaalisten tukiverkostojen tärkeyshierarkiaan. Kun YK-virkailijamies päätetään siirtää toiselle komennukselle ja vaimo ja lapset seuraavat mukana, niin miehelle tulee sosiaaliset verkostonsa työnsä kautta, lapsille koulunsa kautta. Vaimon on itse alettava luomaan sosiaalista verkostoaan uudessa maassa. Monet äidit kokivat itsensä hyvin yksinäisiksi. Sukulaiset ja tuttavat olivat jääneet kotimaahan. Komennusmaassa ei välttämättä ole helppo luoda uusia

sosiaalisia verkostoja. Läheltä ei löydy heti suomalaista sydänystävää, muiden kansainvälisten ja erityisesti paikallisen väestön kanssa suhteen luominen saattaa kaatua kieli- tai kulttuurimuureihin. Kotimaahan voi olla yhteydessä puhelimitse tai netin kautta. Kuitenkin ”nettipiuhojen” kautta tapahtuvat kommunikointi on pidemmän päälle aneemista. Sosiaalisen tuen antajina omat puoliset eivät ole parhaimmillaan ulkomaankomennuksilla. Miehillä on pitkiä työpäiviä ja paljon päiviä vieviä komennuksia, joidenka jälkeen heidän energiansa eivät välttämättä riitä vaimojen sosiaalisten tarpeiden tyydyttämiseen.

YK:ssa saisi olla naisille oma YK:hon kotouttamisohjelmansa. Ohjelmassa naisille voitaisiin kertoa kunkin komennuspaikan tärkeimpiä arkeen liittyviä asioita: esimerkiksi mistä löytää lääkäriasemat, millaisia tuotteita mistäkin kaupasta löytyy, millaisia tapoja ja tottumuksia paikallisella väestöllä on. Toisaalta myös englanninkielen kurssit olisivat tärkeitä monille YK-vaimoille. Englantihan on yksi YK:n tärkeimmistä ”kentällä” käytettävistä virallisista kielistä. Vaimoille voitaisiin kertoa jo heti alussa YK-elämään liittyvistä nurjista puolista, kuten esimerkiksi, miten sopeutua henkisesti yksinäisyyteen, miehen pitkiin poissaoloihin ja mahdollisiin kriisitilanteisiin, joissa perheet evakuoidaan pois toimialueelta.

YK:n omassa naisten asemaa koskevassa sopimuksessa todetaan, että ”sopimusvaltioiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin muuttaakseen miesten ja naisten sosiaalisia ja sivistyksellisiä käyttäytymiskaavoja poistaakseen ennakkoluulot ja tapaan tai muuhun perustuvat käytännöt, joiden lähtökohtana on käsitys jommankumman sukupuolen alemmuudesta ja ylemmyydestä tai kaavamainen miesten ja naisten roolijako; varmistaakseen, että perhekasvatukseen kuuluu äitiyden yhteiskunnallisen funktion asianmukainen ymmärtäminen ja miesten ja naisten yhteisen vastuun tunnustaminen lastensa kasvattamisessa ja kehityksessä, pitäen mielessä, että lasten etu on kaikissa tapauksissa otettava ensisijaisesti huomioon.” YK:ssa ainakin Field Service Organisaatiossa on kaavamainen miesten ja naisten roolijako. Naisen paikka on kotona. Naisten on vaikea päästä töihin YK-komennusten aikana. Miesten komennukset perheille sopimattomiin paikkoihin vain syventävät tätä roolijakoa. Jos nainen jää yksin lasten kanssa johonkin maailmankolkkaan tai tulee sitten Suomeen, hänelle jää yksin vastuu kodista ja lasten hoidosta. Jos nainen haluaa alkaa kouluttautua tai tehdä töitä Suomessa, hän joutuu silti vastaamaan yksin ”koko kotoisen rumban pyörittämisestä”.

Oksanen (2006) puhuu ulkomaantyökomennuksen selkeästä rytmistä, johon kuuluu lähtö, asettautuminen ja paluu. YK:ssa miesten ja vaimojen rytmi kulkee harvoin tätä rataa. Vaimojen ja

lasten rytmi näyttää tällaiseksi muodostuvan. Yhtä haastattelemaani YK-vaimoa lukuun ottamatta naisten ja lasten rytmiksi on muodostunut lähtö YK:hon, asettautuminen yhteen tai useampaan komennuspaikkaan ja lopulta paluu Suomeen. YK-miesten komennusrytmi on epämääräinen. Määräaikaiset työsopimukset ja määräaikaiset komennukset paikasta toiseen muodostava vakinaiseen työsuhteeseen verrattavan työsuhteen. Kuitenkin epävarmuus siitä, milloin perheen isä tulee lomille ja pitkät erossaoloajat (jopa 6-8 kk) auttamattomasti verottavat perheiden keskinäisiä suhteita. YK:n kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevassa yleissopimuksessa sopimusvaltioita muistutetaan muun muassa siitä, että naisten osuus perheen hyvinvoinnista ja yhteiskunnan kehityksestä on suuri. Ja että molempien vanhempien tehtävä ja merkitys perheessä ja lastenkasvatuksessa on tärkeä. Lisäksi sopimuksessa todetaan, että naisten osa synnyttäjinä ei saisi johtaa syrjintään vaan että lasten kasvattaminen edellyttää vastuun jakamista tasapuolisesti miesten ja naisten ja koko yhteiskunnan kesken. YK:ssa, joka toimii kuin valtio työntekijöilleen, nämä keskeiset periaatteet on unohdettu omien työntekijöiden elämää ajatellen.

Mielestäni YK, jolla on omat julistuksensa naisten syrjinnän poistamisesta, voisi alkaa maksaa omien kansainvälisten työntekijöidensä vaimoille pientä korvausta siitä työstä, jota vaimot tekevät, jotta heidän puolisonsa voivat palvella YK:ta mitä vaativimmissa olosuhteissa. Vaimojen työn tunnustaminen YK:ssa olisi mitä parhainta naisten syrjinnän poistamisen edistämistyötä, koska YK:hon vaimoja tulee maailman jokaisesta kolkasta. ”Vaimon palkka” olisi tunnustus äideille siitä vaativasta ja epätsekkästä työstä, jota he tekevät kodin ja lasten hyväksi miesten ollessa komennuksilla.

LÄHTEET

Abramovitz, Mimi (1988) *Regulating the Lives of Women. Social Welfare Policy from Colonial Times to the Present.* Boston: South End Press.

Adler, Nancy J. (2002) *International Dimensions of Organizational Behavior.* Cincinnati (Ohio): South-Western.cop.

Anttonen, Anneli (1994) *Hyvinvointivaltion naisystävälliset kasvot.* Teoksessa Anneli Anttonen, Lea Henriksson & Ritva Nätkin (toim.) *Naisten hyvinvointivaltio*, 203-226.

Anttonen, Anneli (1997) *Feminismi ja sosiaalipoliittikka. Miten sukupuolesta tehtiin yhteiskunta-teoreettinen ja sosiaalipoliittinen avainkäsite.* Tampere: Tampere University Press.

Barrett, Michele (1980) *Women's Oppression Today: Problems in Marxist Feminist Analysis.* London. Verso. cop.

Beasley, Chris (1999) *What is Feminism? An Introduction to Feminist Theory.* London: Sage Publications.

Bock, Gisela & Thane, Pat (1991b) *Introduction.* Teoksessa Gisela Bock & Pat Thane (toim.) *Maternity and Gender Policies. Women and the Rise of the European Welfare States 1880-1950.* London & New York: Routledge.

Bryson, Debra R. & Hoge, Charise M. (2003) *A Portable Identity: A Woman's Guide to Maintaining a Sense of Self While Moving Overseas.* Printed in the United States of America, a Park Publication.

Dahl, Tove Stang (1987) *Women's Law: An Introduction to Feminist Jurisprudence.* Oslo: Norwegian University Press.

Dahlström, Auli (1993) Äitiysloman sukupuolipolitiikka: suomalaisen äitiysloman parlamentaarinen historia vv. 1892 – 1979. Jyväskylän yliopisto 1993: Yhteiskuntapolitiikan pro gradu –tutkielma.

Eräsaari, Leena & Julkunen, Raija & Silius, Harriet (1995) Naiset yksityisen ja julkisen rajalla. Tampere: Vastapaino.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (2000) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.

Fraser, Nancy & Nicholson, Linda J. 1990. "Social Criticism without Philosophy: An Encounter between Feminism and Postmodernism" teoksessa *Feminism/postmodernism*. New York: Routledge.

Fuss, Diana (1989) *Essentially Speaking. Feminism, Nature & Difference*. Routledge: London.

Gordon, Tuula (1990) *Feminist Mothers*. London: Macmillan.

Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 702. Helsinki: SKS.

Haraway, Donna J. (1991b) "The Actors Are Cyborg, Nature is Coyote, and the Geography is Elsewhere: postscript to 'Cyborgs at Large'". Teoksessa *Technoculture*. Constance Penley & Andrew Ross (toim.). Minneapolis: University of Minnesota Press.

Harding Sandra (1986) *The Instability of the Analytical Categories of Feminist Theory*. Chicago: The University of Chicago Press.

Hartmann, Heidi (1981) *The Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*. Teoksessa Lydia Sargent (ed.) *Women and Revolution. A discussion on the Unhappy Marriage of Marxism and Feminism*. Boston: South End Press, 1-42.

Hernes, Helga Maria (1987) *The Welfare State. The Transition from Private to Public Dependence*. Teoksessa Harriet Holter (toim.) *Patriarchy in a Welfare Society*. Oslo: Universitetsforlaget.

Herrlin, Monica (1998) Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Helsinki: Kauppakaari, Lakimiesliiton Kustannus.

Hirdman, Yvonne (1988) Genussystemet – teoretiska reflexioner kring kvinnors sociala underordning. Kvinnovetenskaplig tidskrift 3.

Janssens, Angélique (1998) The Rise and Decline of the Male Breadwinner Family? Teoksessa Angélique Janssens (toim.) The Rise and Decline of the Male Breadwinner Family? Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge.

Junkkari, Kaija Maria & Junkkari, Lari (2003) Nykyajan paimentolaiset. Työ ja koti maailmalla. Keuruu: Otava.

Kela (2006) Eläkkeelle-esite.

Keltinkangas-Järvinen, Liisa (2000) Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Kinnunen, Petri (1998) Hyvinvoinnin ruletti. Tutkimus sosiaalisen tuen verkostojen jäsentymisestä 1990-luvun lopun Suomessa. Lapin yliopisto: Acta Universitatis Lapponiensis. Rovaniemi.

Koivunen, Anu (1996) Sorto. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 35-75.

Koivunen, Anu & Liljeström, Marianne (1996) Paikantuminen. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 271-292.

Lampela-Kivistö, Liisa (2001) Töissä Hollannissa. Tutkimus Hollannissa asuvista rotaatiosiirotolaisista. Suomen Merimieskirkko, painamaton julkaisu.

Lazreg, Marnia (1994) "Women's Experience and Feminist Epistemology. A critical neo-rationalist approach". Teoksessa Lennon & Whitford (toim.) Knowing the difference: feminist perspectives in epistemology. London: Routledge.

Lister, Ruth (2000) Dilemmas in Engendering Citizenship. Teoksessa Barbara Hobson (toim.) Gender and Citizenship in Transition. London: Macmillan Press, 33-83.

Matero, Johanna (1996) Tieto. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) Avainsanat 10 askelta feministiseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino, 245-269.

Mohanty, Chandra Talpade (1992) "Feminist Encounters: Locating the Politics of Experience", Feminist Review 30 (Autumn 1988).

Moller Okin, Susan (1998) Gender, the Public, and the Private. Teoksessa Feminism & Politics. New York: Oxford University Press.

Nurmi, Kaarina (1998) "Se pieni ero" hyvinvointivaltioiden koulutus- ja työmarkkinoilla. Tutkimus koulutus- ja työmarkkinoiden sukupuolijaosta kahdessatoista OECD-maassa. Turun yliopiston julkaisuja sarja – ser. c osa – toim. 140. Turku.

Nousiainen, Kevät ja Pentikäinen Merja (1998) Suomen ihmisoikeusvelvoitteet ja syrjinnän poistaminen. Teoksessa Monica Herrlin (toim.) Naisten ihmisoikeuksien käsikirja. Helsinki: Multiprint, 57-88.

Oakley, Ann (1974) Housewife. Harmondsworth: Penguin Books.

Okin, Susan Moller (1989) Justice, Gender and the Family. New York: Basic Books.

Oksanen, Annika (2006) Siirtonaisena Singaporessa. Ulkomaankomennuksille mukaan muuttaneet suomalaisnaiset kertovat kokemuksistaan. Helsinki: Yliopistopaino.

Pahl, Jan (1989) Money and Marriage. Basingstoke: Macmillan.

Pascoe, Robin (2003) A Moveable Marriage. Relocate Your Relationship without Breaking It. Vancouver: Expatriate Press.

Pateman, Carole (1988) *The Sexual Contract*. Cambridge: Polity Press.

Pateman, Carole (1989) *The Disorder of Women*. Stanford: Stanford University Press.

Pollock, David C. and Van Reken, Ruth E. (1999) *The Third Culture Kid Experience. Growing Up among Worlds*. London: Nicholas Brealey Publishing.

Repo Katja (2003) Perheen sisäisen rahatalouden jännitteitä. Teoksessa Hannele Forsberg & Ritva Nätkin (toim.) *Perhe murroksessa. Kriittisen perhetutkimuksen jäljillä*. Helsinki: Gaudeamus, 64-85.

Riley, Denise (1998) 'Am I That Name?' Feminism and the Category of 'Women' in History. London: Macmillan

Rich, Adrienne (1976) *Of Woman Born: Motherhood as Experience and Institution*. New York: W.S. Norton&Company.

Rojola, Lea (1996) Ero. Teoksessa Anu Koivunen & Marianne Liljeström (toim.) *Avainsanat 10 askelta feministiseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino, 165-166.

Seidman, Irving (1998) *Interviewing as Qualitative Research. A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences*. 2nd edn. New York: Teachers College Press.

Sommerstad Lena (1998) Rural Women in the Shaping of the Swedish Welfare State Model. Teoksessa Angélique Janssens (toim.) *The Rise and Decline fo the Male Breadwinner Family?* Cambridge: Press Syndicate of the University of Cambridge.

Stanley, Liz & Wise Sue (1993) *Breaking Out Again. Feminist Ontology and Epistemology*. Routledge: London. (Alk. *Breaking Out. Feminist consciousness and feminist research*, 1983).

The Concise Oxford Dictionary (1982) New York: Oxford University Press.

White, Nigel D. (2002) *The United Nations System.Toward International Justice*. Colorado & London: Lynne Rienner Publishers.

Wilson, Elizabeth (1977) *Women and The Welfare State*. London & New York: Tavistock Publications.

http://www.un.org/Depts/OHRM/salaries_allowances/allowances/asgrant.htm.

<http://www.ykliitto.fi/yktieto/naiset.htm>.

http://www.stat.fi/til/akay/2000/akay_2000_2005-02-03_tie_001.html

